

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Diplomová práce

Bc. Alena Bulvasová

**Na cestě k rasové segregaci: Jihoafrická unie mezi
světovými válkami**

On the Road to Racial Segregation: The Union of South Africa during
the Interwar Period

Praha 2016

Vedoucí práce: PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala za cenné rady vedoucímu své diplomové práce PhDr. Jaromíru Soukupovi, Ph.D. Velký dík patří poručíku Evertu Kleynhansovi, z Dokumentačního centra ozbrojených složek Jižní Afriky, který mi pomohl s organizací studijní cesty do Jihoafrické republiky. Tuto diplomovou práci, jež je výsledkem několikaletého studia a výzkumu, bych však nikdy úspěšně nedokončila bez podpory a pochopení své rodiny a svých nejbližších. Hluboký obdiv patří mému partnerovi, za jeho nezměrnou trpělivost.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, 1. ledna 2016

Alena Bulvasová

Abstrakt

Diplomová práce se zaměřuje na analýzu tří klíčových faktorů ve vývoji Jihoafrické unie mezi světovými válkami – boj za rovnoprávnost Afrikánců s britskými přistěhovalci, rovněž na pre-apartheidní legislativu a politické soupeření búrských generálů Jana Smutse s Jamesem Hertzogem. Cílem předkládané práce je zodpovědět otázku, zda meziválečnou politiku Jihoafrické unie ovlivňovala více problematika spojená s rasovou segregací či snahy o odpovídající politickou rovnoprávnost Afrikánců. Práce je přehledně rozdělena do tří hlavních kapitol, v nichž je věnován dostatečný prostor rozboru konkrétních fenoménů. Dochází nejen k výkladu podstaty Afrikánství, deskripci meziválečné politické scény Unie, ale práce se zabývá také nebělošskými složkami obyvatelstva, jejich snahami o politickou emancipaci v zemi a představeny jsou také přelomová rasová legislativní nařízení. Důraz je také kladen na vysvětlení palčivého sociálního problému vybrané doby – bělošské nouze a způsoby, jakým se jihoafrické kabinetů s tímto faktem pokoušely vypořádat.

Klíčová slova

Jihoafrická unie, Jan C. Smuts, James B. M. Hertzog, Afrikanerdom, meziválečná politika

Abstract

This Master's thesis emphasizes on the analysis of three key factors, that affected the development of the Union of South Africa during the interwar era – the struggle for equality of Afrikaners with Britons, pre-apartheid legislation and a political rivalry of Boer Generals Jan Smuts and James Hertzog. This thesis aims on answering the question, whether the interwar policy of the Union was more affected by the matter of race segregation or by attempts to secure adequate political equality of the Afrikaners. The thesis is dividend to three main chapters, in which the author analyzes all the phenomenon. The nature of so called *Afrikanerdom* and the interwar political situation are being described, as well as the development of the non-white community in the Union and its attempts of political emancipation. Racial legislation is also explained closely. This thesis focuses on proper explanation of serious social problem of the selected era – the problem of poor whites and describes the way, the South African government tried to deal with it.

Key Words

Union of South Africa, Jan C. Smuts, James B. M. Hertzog, Afrikanerdom, Interwar Policy

Obsah

Úvod.....	7
1. Kapitola.....	13
1.1 Afrikánský nacionalismus – Afrikanerdom	13
1.2 Léta Milnerovy rekonstrukce a cesta ke vzniku Unie.....	16
1.3 Jihoafrická unie ve Velké válce	20
2. Kapitola.....	27
2.1 Počátky politických střetů a kořeny afrikánské politiky.....	27
2.2 Rozkol afrikánské politiky	33
2.3 <i>Pact Government</i> a politika civilizované zaměstnanosti	38
2.4 Hertzogovo druhé funkční období	47
2.5 <i>Fusion Government</i> a zdánlivá jednota Afrikánství.....	53
2.6 Unie v předvečer Druhé světové války.....	58
2.7 Meziválečné hospodářství Jihoafrické unie	67
3. Kapitola.....	76
3.1 Politická rezistence domorodých Afričanů	76
3.2 Meziválečná rasová legislativa Jihoafrické unie.....	83
3.2.1 Teritoriální a domovní segregace.....	84
3.2.2 Pracovní segregace	87
3.2.3 Potlačování politických a osobních práv.....	88
3.3 Bulhoek a Bondelzwartové	90
3.4 Indická diaspora a <i>Cape Coloureds</i>	96
4. Závěr.....	101
5. Seznam použité literatury.....	104
6. Seznam příloh.....	120

Úvod

Období apartheidu představuje v dějinách Jižní Afriky významnou éru, jejíž analýze se věnovalo již mnoho prostoru, jak v domácím, tak zahraničním prostředí. Meziválečná epocha, jež apartheidnímu uspořádání Jihoafrické unie předcházela, však stále zůstává „ve stínu“ těchto událostí. Vlády Jihoafrické unie se ve zmíněném období snažily legislativní cestou omezit práva a pravomoci nebělošských složek populace, aby vyřešily z jejich pohledu nejpalčivější problém, s nímž se musely potýkat – bělošskou nouzi. Tento faktor, jenž komplikoval situaci meziválečným vládním kabinetům generálů Jana Christiaana Smutse i Jamese Barryho Munnika Hertzoga, díky nimž se období mezi světovými válkami v Jihoafrické unii nazývá také jako „éra generálů“, měl však příčinu v minulosti a v nedůslednosti prosazování zvolených řešení, respektive přezíravost k dopadu daného problému na společnost měly za následek jeho eskalaci po skončení První světové války. Všeobecně přijímanou tezi, že v meziválečné éře došlo v Jihoafrické unii k „vystavění základů“ pro následující represivní politiku tzv. apartheidu nelze vyvrátit, avšak je nutné správně interpretovat příčiny tohoto procesu, což se stalo hlavním tématem této diplomové práce.

Když v 60. letech 19. století vypukla v oblasti Randu zlatá horečka, přilákala tato událost značnou část přistěhovalců, hledajících na jihu Afriky lepší život, nejen v důlním průmyslu. Nastalou situaci však značně komplikovalo rozložení obyvatelstva a jejich pracovní podmínky. Nerovné příležitosti pro černošské a bělošské pracovníky, kdy odvedená práce nebyla rovnocenně ohodnocena, způsobila tlak na trh práce. Majoritu bělošské populace tvořili Búrové, kteří však odmítali pracovat za nízké mzdy, jaké byly vypláceny domorodým Afričanům, a za další také panovala představa, že práci, jíž vykonává černošský dělník, je pod úroveň dělníka bělošského a vykonávat ji nemá. Po vzniku Jihoafrické unie v květnu 1910 se problém bělošské nouze stále prohluboval; nejdříve Búrové tvořili čím dál vyšší procento jihoafrické populace a vláda Unie, toužící po stabilitě na trhu práce začala s vydáváním rasové legislativy, jež měla zajistit pracovní místa bělochům, na úkor domorodých Afričanů, jejichž živobytí komplikovala.

Ve své práci jsem se rozhodla blíže zaměřit na 3 fenomény, týkají se meziválečného vývoje Jihoafrické unie, tj. pre-apartheidních dějin: 1) boj za rovnoprávnost Afrikánců s britskými přistěhovalci, 2) zavádění rasově motivované diskriminační a segregáční legislativy a 3) politická rivalita búrských generálů Jana Smutse a Jamese Hertzoga. Z uvedených bodů vyvstaly otázky, a sice, co bylo klíčovým „hnacím motorem“ meziválečné politiky Unie – zda se prioritou vládních kabinetů ve vymezeném

období stala rasová diskriminace či snaha o zrovnoprávnění Afrikánců s Brity, respektive afrikánská dominance v zemi a zda lze „éru generálů“ skutečně považovat za období, jež přispěla ke vzniku systému apartheidu.

Práce je s ohledem na vymezené cíle rozdělena do 3 kapitol. V první z nich jsem se zaměřila na analýzu pojmu „Afrikánství“ (*Afrikanerdom*) a kořeny jihoafrické kultury, jelikož jsem pochopení této podstaty, považovala za klíčové pro porozumění následného vývoje v Unii; dále na vysvětlení rozdílu v původu jihoafrických Búrů, čili Afrikánců a jihoafrických Britů a analýzu vzájemného vztahu obou skupin obyvatelstva na počátku 20. století. V této kapitole jsem také zanalyzovala vývoj Jižní Afriky před rokem 1919. Vzhledem k vymezenému tématu práce byl samotnému vzniku Unie v květnu roku 1910 věnován jen omezený prostor, jelikož bližší bádání nad touto událostí, by vystačilo na samostatnou studentskou kvalifikační práci. Jednání čelních politických „hráčů“ Unie – Jana Smutse a Jamese Hertzoga respektive jejich politické střetávání jsem analyzovala na pozadí meziválečného vývoje Unie jako jeden z neopomenutelných faktorů, formující toto období.

V úvodu druhé kapitoly jsem provedla analýzu politického prostředí v Jižní Africe od začátku 20. století až do vypuknutí Druhé světové války, aby došlo k pochopení specifických vztahů mezi jednotlivými politickými stranami. Dále jsem vyložila politiku jednotlivých vládních kabinetů, jež měly svá funkční období mezi světovými válkami. Zaměřila jsem se na vysvětlení politiky jihoafrického nacionalismu ve zkoumaném období a dále jsem se soustředila na tzv. „civilizovanou politiku zaměstnanosti“ a dalších faktorů, které ovlivnily politiku Unie 20. let 20. století. Prostor jsem věnovala také následnému vývoji Hertzogových dalších kabinetů; zanalyzovala jsem podmínky, za nichž na počátku 30. let 20. století došlo ke vzniku Sjednocené strany. Pozornost jsem věnovala „krajním“ stranám politického spektra, ať již levicového či pravicového rázu. Zabývala jsem se i problematikou zda trend německého nacionalismu nějakým způsobem ovlivnil politiku Unie a zda hnutí Afrikaner Bond zasahovalo do směřování politiky země. S ohledem na překotný ekonomický rozvoj země, ovlivňující v některých aspektech všechny vymezené cíle práce, jsem se přirozeně soustředila na rámcovou analýzu vývoje průmyslu a zemědělství v samostatné podkapitole.

Ve třetí kapitole jsem se zaměřila na problematiku rasové rozmanitosti Jihoafrické unie. Základ tvoří analýza rasové legislativy a sledování geneze rasové segregace v Unii. Pro přehlednost jsem zvolila rozdělení vybraných rasových zákonů, dle tří oblastí, jaké svým zněním postihovaly – teritoriální a domovní segregace, pracovní segregace

a potlačování politických a osobních práv. Ke komplexnímu pochopení celé problematiky jsem se vedle analýzy jednotlivých právních nařízení důkladně věnovala nejen strukturou a profilem nebělošských politických hnutí, působících mezi světovými válkami v Unii, ale i jejich postojem k zaváděným restrikcím v kontextu následné politické emancipace. Nezbytné bylo porozumět rozdílu bělošského a černošského nacionalismu, podobně jako vysvětlení pojmu „africké renesance“. Rovněž nešlo opomenout vlivného představitele indické komunity Mohandáse Gándhího, který na jihu Afriky uvedl v život nový způsob vzdoru vůči autoritám – tzv. sáťjagrahu, pasivní rezistenci.

V otázce překladu legislativních nařízení společně s pojmenováním jednotlivých úředních orgánů či zájmových a politických hnutí jsem se primárně zaměřila na zachování významové stránky konkrétního názvu zákona, úřadu či organizace, přičemž jsem pracovala s dostupným názvoslovím. Setkala jsem se s komplikací, že pro uvedená pojmenování v některých případech neexistovaly české ekvivalenty. Z tohoto důvodu jsem se uchýlila k užití opisu názvu daného zákona popřípadě instituce, či politického hnutí tak, jak jsou známy a kodifikovány z jiného prostředí, či ve vztahu k jinému státu, aby ponejvíce odpovídaly popisované skutečnosti.

V průběhu heuristické fáze zpracování diplomové práce pro mě nejzávažnější překážkou byl fakt, že mnou vybrané téma není v české (československé) historiografii téměř akcentováno, a proto k získání relevantních nevydaných a vydaných pramenů a odborné literatury jsem podnikla několik zahraničních cest. Základním zdrojem archivního materiálu pro můj výzkum se stal Národní archiv Jižní Afriky (*National Archives of South Africa*), jehož obsah je rozdělen do několika depozitářů, nacházejících se v Pretorii, Kapském městě, Pietermaritzburgu, Port Elizabethu a Durbanu. Díky získaným finančním prostředkům v rámci vnitřní soutěže Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze jsem mohla uskutečnit studijní pobyt v jihoafrické Pretorii a badatelsky zpracovat velké množství nevydaných a vydaných pramenů, potřebných k vypracování diplomové práce. Pracovala jsem se sbírkami fondů TAB (*Public Records of Former Transvaal Province and Its Predecessors As Well As of Magistrates and Local Authorities*) a SAB (*Public Records of Central Government Since 1910*), z nichž badatelsky nejvhodnější byly fondy GG (*Governor General*), PM (*Prime Minister*), a JUS (*Justice*).

Další navštívenou institucí, kde jsem získala důležitý archivní materiál, se stalo Dokumentační centrum ozbrojených složek Jižní Afriky (*South African National Defence Force Documentation Center*), de facto vojenský archiv, který uchovává dokumenty vojenské provenience. Současně jsem provedla dílčí výzkum v britském Národním archivu

(*The National Archives*) v londýnské čtvrti Kew. Jednalo se konkrétně o dokumenty z fondů ministerstva pro kolonie (*Colonial Office Papers*) řady CO 886, sledující mezinárodní postavení dominií a samosprávných kolonií, a z ministerstva pro dominia (*Dominions Office Papers*) řad DO 114, DO 117, DO 119, zahrnující korespondenci daného ministerstva s guvernéry, respektive generálními guvernéry a představiteli Koruny a hlášení o politické situaci v dominiích, respektive korunních koloniích.

Z česky psaných publikací, věnujících se všeobecně dějinám Jižní Afriky, bych zmínila Dějiny Jižní Afriky¹ od Otakara Hulce, avšak se jedná o populárně-naučný text. Podobně ani knihu Jana Klímy Dějiny Afriky: Vývoj kontinentu, regionů a států,² či monografii Dějiny moderní Afriky,³ britského autora Richarda Jamese Reida, jsem při vypracování práce nepoužila a raději jsem se zaměřila na analýzu nevydaných pramenů, případně zahraniční odborné literatury. Jako bohatý zdroj odborné literatury jsem použila pretorijskou Národní knihovnu Jižní Afriky (*National Library of South Africa*) a také knihovnu při Dokumentačním centru ozbrojených složek Jižní Afriky, v nichž jsem získala přístup k monografiím význačných zahraničních autorů, jež jsou v českém prostředí jen obtížně dostupné. Mezi ně patří zejména publikace *Twentieth-Century South Africa* oxfordského profesora Williama Beinarta,⁴ která se společně s monografiemi autorů Hermanna Giliomeeho a Bernarda Mbengy *A New History of South Africa*,⁵ *South Africa in World History*⁶ autorky Iris Berger, komparace vývoje Jihoafrické unie a Velké Británie od konce Búrské války *The Lion and the Springbok: Britain and South Africa Since the Boer War*⁷ autorů Ronalda Hyama a Petera Henshawa, dále edice *The History of Southern Africa*⁸ pod vedením Amy McKenna řadí k novějším zpracováním přehledu dějin Jižní Afriky. Současně velice přínosná k vypracování práce byla díla Martina Chanocka *Unconsummated Union: Britain, Rhodesia and South Africa, 1900–1945*⁹ a *The Making of South African Legal Culture 1902–1936: Fear, Favour and Prejudice*¹⁰ a také monografie Saula Dubowa *Racial Segregation and the Origins of Apartheid in South Africa, 1919–*

¹ HULEC, O., *Dějiny Jižní Afriky*, Praha 2010.

² KLÍMA, J., *Dějiny Afriky: Vývoj kontinentu, regionů a států*, Praha 2012.

³ REID, R. J., *Dějiny moderní Afriky: od roku 1800 po současnost*, Praha 2011.

⁴ BEINART, W., *Twentieth-Century South Africa*, Oxford 2001.

⁵ GILIOMEH, H. – MBENGA, B., *A New History of South Africa*, Cape Town 2007.

⁶ BERGER, I., *South Africa in World History*, New York 2009.

⁷ HYAM, R. – HERSHAW, P., *The Lion and the Springbok: Britain and South Africa Since the Boer War*, New York 2003.

⁸ MCKENNA, A. (ed.), *The History of Southern Africa*, New York 2011.

⁹ CHANOCK, M., *Unconsummated Union: Britain, Rhodesia and South Africa, 1900–1945*, Manchester 1977.

¹⁰ CHANOCK, M., *The Making of South African Legal Culture 1902–1936: Fear, Favour and Prejudice*, New York/Melbourne/Madrid 2001.

36,¹¹ jichž jsem použila zejména při analýze právního prostředí Unie. Vzhledem ke zvolenému tématu, pochopitelně nelze ignorovat díla autora Leonarda Montheata Thompsona, který se řadí k předním historikům, specializujícím se na dějiny Jižní Afriky.¹²

K problematice afrikánského nacionalismu jsem za klíčové považovala díla *The Rise of Afrikanerdom.: Power, Apartheid, and the Afrikaner Civil Religion*¹³ autora T. Dunbara Moodieho, *The Making of a Nation. A History of the Union of South Africa*¹⁴ Daniela Wilhelmuse Krügera, dále *The Afrikaner Bond: The History of South African Political Party 1880–1911*¹⁵ Thomase Rodneyho Hopea Davenporta, *Afrikaner Politics in South Africa, 1938–1948*¹⁶ Newella Maynarda Stultze a monografii Petera Maylama *A History of the African People of South Africa: From the Early Iron Age to the 1970s*.¹⁷

Cenné informace vztahující se k tématu diplomové práce jsem čerpala z také biografii významných jihoafrických politiků, zejména pak Jana Christiaana Smutse autora Williama Keitha Hancocka, který se soustředil na zmapování generálova života, včetně jeho korespondence¹⁸ poté z díla životopisce Christiaana Mauritse van den Heevera *General J. B. M. Hertzog*,¹⁹ z biografie *D. F. Malan and the Rise of Afrikaner Nationalism* autorky Lindie Koorts²⁰ či z díla *Botha, Smuts and South Africa*²¹ Basila Williamse. Na výše uvedené životopisy je však nutno pohlížet s odstupem a soustředit se výhradně na využití objektivně podaných informací. Z tohoto důvodu jsem opustila myšlenku využít pro vypracování své práce biografii *James Barry Munnik Hertzog*²² politika Oswalda Pirowa, neboť jeho dílo se vyznačuje právě přílišnou zaujatostí k premiéru Hertzogovi,

¹¹ DUBOW, S., *Racial Segregation and the Origins of Apartheid in South Africa, 1919–36*, Oxford 1989.

¹² THOMPSON, L. M., *The Unification of South Africa, 1902–1910*, Oxford 1960; tentýž, *A History of South Africa*, New Haven 1990; WILSON, M. – THOMPSON, L. M. (eds.), *The Oxford History of South Africa*, Vol. 2, Oxford 1971.

¹³ MOODIE, T. D., *The Rise of Afrikanerdom.: Power, Apartheid, and the Afrikaner Civil Religion*, Berkeley/Los Angeles/London 1975.

¹⁴ KRÜGER, D. W., *The Making of a Nation. A History of the Union of South Africa 1910–1961*, Johannesburg 1969.

¹⁵ DAVENPORT, T. R. H., *The Afrikaner Bond: The History of South African Political Party 1880–1911*, Cape Town/London/New York, 1966.

¹⁶ STULTZ, N. M., *Afrikaner Politics in South Africa, 1934–1948*. Berkeley/Los Angeles/London 1974.

¹⁷ MAYLAM, P., *A History of the African People of South Africa: From the Early Iron Age to the 1970s*, London 1986.

¹⁸ HANCOCK, W. K., *Smuts: The Sanguine Years, 1870–1919*, Vol. 1, London 1962; tentýž, *Smuts: The Fields of Force, 1919–1950*, Vol. 2, London 1968; HANCOCK, W. K. – POEL, J. van der (eds.), *Selection from the Smuts Papers, September 1919 – November 1934*, Vol. 5, Cambridge 2007.

¹⁹ HEEVER, C. M. van den, *General J. B. M. Hertzog*, Johannesburg 1946.

²⁰ KOORTS, L., *D. F. Malan and the Rise of Afrikaner Nationalism*, Cape Town 2014.

²¹ WILLIAMS, B., *Botha, Smuts and South Africa*, London 1946.

²² PIROW, O., *James Barry Munnik Hertzog*, Cape Town 1957.

se sklony ke glorifikování jeho osoby. Při psaní diplomové práce jsem neopomněla rovněž využití periodik zahraniční provenience, zejména pak jihoafrické, britské, australské, novozélandské a kanadské, jenž dění v Unii ve vymezeném období refletovaly.

Z hlediska terminologie jsem po důkladné analýze došla k závěru, že pro meziválečnou éru v Jihoafrické Unii je relevantní užití výrazu „segregace“ více, než termínu „diskriminace“, jedná-li se o rasový kontext. Tuto praxi dokládá rozdílná míra užití těchto pojmů v textech předních autorů Beinarta, Thompsona, Moodieho, Giliomeeho či Dubowa, kdy o diskriminaci zmínění odborníci pojednávají velmi zřídka oproti pojmu segregace, který v jejich dílech dominuje.²³ Rovněž britští úředníci ve svých zprávách pojednávají o „vývoji segregáční politiky“ a pojmu diskriminace se úzkostlivě vyhýbají.²⁴

V této souvislosti proto pracuji s definicí, že „segregace označuje komplikovanou směs politické, ideologické a administrativní strategie, stvořené k upevnění a hájení bělošské dominance na všech úrovních“.²⁵ Segregace v Jižní Africe má původ v dualistickém principu pojetí ras, kdy na jedné straně stáli domorodí Afričané, poddaní bělošských „opatrovníků“, kteří se nalézali na straně druhé. Přijetí segregace jako státního politického programu po roce 1948 symbolizuje pokus o konečné uspořádání vztahu bělošských autorit a nebělošských vrstev obyvatelstva, přičemž Dubow politiku apartheidu považuje za gradaci segregáční politiky meziválečné epochy.²⁶

²³ Thompson ve svém díle *A History of South Africa* pro meziválečnou epochu, respektive období mezi lety 1910 a 1948 dokonce přímo používá termín „éra segregace“. THOMPSON, *A History...*, s. 154–186.

²⁴ The National Archive (dále jen TNA), Dominions Office (dále jen DO), 114/91, S 1438, Native Policy and Administration in South Africa, 8th April 1938, f. 4.

²⁵ DUBOW, *Racial Segregation...*, s. 1.

²⁶ Tamtéž.

1. Kapitola

1.1 Afrikánský nacionalismus – Afrikanerdom

Pojem *Afrikanerdom* (Afrikánství) souhrnně označuje nacionální politiku a kulturu Jižní Afriky, založenou na úctě k afrikánštině a kultuře, konzervativní pojetí kalvinismu a hrdosti k nizozemskému původu.²⁷ Z dobového britského pohledu výraz „Afrikánec“ odpovídal pojmu „Jihoafričan“, tedy obyvatel Unie, který chápe otázku nacionalismu v rámci jihoafrické bělošské komunity, bez diverzifikace Britů a Búrů. V praxi však termín „Afrikánec“ označoval obyvatele Unie s nizozemskými kořeny, nejčastěji hovořící afrikánsky nebo také příznivce krajně nacionální politiky.²⁸ Tento trend lze připisovat búrským nacionálním politikům, jejichž meziválečná rétorika akcentovala „sjednocený *Afrikanerdom*“, přičemž cílila výlučně na afrikánsky hovořící komunitu, tj. mimo Jihoafričany s britskými kořeny.²⁹ Ze stejného principu vychází i užití výrazu „Afrikánec“ na stránkách níže.

V meziválečném období Afrikánci některé historické události, spojené s búrským osídlením na jihu Afriky akcentovali výrazněji.³⁰ Jednalo se povstání *Slagtersnek* z přelomu let 1815–1816, vedené proti britské vládě na západní hranici Kapska,³¹ masakr u Blaauwkrantz, ³² kdy Zulové napadli migrující skupinu Búrů na počátku Velkého Treku³³ a zejména bitva na Krvavé řece z 16. prosince 1838.³⁴ V búrské ideologii mají rovněž výjimečné postavení vítězství nad Brity u Majuba Hillu,³⁵ odražení Jamesonova vpádu³⁶ a velmi diskutovaná Druhá búrská válka.³⁷ Negativní reminiscence búrského obyvatelstva na britské internační tábory představovala významný sjednocující faktor Afrikánství. Oproti tomu politické dělení na tzv. zběhlé (*hensoppers* a členy *National*

²⁷ MOODIE, *The Rise...*, s.87.

²⁸ The National Archive (dále jen TNA), Dominions Office (dále jen DO) 114/99, Race Relations and Political Trends in The Union of South Africa 1935–1940, April 1940, f. 3.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ CLOETE, E., Afrikaner Identity: Culture, Tradition and Gender, in: *Agenda*, Vol. 8, No. 13, 1992, s. 43.

³¹ LEIBBRAND, H. C. V., *The Rebellion of 1815, Generally Known as Slagters Nek: A Complete Collection of All the Papers Connected with the Trial of the Accuse; With Many Important Annexures*, Cape Town – London 1902.

³² MOODIE, *The Rise...*, s. 16.

³³ THOMPSON, L. M., Afrikaner Nationalist Historiography and the Policy of Apartheid, in: *The Journal of African History*, Vol. 3, No. 1, 1962, s. 126.

³⁴ BERGER, c. d., s. 61.

³⁵ SMITH, I. R., *The Origins of the South African War, 1899–1902*, New York 1996, s. 32–35.

³⁶ WALKER, E. A., The Jameson Raid, in: *Cambridge Historical Journal*, Vol. 6, No. 3, 1940, s. 283–306.

³⁷ PAKENHAM, T., *The Boer War*, London 1979, s. 1–659.

Scout) a věrné Búry (*bittereindery*) afrikánskou společností štěpilo.³⁸ Maritzovo povstání z roku 1914 a následná poprava Jopie Fourieho³⁹ znamenaly poslední významné události, jež se výrazně podílely na zformování ideje *Afrikanerdom*.

Neopominutelnou roli v afrikánském nacionalismu hraje postava ženy-matky.⁴⁰ *Afrikanerdom* vyhrazuje ženám (*Volksmoeders*) výjimečnou pozici. Muži, považováni za vykonavatele Boží vůle, měli mít od svých partnerek bezmeznou morální podporu v boji s nepřáteli – Zuly a Brity. Kurážné búrské ženy měly manžely bezmezně podporovat; v časech, kdy muži bojovali na bitevním poli, měly bránit společný domov a děti, jejichž výchovu jim Bůh svěřil.⁴¹ Utrpení búrských žen v britských táborech pro změnu symbolizovalo nezlomnost búrského národa.⁴² Přesto se jednalo o silně patriarchální společnost.⁴³

V očích Afrikánců byl nepřítelem každý, kdo ohrožoval jejich existenci ve vojenské nebo v náboženské rovině. Všechny pokusy o potlačení afrikánské identity chápali Búrové jako neprominutelný čin. Opakované spory a ozbrojené konflikty s Britským impériem stylizovaly Brity do role „úhlavních“ nepřátel búrského lidu. S vypuknutím zlaté horečky v 80. letech 19. století se díky často nemorálním a nečestným praktikám těžebních magnátů nesnášenlivost k britskému imperialismu v podvědomí Afrikánců propojila s principy kapitalismu. Negativní vztah k Britům plně vystihovala karikatura D. C. Boonzaiera; „Hoggenheimer“ – bohatý britský kapitalista židovského původu, který při honbě za bohatstvím okrádá Búry.⁴⁴ Tento názor převládá zejména na venkově, jelikož ve městech se stále častěji objevovali Búrové, kteří si uvědomovali, že vzájemné ústrky povedou jen k dalšímu zhoršení vztahů, jenž zemi neprospívají.⁴⁵

Po skončení Druhé búrské války se zdálo, že afrikánský nacionalismus nadobro „zadusila“ britská správa v nových korunních koloniích. Búrské republiky zanikly a společně s nimi se „ztratila“ část vládnoucí vrstvy. Afrikánství zažívalo období jakési „despiritizace“, tj. ztráty identity. V důsledku existence Nizozemské reformované církve

³⁸ THOMPSON, *Unification...*, s. 17; WILLIAMS, *Botha, Smuts...*, s. 53.

³⁹ DAVENPORT, T. R. H., *The South African Rebellion, 1914*, in: *The English Historical Review*, Vol. 78, No. 306, 1963, s. 73–94.

⁴⁰ CLOETE, c. d., s. 42–56; MOODIE, *The Rise...*, s. 17; TOIT, M. du, *The Domesticity of Afrikaner Nationalism: Volksmoeders and the ACVV, 1904–1929*, in: *Journal of Southern African Studies*, Vol. 29, No. 1, 2003, s. 155–176.

⁴¹ TOIT, *The Domesticity...*, s. 157.

⁴² MOODIE, *The Rise...*, s. 17–18.

⁴³ CLOETE, c. d., s. 42–56.

⁴⁴ Aspekt židovství se též objevoval mezi negativními konotacemi kapitalismu. HYAM, – HERSHAW, c. d., s. 281; KLOTZ, A., *Migration and National Identity in South Africa, 1860–2010*, New York 2013, s. 173; KOORTS, c. d., s., s. 33.

⁴⁵ TNA, DO 114/99, *Race Relations and Political Trends in the Union of South Africa 1935–1940*, April 1940, f. 10.

(*Dutch Reformed Church*)⁴⁶ se však vzedmula nová vlna afrikánského nacionalismu, která se snažila působit jako protiváha britskému milnerismu (též někdy milneriánství).⁴⁷ Tato církev vycházela ze základů kalvinismu dle *Christianae Religionis Institutio* a heidelberského katechismu a na jihu Afriky se vyvíjela odděleně od evropských a amerických protestantských směrů.⁴⁸ *Dutch Reformed Church* měla neopomenutelný vliv na morálku a celkovou organizaci búrských komand v průběhu Druhé búrské války; mnozí z pastorů po válce působili jako „ochránci“ ideje afrikanismu, brojící proti anglikanizaci bývalých republik.⁴⁹

Ve 30. letech 20. století soustředili afrikánští nacionalisté pozornost ke komemoraci událostí, které vytvářely afrikánskou identitu.⁵⁰ S alarmující intenzitou působily ve společnosti organizace, jež se snažily ve všech vrstvách obyvatel (Afrikánců) vzbudit zájem o afrikánský nacionalismus, ne příliš vzdálený masové hysterii.⁵¹ V roce 1938 vyvrcholily aktivity slavnostním položením základního kamene tzv. Památníku průkopníkům (*Voortrekker Monument*), k jehož otevření došlo v roce 1949. Dekorativní prvky (výjevy, osobnosti a symboly) stavby architekta Gerarda Moerdijka,⁵² kterého inspiroval jak evropský Památník Bitvy národů u Lipska, tak egyptská architektura v nekropoli poblíž Gízy, se vztahují výhradně k búrským dějinám.⁵³ Monument společně

⁴⁶ V jihoafrických koloniích existovalo hned několik odnoží této církve kromě hlavního proudu tzv. *Nederduits Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika*, jež napříč koloniemi působil již od Velkého Treku. V Transvaalu se nazývala *Verenigde Kerk*, kde působila společně s tzv. *Nederduits Hervormde Kerk van Afrika*, jež se liturgicky příliš neodlišovaly. Nejvíce fundamentalisticky založeným proudem byl *Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika*, jejímž členem byl kupříkladu Paul Kruger. THOMPSON, *Unification...*, s. 17.

⁴⁷ BEINART, c. d., s. 42–43; DUBOW, S., Colonial Nationalism, the Milner Kindergarten and the Rise of 'South Africanism', 1902–10, in: *History Workshop Journal*, No. 43, 1997, s. 53–85; tentýž, Afrikaner Nationalism, Apartheid and the Conceptualization of 'Race', in: *The Journal of African History*, Vol. 33, No. 2, 1992, s. 209–237.

⁴⁸ HEXHAM, I., Dutch Calvinism and the Development of Afrikaner Nationalism, in: *African Affairs*, Vol. 79, No. 315, 1980, s. 195–208; LOVELL, C. R., Afrikaner Nationalism and Apartheid, in: *The American Historical Review*, Vol. 61, No. 2, 1956, s. 308–330; THOMPSON, *Unification...*, s. 18.

⁴⁹ Mezi Búry se po roce 1905 objevily neshody, plynoucí z odlišného názoru na jazykovou otázku. Jedna skupina preferovala užití afrikánštiny, aby došlo k národnímu obrození, zatímco druhá trvala na používání nizozemštiny. Ke shodě nakonec došlo na setkání ve městě Paarl v prosinci 1907, kdy se přední búrští buditelé dohodli na prozatímním zachování nizozemštiny jako národního jazyka; až později se mělo přejít k afrikánštině. THOMPSON, *Unification...*, s. 19–20; BEINART, c. d., s. 80.

⁵⁰ GILIOME – MBENGA, *A New History...*, s. 290.

⁵¹ TNA, DO 114/99, Race Relations and Political Trends in the Union of South Africa, 1935–1940, f. 8.

⁵² National Archives of South Africa (dále jen NASA), Depot: SAB, Source: BNS, Vol. 1/1/248, Reference No. 146/73, Voortrekker Monument, 1936.

⁵³ Budovu chrání žulová hradba, na jejíž vnitřní straně je vymodelováno 64 povozů, které připomínají vozovou hradbu – taktiku, díky níž se Búrové ubránili nájezdům Zulů v bitvě na Krvavé řece; v průčelí památníku stojí socha búrské matky, chránící své děti; po stranách jsou umístěny sochy čtyř afrikánských buditelů 19. století – Pieta Retiefa, Andriese Pretoriuse, Andriese H. Potgietera a Paula Krugera. Po celém obvodu hlavní haly jsou na 27 žulových vlysech vyobrazeny kořeny Afrikanismu (od počátku Velkého Treku až po podepsání Sandriverské konvence z roku 1852). Památník je unikátní zejména

s Národním památníkem žen (*Vrouemonument*),⁵⁴ jenž v roce 1913 vyprojektoval architekt Frans Soff a kterému vévodí sochy Antona van Wouwa,⁵⁵ představoval nejdůležitější poutní místa Afrikánců.⁵⁶

Z pohledu Britů tyto kroky dokreslovaly pravou mentalitu Afrikánců: při hledání národních hrdinů vzali za vzor předky, kteří dali před kontaktem s civilizovaným a vyspělým národem přednost útěku do divočiny, kde, izolování od pokroku a liberalismu, zabředli do provinčnosti.⁵⁷ Tento faktor nemalou měrou ovlivňoval politiku Unie – při „hrozbě“ bližšího kontaktu s vnějším světem, afrikánští nacionalisté raději volili cestu izolacionalismu, jenž považovali za věc národní hrdosti.⁵⁸ Spoluobčanům s britskými kořeny činilo potíže chápat afrikánské pojetí loajality; Brit byl v první řadě věrný Koruně, Britskému impériu a „ostrovním“ zvykům a tradicím. V afrikánské rovině hovoříme v otázce loajality pouze o věrnosti Jižní Africe; búrské kořeny vychází z republikanismu a osoba britského panovníka se zdála Afrikáncům *de facto* cizí. Pokud Afrikánci akceptovali fakt, že Jižní Afrika byla integrální součástí impéria, respektive Britského společenství národů, činil tak z ryze pragmatických důvodů, protože to pro „jeho“ zemi bylo prospěšné.⁵⁹

1.2 Léta Milnerovy rekonstrukce a cesta ke vzniku Unie

Sir Alfred Milner, který byl transvaalským prezidentem Paulem Krugerem považován za „nástroj Chamberlainův“,⁶⁰ připlul do Jižní Afriky v roce 1897, aby zde uklidnil rozruch, vyvolaný neúspěšným Jamesonovým vpádem. Nově jmenovaný vysoký komisař a guvernér Kapska v jedné osobě nebyl v době svého příjezdu žádným politickým nováčkem. Imperiální zájmy hájil již od svých třidvaceti let, kdy působil jako koloniální úředník v Egyptě. Podobně jako Chamberlain byl Milner nekompromisní stoupenec

díky kenotafu, nalézajícím se pod úrovní hlavní haly, na něž každý rok 16. prosince dopadají skrze otvor ve střeše sluneční paprsky a osvětlují nápis „Pro Jižní Afriku“ (*Ons vir jou Suidafrika*). Viz příloha.

⁵⁴ Památník tvoří vysoký žulový obelisk, před nímž se nalézá bronzová socha žen, svírajících v náručí mrtvé dítě a hledících k nebi, několik plaket s národními hesly a nápis „Pamatce 26 370 ženám a dětem, které zemřely v koncentračních táborech a dalším, kteří zahynuli vinou [Druhé búrské – A. B.] války 1899–1902“. MOODIE, *The Rise...*, s. 18.

⁵⁵ NASA, Depot: SAB, Source: GG, Vol. 2278, Reference No. 2/321, Earl Of Athlone, Anton van Wouw, Johannesburg, 1930.

⁵⁶ Tento památník opomíjí černošské ženy, které v táborech také umíraly. CLOETE, c. d., s. 47–48; TOIT, *The Domesticity...*, s. 162.

⁵⁷ TNA, DO 114/99, Race Relations and Political Trends in the Union of South Africa 1935–1940, April 1940, f. 8.

⁵⁸ Tamtéž, f. 9.

⁵⁹ Tamtéž, f. 12.

⁶⁰ BREDELL, H. C. – GROBLER, P., *Paměti presidenta Pavla Krügra: Dle jeho vlastního vypravování a poznámek*, Praha 1903, s. 183.

imperialismu, a proto otázka budoucnosti impéria pro něj měla prvořadý význam.⁶¹ Oba shodně preferovali jeho vnitřní konsolidaci před „bezhlavým“ zabíráním dalších koloniálních území. Přes důrazná varování britského ministra financí Michaela Hickse Beache „vehnal“ Milner „své“ impérium do válečného konfliktu až příliš horlivě.⁶²

Milnerovou prioritou se stalo zdůraznit nadřazenost Britů v zemi. Poválečná éra rekonstrukce proto byla spojena zejména s pojmem *Milner Kindergarten*, čili „Milnerova školka“;⁶³ vysoký komisař dosadil do většiny důležitých správních funkcí mladé a ambiciózní absolventy Oxfordu,⁶⁴ kteří mu s jeho úkolem pomáhali. Pod jeho dohledem se znovu osídlila opuštěná města a vesnice a obnovila se zemědělská produkce. Sjednotil železniční společnosti a zahájil výstavbu tratí na nově získaných územích – Kolonie Oranžské řeky a Transvaalu. Na jih od řeky Zambezi se Milner zasadil o vznik celní unie, jež zahrnovala všechny britské korunní kolonie a protektoráty.

Otázka rozvoje důlního průmyslu představovala pro Milnera klíčovou záležitost. Zlaté doly válečným konfliktem značně utrpěly a výnosy z těžby klesly na do té doby nevídané minimum.⁶⁵ Situaci nejvíce komplikoval nedostatek nekvalifikované neevropské pracovní síly. Milnerova administrativa problém vyřešila importací levných dělníků převážně z oblasti Číny.⁶⁶ Celý plán odstartoval podpisem Britsko-čínské pracovní konvence (*The Anglo-Chinese Labour Convention*) v květnu 1904. Celkově do listopadu 1906, kdy do Port Natalu dorazily poslední dva transporty čínských dělníků, vyrazilo za prací do jihoafrických zlatých dolů přes 63 000 mužů z Říše středu.⁶⁷ Tento experiment s asijskou pracovní silou velice poškodil renomé tamní Unionistické strany, za jejíž vlády započal. Ani britský liberální ministerský předseda sir Henry Campbell-Bannerman nešetřil kritikou tohoto „nejhoršího způsobu zacházení s lidmi od dob obchodu

⁶¹ SMITH, c. d., s. 147.

⁶² Druhá búrská trvala mezi 1899 a 1902 a ukončil ji tzv. mír z Vereeningu, podepsaný 31. května 1902. Tamtéž, s. 149–152; NASA, National Registers of Manuscripts and Photographs, Depot: TAB, Type: Foto, Reference No. 37036, Photography of Well-known Document, the Peace Treaty of Vereeniging Signed in Pretoria after the Second Anglo-Boer War, 31st May, 1905, f. 1.

⁶³ DUBOW, Colonial Nationalism..., s. 53–85; MARKS, S. – TRAPIDO, S., Lord Milner and the South African State, in: *History Workshop*, Vol. 8, No. 1, 1979, s. 50–80.

⁶⁴ K nejvýznamnějším se kupříkladu řadili Patrick Duncan, Lionel Hitchins, Robert H. Brand, Phillip Kerr, Lionel Curtis, Geoffrey Dawson a další. Poslední jmenovaní stáli za vznikem tzv. Hnutí kulatého stolu (*Round Table Movement*). DUBOW, Colonial Nationalism..., s. 79; KENDLE, J. E., The Round Table Movement and ‘Home Rule All Round’, in: *The Historical Journal*, Vol. 12, No. 2, 1968, s. 333.

⁶⁵ V roce 1898 přesáhl výnos z těžby zlata 4 000 000 uncí, naopak výnos za rok 1902 stěží přesáhl 1 500 000 uncí. RICHARDSON, P., Recruiting of Chinese Indentured Labour for the South African Gold-Mines, 1903–1908, in: *Journal of African History*, Vol. 18, No. 1, 1977, s. 87.

⁶⁶ TNA, Colonial Office (dále jen CO) 886/1/1, Dominions No. 1, Confidential. The Self-Governing Dominions and Coloured Immigration, July 1908, f. 29.

⁶⁷ KYNOCH, G., Controlling the Coolies: Chinese Mineworkers and the Struggle for Labor in South Africa, 1904–1910, in: *International Journal of African Studies*, Vol. 36, No. 2, 2003, s. 309.

v trojúhelníku“.⁶⁸ Britskou veřejnost znechutila intrikánská politika Milnerovy vlády, která porušovala zažitý principy humanity, na kterých Britské impérium budovalo na konci 19. a začátku 20. století nosnou ideu kolonialismu.

Když Alfred Milner opouštěl v dubnu 1905 Jižní Afriku, probíhala již v Transvaalu a v „sesterské“ Kolonii Oranžské řeky vlna búrského národního obrození. Politická činnost afrikánských nacionalistických stran *Het Volk* a *Orangia Unie*, přiměla britskou vládu, aby oběma státním celkům udělila 6. prosince 1906, respektive 5. června 1907 pravomoci, zajišťující jim velkou míru samosprávy.⁶⁹ Konstituce vycházely ze zavedeného modelu *Responsible Government* a na jejich základě vznikla tzv. legislativní rada (*Legislative Council*), jejíž členy na pět let vybíral guvernér kolonie, a tzv. zákonodárné shromáždění (*House of Assembly*), do něhož si zákonodárci volili občané. Angličtina se stala oficiálním jazykem zasedání, avšak nizozemštinu směli zákonodárci používat v debatách; parlamentní listy se vydávaly bilingvně.⁷⁰ Obě strany zvítězily v prvních parlamentních volbách a premiéry se stali Louis Botha v Transvaalu a Abraham Fischer v Kolonii Oranžské řeky.

Politická situace se změnila rovněž v Kapsku, kde v únoru 1908 nahradil John Xavier Merriman na postu ministerského předsedy Leandera Starra Jamesona.⁷¹ Merriman se neřadil ke stoupencům britského imperialismu, a proto podporoval afrikánské úsilí o emancipaci. Tři ze čtyř britských kolonií na jihu Afriky vedly protibritské kabinetní skupiny, které záhy našly společnou řeč v otázkách autonomie a ekonomické kooperace.⁷² V květnu 1908 se konala konference, na níž se řešily železniční a celní úmluvy mezi jednotlivými koloniemi. Konferující na ní nečekaně předložili návrh, aby zástupci čtyř samosprávných kolonií – Transvaalu, Kapska, Oranžska a Natalu – projednali u kulatého stolu podmínky možné unifikace a připravili koncept nové ústavy.⁷³

Tzv. Národní shromáždění (*National Convention*) započalo v natalském Durbanu a trvalo od 12. října 1908 do 5. listopadu 1908.⁷⁴ Debat se zúčastnily početné delegace zástupců jihoafrických samosprávných kolonií a Jižní Rhodesie, jejíž zástupci měli status

⁶⁸ Citováno z: PAKENHAM, T., *The Scramble for Africa*, London 2010, s. 646.

⁶⁹ THOMPSON, *Unification...*, s. 26–29; NEWTON, A. P., *Select Documents Relating to the Unification of South Africa*, Vol. 2, New York 1924, s. 22–24, 36–37, 179–206.

⁷⁰ THOMPSON, *Unification...*, s. 26–27.

⁷¹ Tamtéž, s. 29.

⁷² Bothův kabinet totiž záhy po svém uvedení do funkce oznámil, že Transvaal hodlá k 30. červnu 1908 vystoupit z celní unie. Tamtéž, s. 82.

⁷³ NEWTON, c. d., s. 217.

⁷⁴ Hlavní jednání probíhala na setkání v Durbanu a pokračovala dále v Kapském městě (od 23. listopadu 1908, s přestávkou do 3. února 1909) a v Bloemfonteinu (od 3. do 11. května 1909). K této problematice podrobněji *Minutes of Proceedings with Annexures (selected) of the South African National Convention held at Durban, Cape Town and Bloemfontein, 12th October, 1908, to 11th May 1909* (dále jen *Minutes*), Cape Town 1911, s. 1–451.

pouhého pozorovatele.⁷⁵ Prvním bodem programu se stala otázka, týkající se státního zřízení. Všechny delegace odsouhlasily návrh premiéra Merrimana, který preferoval unijní uspořádání na úkor federace.⁷⁶ Živě se diskutovalo nad otázkou ustanovení úředních jazyků. Konferující nakonec v této věci přijali formulaci bývalého búrského generála Jamese Hertzoga, která svým zněním angličtinu i nizozemštinu zrovnoprávnila, čímž uspokojila jak anglicky, tak nizozemsky hovořící delegáty.⁷⁷

Nejobsáhlejším bodem programu se stala jednání o rozdělení státní moci. Hlavním justičním orgánem se stal tzv. Nejvyšší soud Jižní Afriky (*Supreme Court of South Africa*), jemuž předcházely apelační soudy a oblastní soudní dvory. Moc zákonodárná náležela horní a dolní komoře parlamentu. Moc výkonná byla svěřena do rukou generálnímu guvernérovi, nejvyššímu představiteli Koruny v Unii.⁷⁸ Delegace rovněž řešily hospodářské záležitosti, respektive nařízení týkající se zlatých a diamantových dolů, železniční a lodní dopravy aj. Žádné z území, jež administrovala Britská jihoafrická společnost (*British South African Company*), tj. oblasti Rhodesie, či přímo vysoký komisař (Basutsko, Bečuánsko a Swazijsko) se nestalo členem Unie. Konference se v dílčích diskuzích věnovala také podmínkám veřejné služby a výběru hlavního města.⁷⁹

Poté, co tzv. Zákon o Jižní Africe (*South African Act*) v roce 1909 schválily obě komory britského parlamentu, bylo nezbytné vyřešit otázku, kdo se stane prvním generálním guvernérem, kdo prvním ministerským předsedou Unie a kdo zasedne v nové vládě, jež 31. května 1910 měla vzniknout. Na post generálního guvernéra byl jmenován Herbert Gladstone a premiérem se stal Louis Botha.⁸⁰ První řádné volby proběhly 15. září, přičemž Botha svou pozici uhájil. Ve Velké Británii vyvolala konsolidace území na jihu Afriky velký ohlas; jak vládnoucí, tak opoziční stoupenci dobrovolné sjednocení kolonií a vznik nového britského dominia uvítali.⁸¹

⁷⁵ Kapsko reprezentovalo dvanáct účastníků, za Natal se konference zúčastnilo šest delegátů, zájmy Transvaalu hájilo osm zástupců. Celkem pět delegátů reprezentovalo Kolonii Oranžské řeky a zbylá tři místa připadla delegaci z Jižní Rhodesie. THOMPSON, *Unification...*, s. 501–512.

⁷⁶ Ve svém projevu z 13. října 1908 vyzdvihl Merriman kvality unijního uspořádání – mimo jiné vznik jednoho svrchovaného parlamentu, jenž by mohl pružně a bez ohledu na rozhodnutí justice řešit nenadálé situace a země by fungovala jako jednotné ekonomické těleso. Nevýhody ve federativní konstituci naopak spatřoval zejména v jejím rigidním znění, konkrétně, že federalismus nepočítal s důvěrou ve vládu lidu, poslední slovo v tomto uspořádání mají vždy soudy a ne reprezentanti volení občany a obával se možné korupce, již by taková vláda přinesla. Tamtéž, s. 187.

⁷⁷ „Jak angličtina, tak nizozemština se stanou úředními jazyky Unie a dostane se jim rovnocenného zacházení, rovné svobody, práv a privilegií.“ *Minutes...* s. 18.

⁷⁸ South African National Defence Force Documentation Center (dále jen SANDFDOC), Defence Department, File No. 45/23/1909, Subject: Federation: South Africa Act. Date of Union – 31st May, 1910, 2nd December, 1909, f. 2.

⁷⁹ THOMPSON, *Unification...*, s. 265–269, 294–305.

⁸⁰ Tamtéž, s. 458–459.

⁸¹ Tamtéž, s. 398.

1.3 Jihoafrická unie ve Velké válce

Když v květnu roku 1910 vznikla Jihoafrická unie, stalo se tak bez širšího zajištění obrany nového státu.⁸² Vznik jednotného armádního sboru komplikoval zejména fakt, že bylo třeba sjednotit dva odlišné typy vojenských organizací. Na jedné straně se nacházela britská profesionálně vycvičená armáda, na straně druhé búrská domobrana, sestávající se z polovojenských komand. Navzdory absenci stálé armády vznikl v květnu 1910 též post ministra obrany, jenž připadl Janu Christianu (Christiaan) Smutsovi. Bývalý búrský generál v prvních dvou letech existence dominia řešil záležitosti obrany země *ad hoc* implementací imperiálních zákonných norem. Ve spolupráci s kapitánem J. J. Collyerem připravil Smuts návrh Zákona na obranu Unie (*Union Defence Act*).⁸³ Ten schválil generální guvernér Gladstone 14. června 1912 a obrana země se stala povinností každého občana.⁸⁴

Smuts a Collyer se snažili skloubit principy obou typů armád. Vznikla proto profesionální část armády doplněná vycvičenou domobranou. Každý bělošský obyvatel Unie (muž) se mezi svými sedmnácti a šedesáti lety stal členem civilní vojenské služby; mezi sedmnácti a dvaceti čtyřmi lety se též musel podrobit čtyřletému vojenskému či námořnímu výcviku buď v *Active Citizen Force*, anebo v *Royal Navy Reserve*.⁸⁵ Na barevné muže se vyhláška o povinné vojenské službě nevztahovala, avšak mohli se do armády dobrovolně přihlásit. Stálá armáda se skládala z vrchního velení, výcvikové a administrativní jednotky a pěti regimentů jezdeckta, přičemž součástí každého se stala jedna dělostřelecká baterie.⁸⁶ Vrchní velení se dělilo na tři části: 1) vojenské záležitosti vyřizoval generální štáb (*General Staff Section*), 2) administrativní sekce (*Administrative Section*) měla na starost veškerou nevojenskou agendu a 3) finanční záležitosti armády

⁸² DORNING, W. A., A Concise History of the South African Defence Force (1912–1987), in: *South African Journal of Military Studies*, Vol. 17, No. 2, 1987, s. 2. Ze závěrů Imperiální obranné konference z roku 1909, neměla být budována jednotná imperiální armáda, ale každá z členských zemí impéria vytvářela vlastní armádu či námořnictvo, které se v případě války „semkly“ k obraně mateřské země. KENNEDY, G., *Imperial Defence: The Old World Order, 1856–1956*, New York 2007, s. 277–280.

⁸³ SANDFDOC, Defence Department, File No. 353/A, Subject: Gen. Botha's Operations Againsts Rebel Force, Chapter III: Union Defence Act 1912, 1914, f. 17.

⁸⁴ Blíže omezení výběru mužstva, mimo barvu pleti, nejsou v původním zákoně, ani v publikacích a odborných studiích dále specifikována. NASA, Depot: SAB, Source: GG, Vol. 328, Reference No. 7/507, Legislation: Defence Act No. 13 of 1912. Forwards Copies for Transmission to S[ecretary] of S[tate], 1912; DORNING, c. d., s. 2; FEDOROVICH, K., Sleeping with the Lion? The Loyal Afrikaner and the South African Rebellion of 1914–15, in: *South African Historical Journal*, Vol. 49, No. 1, 2003, s. 77; MALAN, F. S., *South Africa After the Union, 1910 – 1921, a) The Union of South Africa*, in: WALKER, E. A. (ed.), *The Cambridge History of British Empire*, Vol. 2, Cambridge 1963, s. 648–649.

⁸⁵ SANDFDOC, Defence Department, File No. 353/A, Subject: Gen. Botha's Operations Againsts Rebel Force, Chapter III: Union Defence Act 1912, 1914, f. 19.

⁸⁶ DORNING, c. d., s. 3.

spravoval civilní sekretariát (*Secretariat*).⁸⁷ Nový zákon vešel v platnost 1. července 1912; hlavní velitelství se nalézalo v Pretorii. Prvními veliteli nové armády se stalo padesát jedna britských i búrských důstojníků. Přesně o rok později došlo k rozšíření řad stálé armády tím, že vznikly pobřežní posádky (*Coastal Garrison*) a jednotky kadetů (*Cadet Organisation*).⁸⁸

Svou sílu musela *Union Defence Force* prokázat již v lednu 1914, aby uklidnila nepokoje v zemi, jež způsobila krize v průmyslu. Opravdu tvrdá zkouška čekala vojsko již o několik měsíců později po vypuknutí První světové války. Armáda Jihoafrické unie se angažovala jednak v bojích mimo Evropu, tj. v Německé jihozápadní Africe, Německé východní Africe, v Egyptě a v Palestině, jednak ve střetech ve Francii. Unijní jednotky obsadily na žádost Británie sousední Německou jihozápadní Afriku, aby německým císařským jednotkám zabránily v přístupu ke strategicky umístěným přístavům na pobřeží Atlantského oceánu a aby znemožnily použití bezdrátových vysílačů v oblasti. Předtím však ještě situaci v dominiu vážně zkomplikovalo tzv. Maritzovo povstání (*Maritz Rebellion*), namířené proti obsazení sousední kolonie.

Generál Manie Maritz společně se svými komplici, k nimž se řadili bývalí búrští generálové Christiaan de Wet, Christian F. Beyers, Jan Kemp a „Koos“ de la Rey, vyvolal protivládní povstání s cílem zabránit unionistické armádě provést invazi do Německé jihozápadní Afriky.⁸⁹ V krátkém čase se generálům podařilo shromáždit na své straně téměř 10 000 sympatizantů včetně 2000 čerstvých absolventů kadetky. K hnutí se přidávali zejména zklamaní *bittereindeři*,⁹⁰ kteří chtěli Jižní Afriku osvobodit z „britských okovů“. Příčiny povstání tkvěly v politické aktivitě Nacionální strany a jejího předsedy Jamese Hertzoga, který se však k otevřené podpoře povstalců neodhodlal.⁹¹ Rebelii potlačily pravidelné a loajální jednotky *Union Defence Force* pod velením Bothy a Smutse. Velitel Kemp, snaživ se svými muži uprchnout skrz poušť Kalahari, se na počátku února 1915 vzdal a stal se tak posledním povstalcem, kterého unijní jednotky zajaly.⁹² Všichni zadržení odcházeli od soudu s několikaletými tresty odnětí svobody, které jim časem

⁸⁷ SANDFDOC, Defence Department, File No. 353/A, Subject: Gen. Botha's Operations Againsts Rebel Force, Chapter IV: Administration, 1914, f. 22.

⁸⁸ DORNING, c. d., s. 3–4.

⁸⁹ STRACHAN, H., *The World War in Africa*, Oxford 2004, s. 70.

⁹⁰ Toto označení má původ v poválečném uspořádání země po Druhé búrské válce. Tzv. *bittereindeři*, Búrové jenž bojovali do hořkého konce, nesouhlasili s britskou svrchovaností. Souběžně existovala skupina tzv. *hensopperů*, Búrů, kteří se vzdali Britům ještě před koncem konfliktu. WILLIAMS, *Botha, Smuts...*, s. 53.

⁹¹ STRACHAN, c. d., s. 72; THOMPSON, *Afrikaner Nationalism...*, s. 378.

⁹² KRÜGER, c. d., s. 91.

premiér Botha snížil.⁹³ Nejvyšší trest, jenž obdržel v souvislosti s Maritzovým povstáním Jopie Fourie, trvale rozděloval afrikánské obyvatelstvo.⁹⁴

Jihoafrická armáda se po potlačení rebelie mohla soustředit na vojenskou misi za hranicemi země. Dne 25. prosince roku 1914 obsadil Botha město Walvis Bay.⁹⁵ Odpor císařských jednotek, jejichž počet nepřesahoval 2000 mužů, respektive 5000 včetně rezervistů⁹⁶ ustal 11. května 1915, kdy Botha dobyl hlavní město Windhoek a německý guvernér Theodore Seitz musel podepsat kapitulaci.⁹⁷ Do přeshraniční kampaně zasáhlo téměř 67 000 vojáků Unie, z čehož 266 akcí nepřežilo.⁹⁸ Vítězství na jihozápadě Afriky umožnilo přesun jednotek *Union Defence Force* na východ kontinentu, kde se postavily na odpor císařské *Schutztruppe* generála Paula von Lettow-Vorbecka.⁹⁹ Britské jednotky na východě Afriky, nedosahovaly takového počtu, aby účinně eliminovaly německou koloniální armádu, a proto se jihoafrická vojenská podpora jevila jako nezbytná. Vrchním velitelem britských a jihoafrických vojsk ve východní Africe se stal Jan Smuts, jenž do keňské Mombasy dorazil 19. února 1916. Bojiště nakonec opustil v lednu 1917, kdy císařská armáda stále vzdorovala (mimo jiné díky velitelským dovednostem a zkušenostem Lettow-Vorbecka), protože se stal členem Imperiálního válečného kabinetu. Jihoafrické mužstvo poznamenala ztráta 2000 vojáků; onemocnění úplavicí a malárií paradoxně způsobovaly vyšší ztráty než přímé útoky Němců.¹⁰⁰

Krátce po potlačení Maritzova povstání se začaly v Unii formovat jednotky dobrovolníků; vznikla tak brigáda pěchoty, jejímž prvním úkolem se stala obrana Suezů v Egyptě.¹⁰¹ Na počátku ledna 1916 se brigáda vylodila v Alexandrii a do dvou měsíců rozdrtila osmanské vojsko vedené Gaferem Paşou. Dosažené úspěchy v egyptském tažení zapříčinily přesun jihoafrické brigády do Francie, kde se mezi 5. a 20. červencem účastnila nejhorších bitev.¹⁰² Brigáda, kterou při vylodění na evropských březích tvořilo 4000 mužů,

⁹³ Generál Kemp se přes svou účast v protivládním povstání později stal ministrem zemědělství. TNA, DO 117/75, D.10866, Political Situation in South Africa. Memorandum on --- f[or]w[ar]ded to Mr. Baldwin in Letter from Mr. Amery of 4th October, November 1927, f. 3.

⁹⁴ Fourie skončil před popravčí četou. Pro jednu skupinu obyvatel ztělesňoval příkladného patriota, jenž bojoval za búrská práva, zatímco zbylá část v něm viděla pouze podřadného zběha. STRACHAN, c. d., s. 74.

⁹⁵ ADAMS, C. C., The African Colonies of Germany and the War, in: *Geographical Review*, Vol. 1, No. 6, 1916, s. 453.

⁹⁶ STRACHAN, c. d., s. 76.

⁹⁷ Tamtéž, s. 91.

⁹⁸ DORNING, c. d., s. 3; STRACHAN, c. d., s. 82.

⁹⁹ WILLIAMS, *Botha, Smuts...*, s. 101–102.

¹⁰⁰ DORNING, c. d., s. 5.

¹⁰¹ V létě 1916 se účastnilo 6 dělostřeleckých baterií společně s jednotkou *Cape Corps*, kterou tvořili barevní Jihoafričané bojů v Palestině. Tamtéž, s. 5.

¹⁰² Účastnila se bitvy na Sommě a v Trôneském, Longuevalském a Delvillském lesíku. Zejména statečnost, již Jihoafričané prokázali v posledně jmenovaném střetu, jim zajistila reputaci napříč imperiálními

čítala po prvním týdnu tvrdých bojů sotva čtvrtinu původního počtu vojáků. Evropské tažení *Union Defence Force* skončilo uzavřením příměří v listopadu 1918.¹⁰³ Celkově na bojištích starého kontinentu zemřelo na 4500 Jihoafričanů a na 10 000 utrpělo zranění.

Jihoafrická unie svými vojenskými zásahy ve Velké válce nad ostatními spojeneckými vojsky nikterak nevyčnívala, avšak díky generálu Smutsovi se významně zasloužila o vyřešení poválečného uspořádání světa. Smuts společně s premiérem Bothou měli jako členové delegace Britského impéria na Pařížské mírové konferenci možnost přispět k debatám nad otázkami, které se zde diskutovaly. Nikdo od jedné z nejméně početných reprezentací neočekával, že by tak výrazně mohla přispět k mírovému uspořádání.

Generál Smuts od počátku nesouhlasil s tvrdými podmínkami míru, jež se zamýšlely dlouho před skutečným podepsáním Versailleské smlouvy v červnu 1919.¹⁰⁴ Pamfletem *The League of Nations: A Practical Suggestion*, jenž v listopadu 1918 představil britskému válečnému kabinetu a o měsíc později i britské veřejnosti, objasnil návrh amerického prezidenta Woodrowa Wilsona na vytvoření Společnosti národů.¹⁰⁵ Oba búrští generálové neskryvali své nadšení z Wilsonova návrhu, nenechali se však jeho Čtrnácti body „zaslepit“ – Smuts jako bývalý člen Imperiálního válečného kabinetu ujišťoval Brity o tom, že s americkým prezidentem nenalézá shodu ve všech uvedených bodech. Britské impérium nesouhlasilo s návrhy o svobodě moří a dále jej také znepokojoval plán kompenzací civilnímu obyvatelstvu Francie a Belgie. Ještě před zahájením mírové konference jednali britští a dominiální zástupci s prezidentem Wilsonem o nutnosti získat geograficky blízké německé kolonie do své správy.

Botha se Smutsem obhajovali připojení Německé jihozápadní Afriky k Jihoafrické Unii. Zmiňovali se o ní jako „vyprahlé a pastýřské“ oblasti, jejíž rozvoj by byl možný pouze, stane-li se součástí jejich státu.¹⁰⁶ Vzhledem k nepokojům, jaké vyvolala invaze jihoafrických jednotek do sousední německé kolonie v roce 1914 a kolik občanů v důsledku těchto událostí padlo, se jednalo z pohledu jihoafrické delegace o skutečně významnou oblast. Botha i Smuts se obávali z toho, jak by domácí vládou otřásl fakt, že by

vojsky. I. The European War, in: *Political Science Quarterly*, Vol. 31, No. 3, 1916, s. 2; NASSON, B., Delville Wood and South African Great War Commemoration, in: *European Historical Review*, Vol. 119, No. 480, 2004, s. 58.

¹⁰³ Války se zúčastnili také historicky první jihoafričtí piloti jako členové britské *Royal Flying Corps*. DORNING, c. d., s. 6.

¹⁰⁴ „Úplné vítězství není přijatelné ani pro jeden ze soupeřících národů, [...] civilizace, jako taková bude tímto krokem ohrožena.“ Citováno z CURRY, G., Woodrow Wilson, Jan Smuts, and the Versailles Settlement, in: *The American Historical Review*, Vol. 66, No. 4, 1961, s. 969.

¹⁰⁵ SMUTS, J. C., *The League of Nations: A Practical Suggestion*, London/Toronto/New York 1918.

¹⁰⁶ KIERNAN, R. H., *General Smuts*, London 1943, s. 118.

zmíněné území pro svou zemi nezískali.¹⁰⁷ Generál Smuts, navrhnou princip fungování mandátní správy Společnosti národů, výrazně přispěl k dořešení otázky mandátů v poválečném světě. Jeho vize byla inkorporována do 22. článku Paktu Společnosti národů (*Covenant of League of Nations*).¹⁰⁸ Jihoafrická unie na základě tohoto bodu získala do své správy mandátní území typu C – Německou jihozápadní Afriku.¹⁰⁹

Když se v průběhu pařížských jednání začalo pozvolna rýsovat možné znění mírové smlouvy s Německem, začali se někteří delegáti vyjadřovat proti předkládaným návrhům. Mezi nimi i jihoafrická delegace. Obávala se, že mír, k němuž jednání spějí, nestojí na pevných základech a že Německo jej v takové podobě odmítne akceptovat. Zástupci Unie chápali rostoucí nespokojenost spojenců, vyvolanou zdlouhavým průběhem konference; Británie se společně se Spojenými státy americkými potýkala s nevolí, plynoucí z tvrdých požadavků francouzské delegace, avšak podepsání mírové dohody nechtěli nijak uspěchat.¹¹⁰ V dopise, jenž adresoval Smuts na konci března 1919 britskému ministerskému předsedovi Davidovi Lloydovi Georgovi, upozorňoval na možnou destabilizaci starého kontinentu, kterou způsobí přijetí navrhovaných podmínek vůči bývalému císařství. „A přesto nyní chystáme mírovou smlouvu, která Německo pokoří, a domníváme se, že tím spasíme Evropu! Skutečností však je, že Německo vždy bylo, je a bude dominantním faktorem (*dominant factor*) evropského kontinentu a mír, nevycházející z tohoto faktu, nepotrvá věčně.“¹¹¹

Přes usilovnou snahu britské a americké delegace přesvědčit Francouze o zmírnění jejich drakonických požadavků obdrželi němečtí delegáti 7. května 1919 návrh smlouvy, jenž odrážel mnohé požadavky hostitelů mírové konference. Botha se Smutsem nesouhlasili se zněním předloženého dokumentu.¹¹² Oba členové jihoafrické delegace se obávali, že taková mírová smlouva nutně povede jen k dalšímu válečnému konfliktu. „Zvítězili jsme, protože zvítězila spravedlnost; ale nesmíte ve jménu pomsty zničit

¹⁰⁷ CURRY, c. d., s. 980.

¹⁰⁸ CROZIER, A. J., The Establishment of the Mandates System 1919-25: Some Problems Created by the Paris Peace Conference, in: *Journal of Contemporary History*, Vol. 14, No. 3, 1979, s. 483; HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 1, s. 507.

¹⁰⁹ Rozdělení bývalých německých a osmanských držav do mandátních kategorií vycházelo jednak z dosavadního ekonomického vývoje oblastí a dále také odráželo dobu, odhadovou pro dosažení samostatnosti daného území. Mandáty typu „C“ byly nepříliš hospodářsky vyspělé německé zámořské državy – Německá jihozápadní Afrika a pacifické ostrovy, u nichž se samostatnost předpokládala až ve vzdálené budoucnosti. CROZIER, c. d., s. 504–505; HALE, J. C., The Creation and Application of the Mandate System: (A Study in International Colonial Supervision), in: *Transactions of the Grotius Society*, Vol. 25, 1939, s. 197–199.

¹¹⁰ MARKS, S., Behind the Scenes at the Paris Peace Conference of 1919, in: *Journal of British Studies*, Vol. 9, No. 2, 1970, s. 169.

¹¹¹ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 1, s. 510–511.

¹¹² Tamtéž, s. 520.

národ...“¹¹³ Společně pak zvažovali, jak britskému ministerskému předsedovi sdělit, že v další válce již Británie s podporou Jižní Afriky počítat nemůže.¹¹⁴ Stejně odmítavý postoj k navrhovanému míru zastávala i deputace jihoafrických nacionalistů, kteří v Paříži v době konání konference lobovali za samostatnost na mateřské zemi.¹¹⁵

U Jana Smutse začaly převládat odmítavé myšlenky k podepsání mírové smlouvy. Na jedné straně se nacházela jeho hrdost, vlastní přesvědčení o nedostacích připraveného dokumentu a snaha zabránit důsledkům, jaké podepsání smlouvy může přivodit, na straně druhé však stál jeho přítel Louis Botha a celá Unie, přičemž nesouhlas s rozhodnutím premiéra by měl za následek destabilizaci vlastní vlády. Smuts taktéž chápal, že Botha smlouvu zkrátka musí podepsat, přestože v její úspěch nevěří.¹¹⁶ Jihoafrická unie si nemohla dovolit zůstat v tuto chvíli osamocena. Ztratila by správu nad Německou jihozápadní Afrikou a taktéž by toto rozhodnutí poškodilo její pozici dominia v rámci impéria.¹¹⁷ Ke konečné shodě jihoafrickou delegaci přiměly zejména Bothovy apely na Smutse, aby jejich veškerá dosavadní práce nepřišla „vniveč“. Podobně jako jiní státníci vkládali jihoafričtí představitelé naděje do nově vzniklé Společnosti národů a věřili v její schopnost zabránit potencionálním válečným konfliktům.¹¹⁸ Přese všechny pochyby se generálové rozhodli tzv. Wilsonův mír, jak bývá Versailleská mírová smlouva nazývána, společně s celou imperiální delegací 28. června 1919 podepsat.¹¹⁹

Nespokojena se vracela z návštěvy francouzské metropole zpět do Unie kromě oficiální jihoafrické delegace také skupina nacionalistů, vedená generálem Hertzogem. Afrikánští nacionalisté viděli ve Wilsonově prohlášení z května 1916 o právu menších národů na vlastní svrchovanost velkou příležitost. Stále připomínali, že přestože Unie „má svobodnou ústavu, nemá svobodnou vládu. Ministři nejednají svobodně, ale pouze ve jménu Británie...“¹²⁰ Generál Hertzog tišil výkřiky transvaalských a oranžských nacionalistů, kteří volali po vytvoření republikánského křídla v rámci Nacionální strany, jenž by přímo usilovalo o odtržení od impéria; dával najevo vlastní zájem o republikánskou formu vlády, byl si však dobře vědom, že se k této otázce nesmí stavět

¹¹³ Pronesl premiér Botha Alfredu Milneru při jednání na konferenci. WILLIAMS, c. d., s. 121.

¹¹⁴ Přesto však o dvacet let později Jihoafrická unie vstoupila na straně Britů do Druhé světové války a s Janem Smutsem jako premiérem. BEINART, c. d., s. 114.

¹¹⁵ HEEVER, c. d., s. 192.

¹¹⁶ KIERNAN, c. d., s. 116–117.

¹¹⁷ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 1, s. 535.

¹¹⁸ KIERNAN, c. d., s. 116.

¹¹⁹ NASA, Depot: SAB, Source: GG, Vol. No. 1933, Reference No. 62/1199, Treaties: Peace. Treaty of Peace between the Allied and Associated Powers and Germany, Signed at Versailles, June 28th, 1919, 1919.

¹²⁰ HEEVER, c. d., s. 184.

lehkovážně. Předseda nacionalistů apeloval na jihoafrickou vládu, aby dodržovala principy *Responsible Government*¹²¹ a aby jednala ve vlastním zájmu nikoliv dle přání Londýna. V této souvislosti varoval před dalšími válečnými konflikty, do nichž může Velká Británie Jihoafrickou Unii zatahnout.¹²² Na kongresech Nacionální strany, konaných v jednotlivých provinciích na konci roku 1918, však přítomní členové vyjádřili názor, že strana by měla do Paříže, kde se bude nacházet jak prezident Wilson, tak premiér Lloyd George vyslat delegaci, která požádá o udělení nezávislosti.¹²³

Devítičlenná skupina¹²⁴ dorazila po zdlouhavé cestě do Paříže 1. května 1919, trvalo však celý další měsíc, než si Lloyd George vyhranil čas se s delegací nacionalistů sejít. Po vyslechnutí požadavků britský premiér jednání kvapně opustil a delegátům se dostalo po čase písemné odpovědi, v níž ministerský předseda vyjádřil pochopení pro jejich požadavky, vyzval je však, aby v zájmu udržení všeobecného míru v rámci impéria upustili od separatistických idejí.¹²⁵ Setkání s Woodrow Wilsonem se reprezentantům nepodařilo dojednat vůbec. V afrikánských kruzích se po návratu obou delegací do vlasti rozvířila debata nad postem generálního guvernéra, respektive podmínkami jeho jmenování. Premiér Botha se domů vrátil hořce zklamán a velice vyčerpán. Afrikánci mu navíc vyčítali jeho úslužnost Britům za války a na mírové konferenci. Premiér zemřel 27. srpna 1919,¹²⁶ dle legendy na zlomené srdce.¹²⁷ Pravdou však je, že vyčerpaného generála krátce po svém návratu vinou dlouhodobého stresu a špatné životosprávy postihl infarkt. Na postu ministerského předsedy jej nahradil jeho blízký přítel Smuts.¹²⁸ „Byl skutečně jedním z největších mužů na světě a, díky Bohu, součástí Britského impéria.“ Napsal o zemřelém Winston Churchill.¹²⁹

¹²¹ Odpovědné vlády. GILBERSTON, H. S., A Practical Guide to Responsible Government, in: *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 64, 1916, s. 227–234.

¹²² Tamtéž, s. 187.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Kromě Hertzoga se na starý kontinent vypravili N. Havenga, D. F. Malan, F. W. Beyers, A. D. Wolmarans, H. Reitz, A. T. Spies a E. G. Jansen společně s G. van Pittusem, jako tajemníkem skupiny. Tamtéž, s. 188.

¹²⁵ HEEVER, c. d., s. 191.

¹²⁶ WILLIAMS, *Botha, Smuts...*, s. 123.

¹²⁷ HEEVER, c. d., s. 194.

¹²⁸ WILLIAMS, *Botha, Smuts...*, s. 126.

¹²⁹ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 1, s. 557.

2. Kapitola

2.1 Počátky politických střetů a kořeny afrikánské politiky

Prvních voleb do dolní komory unijního parlamentu, které proběhly v září 1910, se kromě nezávislých kandidátů účastnily tři nově vzniklá politická uskupení – Jihoafrická strana (*South African National Party*),¹³⁰ unionisté (*Unionist Party*) a labouristé (*Labour Party*). Unionistická strana vznikla v květnu 1910 spojením tří probritských politických stran, které do té doby fungovaly v jednotlivých britských jihoafrických koloniích mimo Natalu, jehož politici preferovali zůstat nezávislí.¹³¹ Spojení se týkalo Progresivní (též někdy Pokrokové) strany Transvaalu (*Progressive Movement*, později *Progressive Association of Transvaal*), Progresivní (též někdy Pokrokové) „britské“ strany (*Progressive „British“ Party*) z Kapska a Konstitucionální strany Oranžska (*Constitutional Party of the Orange Free State*).

Transvaalská Progresivní strana vznikla v 90. letech 19. století a sdružovala zejména movitější vyšší vrstvy, jež pojila antipatie vůči prezidentu Krugerovi a jeho politickým činům.¹³² Nejednalo se však přímo o stranu s vlastním politickým programem; většinu zainteresovaných osob k sobě pojily jen dílčí zájmy a součástí hnutí se stávali kupříkladu i členové transvaalské *Volksraad*,¹³³ kteří shledávali nedostatky ve vládě prezidenta Krugera.¹³⁴ Hlasem tohoto antikrugerovského uskupení se stal list *Land en Volk* (Země a lidé).¹³⁵ Postupem času se ke straně přidávali těžební magnáti, finančníci či vysoce postavení členové armády, kupříkladu jako byli George Farrar, Percy FitzPatrick či Drummond Chaplin.¹³⁶

¹³⁰ Strana vznikla jako *South African National Party*, avšak roku 1914, kdy James B. M. Hertzog založil Národní stranu (*National Party*, někdy také *Nationalist Party*) získala Bothova strana název *South African Party*. HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 1, s. 358.

¹³¹ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 25.

¹³² SWART, S., “An Irritating Pebble in Kruger’s Shoe”: Eugène Marais and Land en Volk in the ZAR, 1891–1896, in: *Historia*, Vol. 48, No. 2, 2003, s. 68.

¹³³ V překladu „lidová rada“; forma parlamentu, jíž tvořilo 24 volených členů, existovala od 1857 do roku 1902. WILLIAMS, H. – HICKS, F. C. – KRUGER, S. J. P. et al., Selected Official Documents of the South African Republic and Great Britain, in: *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 16, Suppl. 14, 1900, s. 7, 11, 13–15, 18–23.

¹³⁴ Kupříkladu prominentního člena *Volksraad* R. K. Lovedaye spojil s Schalkem Burgerem a Lukase Meyerem jejich nesouhlas s Krugerovým monopolem na dynamit. V otázce reformy volebního práva nalezl Loveday společnou řeč s Ewaldem Esselenem a J. F. Celliersem. SWART, *An Irritating...*, s. 68.

¹³⁵ Tamtéž, s. 71.

¹³⁶ V Transvaalu působily taktéž další menší probritská hnutí, jejichž programy se od hlavní linie imperiální ideologie lišily. Kupříkladu hnutí *Transvaal Responsible Government Association*, jenž vedl E. P. Solomon, nesouhlasila s vládou Alfreda Milnera, a proto požadovala pro Transvaal samosprávu, či organizace *Independent Labour Party*, kterou řídili bývalí generálové-*bittereinderi*, hájící práva bělošských nižších vrstev. DAVENPORT, R. – SAUNDERS, C., *South Africa: A Modern History*, New York 2000, s. 249; THOMPSON, *Unification...*, s. 22.

Konstitucionální strana, v jejímž čele stanul bývalý poslanec oranžské *Volksraad* J. George Fraser, začala působit v Kolonii Oranžské řeky jako protiváha probúrské strany *Orangia Unie*.¹³⁷ Elektorát Fraserovy strany se nacházel především v hlavním městě Bloemfonteinu a tvořili jej tamní britští přistěhovalci.¹³⁸ Oranžští Búrové považovali působení Fraserovy strany za britský pokus o potvrzení vlastní dominance v oblasti a o konsolidaci vlády.¹³⁹

Na přelomu 80. a 90. let 19. století fungovala v Kapsku britsko-búrská spolupráce, kterou dočasně přerušil Jamesonův vpád do sousedního Transvaalu na konci roku 1895.¹⁴⁰ Zapojení Cecila Rhodese do neúspěšného převratu ho zaprvé stálo nejen premiérské křeslo, ale přispělo i k rozkolu kapské Progresivní strany.¹⁴¹ Muži podobného smýšlení, jako byli William Phillip Schreiner, Jacobus Wilhelmus Sauer a John Xavier Merriman,¹⁴² se stali členy nové Jihoafrické strany (*South African Party*) v Kapské kolonii a společně s búrskou stranou *Afrikaner Bond* tvořili opozici vůči probritské Progresivní straně. Na rozdíl od koaličních partnerů odštěpené seskupení existovalo zpočátku jako „strana“ pouze díky názvu, jelikož jako nové politické uskupení postrádalo hlubší organizační struktury.¹⁴³ Změna nastala v roce 1908, kdy se Jihoafrické straně, jak se odtržená část pojmenovala, pod Merrimanovým¹⁴⁴ vedením podařilo v kapských parlamentních volbách zvítězit nad Progresivní stranou.

¹³⁷ HEEVER, c. d., s. 117.

¹³⁸ THOMPSON, *Unification...*, s. 28.

¹³⁹ HEEVER, c. d., s. 118.

¹⁴⁰ WALKER, c. d., s. 286.

¹⁴¹ Rhodes se původně těšil velké oblibě v jihoafrické společnosti. Poté, co vešlo ve známost, jak široce se účastnil příprav Jamesonova vpádu do Transvaalu, ztratil na důvěryhodnosti, a proto rezignoval. Kapským premiérem se stal Rhodesův velký obdivovatel John Sprigg. Jeho kabinet však vystřídala po volbách v roce 1898 silně antiimperální vláda, kterou zformoval William Schreiner. HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 1, s. 59; SMITH, c. d., s. 76; THOMPSON, *Unification...*, s. 37.

¹⁴² Schreiner, Merrimana a Sauera pojili společné politické cíle – pokračování britsko-búrské spolupráce, omezení Rhodesova vlivu, nesouhlas s podobou britského imperialismu a shodný postoj k volebnímu právu domorodých Afričanů. THOMPSON, L. M., *Great Britain and the Afrikaner Republics, 1870–1899*, in: WILSON, M. – THOMPSON, L. M. (eds.), *The Oxford History of South Africa*, Vol. 2, Oxford 1971, s. 319.

¹⁴³ MOUTON, F. A., ‘The Burden of Empathy’: John X. Merriman, F. S. Malan and Phyllis Lewsen’s Quest for Biographical Authenticity, in: *South African Historical Journal*, Vol. 55, Is. 1, 2006, s. 128.

¹⁴⁴ John X. Merriman se stal skutečně výjimečným kapským, respektive jihoafrickým politikem. Přestože pocházel z Velké Británie, dětství strávené na jihu Afriky ovlivnilo jeho chápání místního života. Jako zastánce Gladstonovy politiky nesouhlasil s Rhodesovým, Chamberlainovým ani Milnerovým pojetím imperialismu. V průběhu Druhé búrské války organizoval na Britských ostrovech hnutí na podporu Búrů, čímž si u kapských Afrikánců vysloužil velký respekt. Po podepsání míru ve Vereenigingu zastával myšlenku osamostatnění Jižní Afriky. Přestože si poválečné uspořádání a vztah Búrů s Brity vykládal podobně jako Louis Botha, tj. nezbytný smír a nutnost vzájemné spolupráce, nepřestal Británii nikdy podezírat z plánování dalších násilných pokusů o plnou kontrolu jihu Afriky a zničení afrikánských idejí. Z tohoto důvodu měl ideově blíže k Búrům oranžským než transvaalským. THOMPSON, *Unification...*, s. 37–39.

Spojením tří subjektů, které se napříč jihoafrickými koloniemi snažily prosazovat britskou ideu imperialismu, vznikla Unionistická strana (*Unionist Party*). Náplní programu unionistů se stal kromě udržení probritského kulturního vlivu v zemi a podpory politiky Velké Británie zejména obrana zájmů střední třídy s již patrnými prvky otevřené rasové diskriminace až latentní rasové segregace.¹⁴⁵ V historicky prvních dvou parlamentních volbách v Jihoafrické unii, které proběhly v letech 1910 a 1915, Unionistická strana získala shodně 39 křesel a skončila tak v obou případech jako druhé nejsilnější uskupení. Unionisté však stáli v opozici až do roku 1921, kdy vytvořili koalici s Jihoafrickou stranou pod vedením Jana Smutse.¹⁴⁶

V souvislosti s existencí probritských politických uskupení je třeba zmínit i pojem „jingoismus“, jímž se běžně označovala agresivní podoba zahraniční politiky, kterou část jihoafrických politiků otevřeně požadovala.¹⁴⁷ Halasné prosazování zájmů Britského impéria na jihu Afriky vedlo k tomu, že je Búrové pejorativně nazývali jingoisty, neboli z jejich úhlu pohledu probritsky orientovaného politika, kterého podezírali z křivd vůči búrskému národu.¹⁴⁸ Probritské politické strany na jihu Afriky však nedokázaly vytvořit konkurenceschopnou protiváhu afrikánským politickým uskupením.¹⁴⁹ Milner z pozice vysokého komisaře Jižní Afriky nezvládl jihoafrické Brity politicky sjednotit tak, jak se podařilo búrským politikům sjednotit Búry.

Jihoafrická strana vznikla za podobných okolností jako unionisté; těsně před zářiovými volbami v roce 1910 se spojila s politicky spřízněnými regionálními uskupeními, jako byly transvaalský *Het Volk*, *Orangia Unie* z Oranžska a kapský *Afrikaner Bond* a Jihoafrická strana (*South African Party*), jejíž členové navzdory britskému původu nesohlasili s imperiální politikou a věřili ve spolupráci s Búry. Hnutí působilo v Kapsku již od 80. let 19. století a řadilo se tak k nejstarším lokálním (jak v rámci kolonie, tak na území Jižní Afriky) politickým stranám. Sílicí búrské národní uvědomění po uzavření vereenigingského míru v roce 1902 zapříčinilo v bývalých republikách vznik búrských

¹⁴⁵ Cílili kupříkladu na uzákonění výše platu bělošských horníků na desetinásobek mzdy černošských; zájem měli také na ochraně pracovních míst pro bělošské dělníky, aby tato místa neobsazovala levná pracovní síla z řad asijských přistěhovalců. THOMPSON, *Afrikaner Republics...*, s. 319.

¹⁴⁶ Smuts označoval spojení Jihoafrické strany a Unionistů za konec „jingoismu“ v zemi, avšak pravověrní Afrikánci považovali tuto koalici za Smutsovo zaprodání se britskému imperialismu. MOODIE, *The Rise...*, s. 87.

¹⁴⁷ SOANES, C., *Compact Oxford English Dictionary for University and College Students*, Oxford 2006, s. 546.

¹⁴⁸ Po diskreditaci Cecila Rhodese v souvislosti s Jamesonovým vpádem se búrská podezření jen prohloubila: „[...] jingoismus se jevil jako nenapravitelný. [...] Afrikánci musí držet při sobě na všech frontách, aby ubránili svou řeč, své tradice a víru ve svobodu národa“. HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 1, s. 59.

¹⁴⁹ THOMPSON, *Unification...*, s. 39.

politických hnutí.¹⁵⁰ Přestože obě strany spolu oficiálně nekomunikovaly, jejich čelní představitelé si korespondovali „téměř bez ustání“.¹⁵¹

Organizace *Afrikaner Bond* vznikla v roce 1881¹⁵² spojením Společnosti pravých Afrikánců (*Genoostkap vir Regte Afrikaners*) a Asociace na ochranu jihoafrických farmářů (*Zuidafrikaansche Boeren Beschermings Vereeniging*). První z nich zformovala skupina kolem búrských „buditelů“ bratrů du Toitů na západě Kapska v druhé polovině 70. let 19. století,¹⁵³ kteří popularizovali búrskou kulturu mezi kapskými Nizozemci.¹⁵⁴ Starší z bratrů Daniel François du Toit, známý mezi Búry též jako „strýc lokomotiva“ (*Oom Lokomotief*), se stal redaktorem prvního afrikánsky psaného žurnálu *Die Afrikaanse Patriot*.¹⁵⁵ Reverend Stephanus Jacob du Toit proslul jako autor vlasteneckého spisu „Historie naší země v našem jazyce“ (*Land in die Taal van ons Volk*), jenž vyšel v roce 1877.¹⁵⁶ *Afrikaner Bond* měl širší podporu,¹⁵⁷ a proto členové hnutí (tzv. *bondsmeni*) otevřeně usilovali o spojení búrských republik a v budoucnu i k připojení dvou sousedních britských kolonií, v nichž se nalézala početná búrská komunita.¹⁵⁸ Strana též směřovala svou vizí za hranice Kapska a búrských republik; k vytvoření panafrického hnutí.¹⁵⁹

Počátkem roku 1886 působila organizace *Afrikaner Bond* nejen v Kapsku, ale též v obou sousedních búrských republikách.¹⁶⁰ V únoru toho roku vznikla tzv. centrální vláda (*Bestuur*), tj. nevyšší správní orgán strany.¹⁶¹ Vytvoření ústředního byra, zastřešující všechny aktivity, se ukázalo jako nepříliš šťastné řešení, neboť probíhající ekonomická krize jen prohloubila rozdílnou hospodářskou úroveň jednotlivých států a jednotný postup,

¹⁵⁰ *Het Volk* a *Orangia Unie* existovaly jako svébytné politické strany jen krátce a zažívaly rychlý vzestup zájmu voličů. Naopak *Afrikaner Bond* s již téměř třicetiletou historií se těšil konstantní a dlouhodobé podpoře svého elektorátu. Společným znakem pro všechny čtyři subjekty se stal fakt, že v průběhu let 1907 a 1908 zvítězily v posledních parlamentních volbách před vznikem Jihoafrické unie. GARSON, N. G., 'Het Volk': The Botha-Smuts Party in the Transvaal, 1904–11, in: *Historical Journal*, Vol. 9, No. 1, 1965, s. 102.

¹⁵¹ Největší otevřenost a spontaneita panovaly v dopisech Smutse a Merrimana. HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 1, s. 240.

¹⁵² TOIT, B. M. du, *Afrikaners, Nationalists and Apartheid*, in: *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 8, No. 4, 1970, s. 535.

¹⁵³ Tamtéž, s. 535.

¹⁵⁴ BEINART, c. d., s. 40.

¹⁵⁵ V předvečer vypuknutí První búrské války ardentně podněcoval tento list čtenáře k bojkotu britského zboží. TOIT, *Afrikaners...*, s. 535.

¹⁵⁶ THOMPSON, *Afrikaner Nationalist Historiography...*, s. 126.

¹⁵⁷ K významným zákládajícím členům hnutí se řadil i německý novinář a politik Carl Borckenhagen, který se usadil v Oranžském svobodném státu a jenž podporoval separatistické tendence v Jižní Africe nezávislé na Britském impériu. WORSFOLD, B., *Lord Milner's Work in South Africa: From Its Commencement in 1897 to the Peace of Vereeniging in 1902*, New York 1906, s. 50.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 51.

¹⁵⁹ DAVENPORT, *Afrikaner Bond...*, s. 92–94.

¹⁶⁰ V sousední Jihoafrické republice předsedal lokální pobožce Piet Joubert a za hranicemi Oranžské řeky stranu vedl Carl Borckenhagen. Tamtéž, s. 73.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 95–96.

který stranické byro navrhovalo v otázce celní politiky, jen rozvířil tradiční neshody.¹⁶² *Bestuur* ztratil na důvěryhodnosti, přestal mít vliv na chod událostí a v roce 1896 byl již zcela nefunkční. Souběžný neúspěšný pokus o získání sousedního Bečuánska (a Basutska) pod búrskou správou, přispěl k pohasnutí snu o panafrické jednotě, tj. rozšíření strany do dalších koutů černého kontinentu.¹⁶³

Za patrona strany lze považovat kapského politika a novináře Jana Hendrika Hofmeyra.¹⁶⁴ „Náš Jan“ (*Onze Jan*), jak Búrové Hofmeyra nazývali, působil nejprve jako redaktor listu *de Zuid-Afrikaan* a v článkách se soustředil zejména na kapskou komunitu Nizozemců.¹⁶⁵ Svého vlivu využil také po vzniku kapské odnože hnutí Afrikaner Bondu roku 1884, v jehož čele stanul.¹⁶⁶ Hofmeyr se svým působením v politice stal jedním z nejvlivnějších Jihoafričanů 19. století. Od počátku své politické kariéry se nesnažil na rozdíl od *bondsmenů* sousedních republik zpochybnit britskou vládou v domovské Kapské kolonii. Usiloval o britsko-búrskou spolupráci, jež vyvrcholila roku 1890, kdy společně s Rhodesovou Progresivní stranou zasedl ve vládě.¹⁶⁷ Jedním z jeho nejvýznamnějších zásahů do kapské a následně i jihoafrické politiky se bezpochyby stal zákon č. 39/1887, jenž poskytl hlasovací právo neevropským obyvatelům a který se tak stal „Magnou Chartou“ barevných obyvatel Kapské kolonie.¹⁶⁸

Stranický program obsahoval mimo jiné i klasifikaci búrského obyvatelstva na základě jejich loajality k Afrikanismu. První skupinu tvořili nezaujatí Búrové, snadno ovlivnitelní britskou komunitou, na jejichž „nápravu“ bude třeba vynaložit značné úsilí; nejpočetnější zastoupení měli loajální Búrové, snažící se vyhnout jakékoliv širší angažovanosti v politických otázkách; třetí nejméně početná skupina se skládala z vůdců hnutí, tj. inteligentních a energických búrských patriotů, kteří partaji svým působením udávali ideologický směr.¹⁶⁹ V něm se odrážely zejména myšlenky búrského národního uvědomění, k jejichž plnění se také členové *Afrikaner Bond* zavázali. Jednalo se kupříkladu o prosazení nizozemštiny, odpor vůči britskému imperialismu, omezení búrsko-britských sňatků, ozbrojení všech bojeschopných mužů pro případ konfliktu s Brity či navázání bližších obchodních kontaktů s Německem, Spojenými státy americkými

¹⁶² BEINART, c. d., s. 41.

¹⁶³ DAVENPORT, *Afrikaner Bond...*, s. 95.

¹⁶⁴ BEINART, c. d., s. 39.

¹⁶⁵ DAVENPORT, *Afrikaner Bond...*, s. 77–78.

¹⁶⁶ THOMPSON, *Unification...*, s. 36.

¹⁶⁷ WALKER, *The Jameson Raid...*, s. 286.

¹⁶⁸ DAVENPORT, *Afrikaner Bond...*, s. 122; FRANKEL, S. H., Jan Hendrik Hofmeyr, in: *African Affairs*, Vol. 48, No. 191, 1949, s. 117.

¹⁶⁹ WORSFOLD, c. d., s. 51–52.

a dalšími průmyslově orientovanými státy, namísto utužování vztahu s Brity. Je však na místě zmínit, že o takto vyhraněných protiimperálních cílech si *bondsmeni* mohli dovolit hovořit pouze v Oranžském svobodném státě a v Transvaalu. V Kapsku musel Jan Hofmeyr znění programu *Afrikaner Bond* patřičně upravit, aby strana vůbec mohla vzniknout.¹⁷⁰

Založením hnutí¹⁷¹ *Het Volk* (v překladu Lid) v květnu 1904 se Louis Botha snažil dát Búrům organizaci, prostřednictvím které by britským autoritám mohli sdělovat búrský pohled na vnitropolitické otázky. Neměl v úmyslu působit v opozici vůči Britům; naopak cílil na vzájemnou britsko-búrskou kooperaci.¹⁷² Vznik hnutí aktivně podporoval Jan Smuts, s nímž Botha spolupracoval v průběhu Druhé búrské války. Oba muži se krátce nato stali nepostradatelnými „ikonami“ afrikánského emancipačního proudu. Jedním z nejdůležitějších bodů jejich programu se bezpochyby stalo urovnání sporů mezi dvěma, respektive třemi skupinami Búrů: tzv. *bittereindery* (skupina, přející si bojovat až do hořkého konce) a tzv. *hensoppery* (většina, která se podvolila Britům), z nichž někteří bojovali dokonce proti búrským komandům v britských jednotkách *National Scout*. V květnu 1904¹⁷³ ve svém prvním projevu Botha mimo jiné uvedl, že jeho přáním je „vymazat pojmy jako *hensopper* a *National Scout* ze slovníků“.¹⁷⁴ Vojenské hodnosti členů strany, získané v Druhé búrské válce, posloužily jako vzor při konceptualizaci vnitřní stranické hierarchie.

Organizace *Orangia Unie*, založená v červenci 1905, se ubírala cestou otevřenější podpory afrikánské politiky. První sjezdy strany se konaly v oranžských městech Brandfortu a Bloemfonteinu od prosince 1904 do května 1906.¹⁷⁵ Projev bývalého búrského generála Jamese B. M. Hertzoga z 28. dubna 1906 byl přelomový, protože představil vizi politické organizace, jejíž hlavním cílem měl být zisk samosprávy pro kolonii Oranžské řeky v rámci Britského impéria.¹⁷⁶ Z počátku neměla oranžská strana tendence vymezovat se vůči Britům,¹⁷⁷ když se však v roce 1907 stal Hertzog ministr školství, začal usilovat o zrovnoprávnění nizozemštiny s angličtinou.¹⁷⁸ Společný jazyk

¹⁷⁰ WORSFOLD, c. d., s. 55.

¹⁷¹ Označení „politická strana“ ve spojení s *Het Volk* lze používat od 6. prosince 1906, kdy došlo k udělení samosprávy Transvaalu. Do té doby lze hovořit pouze o jakési formě politické asociace, působící v kolonii. Totéž platí o *Orangia Unie* v sousedním Oranžsku. GARSON, *Het Volk...*, s. 105.

¹⁷² WILLIAMS, *Botha, Smuts...*, s. 198.

¹⁷³ Formální inaugurace proběhla až v lednu 1905. GARSON, *Het Volk...*, s. 105.

¹⁷⁴ WILLIAMS, *Botha, Smuts...*, s. 53.

¹⁷⁵ THOMPSON, *Unification...*, s. 28.

¹⁷⁶ HEEVER, c. d., s. 118.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 117.

¹⁷⁸ THOMPSON, *Unification...*, s. 36.

považoval nejen za prostředek komunikace, ale také za neoddiskutovatelný symbol národní velikosti. Búrským dětem navíc činilo povinné užití angličtiny ve školách nemalé potíže, které dále prohlubovala řízená imigrace britských učitelů na jih Afriky.¹⁷⁹ „Jedině skrze náš mateřský jazyk, můžeme našim dětem poskytnout vzdělání, které skutečně potřebují. Můžete jim napumpovat hlavy spoustou faktů, ale pokud tak neučiníte v jazyce, na nějž jsou zvyklé, tak se nejedná o vzdělání. [...] Každý kdo postrádá respekt k jazyku, s nímž jsem vyrostl, postrádá respekt ke mě samému a bez vzájemného respektu nemůže existovat žádná přátelská spolupráce mezi Jihoafričany a přistěhovalci.“¹⁸⁰

2.2 Rozkol afrikánské politiky

Vládní kabinet sestavené Louisem Bothou před i po vzniku Jihoafrické unie byly často označovány jako „Botha-Smutsův kabinet“ (*Botha-Smuts Ministry*), přestože Smuts figuroval ve vládě vždy jako řadový ministr nikoliv jako předseda koaliční strany. Tento důležitý fakt částečně zapříčinil vztah obou mužů k užívání angličtiny. Smuts na rozdíl od Bothy byl bilingvní. V rodinném kruhu a s blízkými přáteli hovořil mateřským jazykem,¹⁸¹ ve svých myšlenkách se však Smuts uchyloval k použití angličtiny, v níž vedl i pracovní komunikaci. Botha naopak preferoval použití mateřštiny při jakékoli příležitosti, nikoli jen při osobním kontaktu. Přestože se angličtina po začlenění Transvaalu do impéria stala hlavním jazykem, Botha se jejímu užívání spíše vyhýbal. Komplikace pro premiéra nastávaly ve chvíli, kdy se od něj jako hlavy vlády očekávalo vydání oficiálních prohlášení v angličtině. Právě tuto povinnost přenechal premiér Botha ministru Smutsovi, který angličtinu ovládal lépe.¹⁸²

Faktorem, který značnou měrou ovlivňoval pohled búrských politiků na britské přistěhovalce a jenž je dělil do dvou různých názorových proudů, se stala skladba obyvatelstva v jednotlivých koloniích. Pokud chtěli Botha se Smutsem uspět v parlamentních volbách v Transvaalu, musel „jejich“ *Het Volk* nutně svým volebním programem oslovit nejen Afrikánce samotné, ale také Brity usazené v kolonii. Přestože se v Transvaalu nalézal přibližně srovnatelný počet Búrů, jako Britů, mužů, kteří disponovali hlasovacím právem, se v poválečném období nalézalo v britské komunitě více než v té búrské. V sousední Kolonii Oranžské řeky pro změnu panovala opačná situace,

¹⁷⁹ V červnu 1903 se uzavřely všechny dosud fungující búrské školy a kromě náboženství se všechny předměty vyučovaly v angličtině. Přestože smlouva z Vereenigingu uváděla, že na žádost rodičů je možné vést výuku v Transvaalu a v Kolonii Oranžské řeky jak v angličtině, tak v nizozemštině. V praxi na názor rodičů nebyl brán zřetel. HEEVER, c. d., s. 120.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 119.

¹⁸¹ Do roku 1925 to byla nizozemština; poté došlo k překlasifikování na afrikánštinu. Viz níže.

¹⁸² HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 1, s. 231.

a proto si lokální búrská strana mohla dovolit svým programem cílit výhradně na afrikánskou část obyvatelstva, neboť počet britských přistěhovalců zde stěží převyšoval desetinu celkové populace kolonie. Steyn a Hertzog vzhledem k „příznivější“ struktuře obyvatelstva nemuseli dělat kompromisy jako Botha a Smuts.¹⁸³ Smířlivost se stala symbolem politiky transvaalské strany *Het Volk* a zároveň hlavní třetí plochou se „sesterskou“ organizací z Oranžska, jejíž členové s kompromisy nesouhlasili.¹⁸⁴ Přes plodnou spolupráci obou búrských stran způsobovaly rozdílné ideologie a silné animozity jejich čelních představitelů dlouhodobé problémy.¹⁸⁵ Osobní antipatie mezi vůdcem strany Louisem Bothou a Jamesem Hertzogem a transvaalsko-oranžské rozpory, plynoucí z odlišného pohledu na spolupráci s Brity v Unii, vedly v květnu 1910 k rozštěpení Jihoafrické strany.¹⁸⁶

Hertzog, jako Búr narozený v Oranžsku, prožil svá studijní léta v Nizozemí, a proto se jen obtížně smiřoval s Bothovou transvaalskou politikou kompromisu a spolupráce, kterou neváhal ostře kritizovat. Botha při sestavování vlády v roce 1910 potřeboval získat podporu poslanců z Oranžska, a proto nabídl Hertzogovi vládní post.¹⁸⁷ Z počátku jejich vzájemné neshody mírnil Jan Smuts,¹⁸⁸ prostřednictvím kterého spolu oba komunikovali. Hertzogův velmi kritický pohled na politiku kompromisu vyústil v protibritsky naladěný projev v De Wildtu ze 7. prosince 1912.¹⁸⁹ Tento výstup způsobil v Bothově vládě rozruch,¹⁹⁰ vedl k okamžité rezignaci ministra veřejných prací plukovníka George Leucharse, který odmítal setrvat v úřadu společně s Hertzogem, jenž veřejně odmítal spolupráci s Brity a hanil ideu britského imperialismu.¹⁹¹ Hertzog rezignovat údajně v zájmu afrikanismu odmítal.¹⁹² Premiér tudíž předal svou rezignaci generálnímu

¹⁸³ VILLIERS, R. de, *Afrikaner Nationalism*, in: WILSON, M. – THOMPSON, L. M. (eds.), *The Oxford History of South Africa*, Vol. 2, Oxford 1971, s. 368.

¹⁸⁴ THOMPSON, *Unification...*, s. 35.

¹⁸⁵ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 1, s. 241.

¹⁸⁶ BEINART, c. d., s. 80.

¹⁸⁷ VILLIERS, *Afrikaner Nationalism...*, s. 368.

¹⁸⁸ Přes jisté neshody panující mezi Smutsem a Hertzogem ohledně neúspěšného pokusu zrovnoprávnění s angličtinou v Transvaalu. BEINART, c. d., s. 80.

¹⁸⁹ „Nejsem jedním z těch, kdo vždy hovoří o smíření a loajalitě [myšleno Botha – A. B.]: jsou to planá slova, kterými nikoho neoklamete. [...] Sám osobně nevím, co tato smířlivost znamená.“ Citováno z: HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 1, s. 357.

¹⁹⁰ Někteří členové vlády Hertzogovi doporučovali, aby se premiéru Bothovi za své vyjádření omluvil, což však Hertzog kategoricky odmítal. *South African Cabinet: General Hertzog's Statement: Challenge to Colleagues: Refuses to Regret*, in: Kalgoorlie Miner, Vol. 18, No. 5372, 21st December, 1912, s. 7.

¹⁹¹ Leuchars ve svém rezignačním projevu mimo jiné složil poklonu premiéru Bothovi, o němž hovořil jako o jediném muži, který by dokázal spojit britský a búrský národ, za což auditorium Leucharse odměnilo bouřlivým potleskem. *South African Cabinet: Colonel Leuchars and General Hertzog*, in: The Glasgow Herald, Vol. 130, No. 307, 23rd December, 1912, s. 9.

¹⁹² WILLIAMS, *Botha, Smuts...*, s. 85.

guvernérovi Herbertu Gladstoneovi, který Bothu okamžitě pověřil sestavením další vlády.¹⁹³ V novém kabinetu zasedli titíž ministři jako v předchozí vládě kromě George Leucharse a Jamese Hertzoga, které nahradili Thomas Watt, respektive J. W. Sauer.¹⁹⁴

Hertzog se koncem roku 1912 sešel s ostatními členy parlamentu původem z Oranžska na konferenci v Bloemfonteinu, kde přítomní zamítli návrh odštěpení nacionálního křídla z Jihoafrické strany. V průběhu roku 1913 získávala Hertzogova probúrská politika širokou podporu v celé unii a otevřeně se k ní začali hlásit dosud nepříteli známí politikové, jako kupříkladu byli Tielman Roos a Daniel François Malan. Spory vyvrcholily na konci listopadu, kdy na stranickém shromáždění v Kapském městě hlasovalo 131 členů strany pro odštěpení nacionálního křídla.¹⁹⁵ Ustavující sjezd Nacionální strany (*National Party*; též někdy *Nasional Party*) se uskutečnil v lednu 1914 v Bloemfonteinu. Předsedou zvolili přítomní Jamese Hertzoga a jeho zástupcem Nicholaase de Weta. Program strany kladl důraz na zachování afrikánské spirituality a kultury.¹⁹⁶

Nacionální strana bránila zájmy jihoafrického (z jejich pohledu výlučně búrského) lidu, nesouhlasila s politikou kompromisu a smíření. Požadovala naopak politiku plné rovnoprávnosti obou národů. Tato politická linie se označovala jako tzv. dvouprouhá politika (*Two-stream Policy*), spočívající na předpokladu, že oba národy mají právo na používání a výuku národních jazyků, vlastní výklad historie a hájení národních zájmů.¹⁹⁷ V případě imperiální politiky, v níž se se *de facto* rozhodovalo mezi Velkou Británií a Jihoafrickou unií, měla být Unie vždy na prvním místě; před třetí zemí se však mělo dát Británii přednost. Nacionalisté respektovali pozici britského panovníka a londýnské vlády, nadále však panovala nedůvěra k britské imperiální praxi. V otázce domorodých záležitostí zastávali nacionalisté názor, že nadřazenost Evropanů nad africkými domorodci je konstantním jevem, a proto vzájemné oddělení obou ras se jevilo více než žádoucí.¹⁹⁸

Hertzogova dvouprouhá politika se stala protipólem tzv. jednoproudé politiky Bothy a Smutse. Konkrétně Smutsovo pojetí afrikánského nacionalismu nespočívalo na zásadách elitářství, izolacionalismu a rasového nesnášenlivosti, jež charakterizovaly

¹⁹³ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 1, s. 358.

¹⁹⁴ *Botha's New Ministry: General Herzog Left Out*, in: The Sunday Times, Vol. 15, No. 1405, 22nd December, 1912, s. 9.

¹⁹⁵ Po oznámení výsledků hlasování opustil Hertzog společně se svými stoupenci jednací sál. Nicholaas de Wet, údajně vycházel z místnosti zvolavši „Adieu“. *Party Splits in Two: A Dramatic Scene*, in: The Press, Vol. 49, No. 14832, 25th November, 1913, s. 7.

¹⁹⁶ HEEVER, c. d., s. 160; THOMPSON, *A History...*, s. 158.

¹⁹⁷ STRACHAN, c. d., s. 63; WILLIAMS, *Botha, Smuts...*, s. 83–84.

¹⁹⁸ HEEVER, c. d., s. 158–160.

Hertzogův proud. Společně s Bothou totiž věřil, že oba národy mohou koexistovat v Unii za cenu malých ústupků, k nimž se obě strany musí čas od času uchýlit. Botha se Smutsem vzhlíželi s obdivem ke krokům liberální kanadské vlády sira Wilfrida Lauriera, který umně sjednotil anglofonní i frankofonní část obyvatel. Oba též s nadějí vítali evropskou vlnu imigrace, protože v jejich představách mohla Jižní Afrika přijmout každého bílého přistěhovalce.¹⁹⁹

Zcela odlišná politická situace panovala v kolonii Natal. Afrikánské obrození, jenž zažívaly bývalé republiky a Kapsko, v sousedním Natalu podporu nenalezlo. Majoritu obyvatel této kolonie tvořili přistěhovalí Britové, kteří skálopevně lpěli na udržení britského charakteru oblasti. Když Natal získal v roce 1893 status odpovědné vlády,²⁰⁰ chopili se příležitosti movití Britové, jejichž zájmy směřovaly k podpoře zemědělství, zejména pěstování cukrové třtiny, z něhož jim plynuly nemalé výdělky. V 90. letech 19. století se vládní představitelé zaměřila především na řešení problematiky indických imigrantů, což se stalo hlavním politickým tématem provincie i po skončení Druhé búrské války.

Nacionální politiku nijak neakcentovala Labouristická strana, jež vznikla v březnu 1910, v jejímž čele stál bývalý těžební inženýr plukovník Frederick Hugh Page Creswel a která ve volbách v roce 1910 získala čtyři křesla. Labouristy podporovali především britští dělníci, a proto mimo průmyslové oblasti stála na okraji zájmu.²⁰¹ Creswellův politický program se zaměřoval na ochranu pracovních míst pro kvalifikované bílé dělníky, a proto usiloval o omezení přijímání černošských pracovníků, již byli ochotni pracovat za nesrovnatelně menší mzdu. V důsledku rozvoje průmyslu v Unii mnohonásobně vzrostla voličská základna labouristů; vzrůstající podpora se projevila i během tzv. povstání na Randu (*Rand Rebellion*, též někdy *Rand Revolt*) z přelomu let 1921–1922.²⁰²

Povstání na Randu zapříčinila nespokojenost dělníků se situací v těžebním průmyslu po První světové válce. Lokální zlatý průmysl profitoval z válečné devalvace britské libry šterlinků, což zapříčinilo krátkodobé zvýšení ceny zlata až na 85 šilinků za unci. Když v roce 1922 britská vláda oznámila návrat ke zlatému standardu, těžební magnáti zaznamenali propad ceny zlata od 35 %.²⁰³ Dvě třetiny dolů na Randu vykazovaly

¹⁹⁹ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 1, s. 361.

²⁰⁰ Prvním premiérem Natalu od udělení samosprávy se stal John Robinson. THOMPSON, *Unification...*, s. 41.

²⁰¹ KRÜGER, c. d., s. 54.

²⁰² KRINKLER, J., Women, Violence and the Rand Revolt of 1922, in: *Journal of South African Studies*, Vol. 22, No. 3, 1996, s. 349.

²⁰³ HOUGHTON, H., *Economic Development, 1865–1965*, in: WILSON, M. – THOMPSON, L. M. (eds.), *The Oxford History of South Africa*, Vol. 2, Oxford 1971, s. 26.

ztrátu a důlní představitelé rozhodli razantně snížit výdaje na těžbu. Důlní komora (*Chamber of Mines*) chtěla předejít propuštění tisíců dělníků, a proto se zaměřila na zrušení rasové segregace (*colour bar*), jež v dolech panovala od roku 1912, respektive 1918²⁰⁴ a zajišťovala bělošským dělníkům kvalifikovaná pracovní místa. V počátcích těžebního průmyslu v Jižní Africe zastávali kvalifikované pracovní pozice zejména bělošští dělníci, zatímco domorodci pracovali převážně na postech, na nichž nebyla potřebná znalost zacházení se specializovanými nástroji. V průběhu let se však dostalo vyučení na podobných pozicích i černošským dělníkům, kteří svými znalostmi Evropanům částečně konkurovali. Zrušením *colour bar*, která bělošským dělníkům kvalifikovaná místa garantovala, by tyto pozice povětšinou připadly právě domorodým pracovníkům, kteří za stejnou práci dostávali výrazně nižší mzdy.

Hrozba plošného snižování mezd v těžebním průmyslu a nahrazování bělošských dělníků levnější černošskou pracovní silou měla za následek, že dělníci evropského původu zejména z uhlých a zlatých dolů vstoupili do stávk. K té dělníky podněcovaly jednak odbory, jednak Komunistická strana Jižní Afriky (*Communist Party of South Africa*), jež vznikla 1921.²⁰⁵ Odbory měly nejsilnější zastoupení v oblasti Fordsburgu, těžebního centra nedaleko Johannesburgu, které se stalo dějištěm krvavého střetu mezi stávkujícími dělníky a armádou Unie. V průběhu vzpoury docházelo k zakládání polovojenských skupin, tzv. komand, bílých horníků, kteří měli zkušenosti s podobným typem hierarchie ještě z dob Druhé búrské války.²⁰⁶

V únoru 1922 během vyjednávání Jihoafrické průmyslové federace (*South Africa Industrial Federation*) s předáky stávkujícího hornictva dění v ulicích eskalovalo v ozbrojený konflikt namířený proti barevným pracovníkům, na kterých si povstalci vybíjeli svůj hněv. Stávka pokračovala v březnu, když se bělošští horníci pokusili obsadit nedaleký poštovní úřad, v čemž jim zabránily policejní jednotky. O dva dny později se do řešení konfliktu zapojily též pozemní (*Union Defence Force*) a letecké jednotky (*South African Air Force*), které na povstalce shazovaly bomby ze vzduchu. Vzbouřenci si při hájení svých pozic počínali velice neeticky, když bez váhání stříleli prchající civilisty, o nichž se domnívali, že spolupracují s vládními jednotkami. Předseda vlády Jan Smuts čelil ostré kritice, že nechal stávku zajít až příliš daleko. Ve východním Randu dal vyhlásit

²⁰⁴ Roku 1912 se jednalo o dodatek tzv. Zákon o dolech a práci (*Mines and Works Act*) z roku 1911. V roce 1918 uzavřeli Důlní komora a bělošské dělnictvo dohodu, že pracovní pozici, jíž zastává Evropan, by neměl mít možnost získat žádný domorodec. DAVENPORT – SAUNDERS, *South Africa...*, s. 294; KRÜGER, c. d., s. 121.

²⁰⁵ KUPER, L., *African Nationalism in South Africa, 1910–1964*, in: WILSON, M. – THOMPSON, L. M. (eds.), *The Oxford History of South Africa*, Vol. 2, Oxford 1971, s. 442.

²⁰⁶ KRINKLER, c. d., s. 351.

stanné právo a jal se situaci řešit osobně.²⁰⁷ Již 12. března napadli vojáci Unie povstalce na Randu a zajali na 2000 mužů; 15. března ostřelovalo dělostřelectvo starou búrskou pevnost ve Fordsburgu, fungující jako sídlo povstalců.²⁰⁸ Vůdci povstání páchali ze strachu ze zatčení sebevraždy. Po dalších pět dnů pročišťovala armáda oblast od ostřelovačů a roztroušených skupinek rebelů. Konec povstání odbory ohlásily 17. března 1922.²⁰⁹

Povstání na Randu velice ovlivnilo jihoafrickou společnost. Stávka nejenže si vyžádala na 200 životů, na patnáct set osob utrpělo zranění a jihoafrický důlní průmysl zaznamenal nebývalý pokles těžby, když na dva tisíce horníků bylo posláno do vězení, ale podkopala též důvěru obyvatel v osobu premiéra Smutse, který čelil kritice, že nepostupoval během stávky dostatečně flexibilně. Tyto události přispěly k odlivu elektorátu Jihoafrické strany směrem ke koalici Hertzogovy Národní strany a Creswellových labouristů.

2.3 *Pact Government* a politika civilizované zaměstnanosti

Dne 19. června 1924 vyhrála Hertzogova Nacionální strana parlamentní volby.²¹⁰ Když se po Bothově smrti v roce 1919 stal novým předsedou Jihoafrické strany Jan Smuts, i přes své letité zkušenosti z vysoké politiky nezískal důvěru voličů, protože oproti domácím záležitostem se věnoval více budoucnosti Britského impéria, což obyvatelstvo příliš nezajímalo.²¹¹ Naopak Nacionální strana stále více reflektovala afrikánský kulturní směr, požadavky venkovského obyvatelstva a její elektorát se rozšiřoval také díky proklamované touze po zvýšení míry nezávislosti na impériu.²¹² Volby v roce 1920 Hertzogova strana se ziskem 44 křesel sice vyhrála, většinu k sestavení vlády však neměla.²¹³ Vyjednávání nacionalistů se členy Jihoafrické strany o možné vládní koalici založené na afrikánské jednotě selhala,²¹⁴ a proto vládu vytvořila strana generála Smutse společně s unionisty Thomase Smartta, díky nimž měla koalice 66 křesel; nacionalisté a labouristé odešli do opozice.²¹⁵

Tzv. afrikánský sjednocující kongres, na němž se snažili členové nejsilnějších stran nalézt shodu ve věci společné afrikánské politiky, se konal v Bloemfonteinu 22. září

²⁰⁷ HEEVER, c. d., s. 201.

²⁰⁸ KRÜGER, c. d., s. 124.

²⁰⁹ GILIOMEE – MBENGA, *A New History...*, s. 247.

²¹⁰ VILLIERS, *Afrikaner Nationalism...*, s. 378.

²¹¹ HEEVER, c. d., s. 196–197.

²¹² HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 29.

²¹³ Oproti volbám z roku 1915 posílila o 18 mandátů. BEINART, c. d., s. 81.

²¹⁴ V týdnu od 26. března do 3. dubna 1920 si Hertzog se Smutsem sice vyměnili několik dopisů, společnou řeč na politické otázky však nenalezli. HEEVER, c. d., s. 197.

²¹⁵ VILLIERS, *Afrikaner Nationalism...*, s. 378–379.

1922.²¹⁶ Kritickým bodem jednání se stala otázka setrvání Unie v impériu. Generál Smuts, přestože připouštěl potřebu vnitřní konsolidace státu, jež by nezávislost přinesla, odmítal jakýkoliv zásah do současného státního zřízení. Na druhé straně generál Hertzog žádal jasnou definici konstitucionálního postavení Unie a proaktivní přístup k otázkám národní a státní suverenity.²¹⁷ Kongres skončil bezúspěšně a Smuts se poté zaměřil na spolupráci se Smarttovými unionisty, jež se během několika týdnů přidružili k Jihoafrické straně; sloučení však přispělo k příklonu voličů k Nacionální straně.²¹⁸

Již dříve Smuts proklamoval, že jeho záměrem je udržet Jižní Afriku jako integrální součást Britského impéria,²¹⁹ spojením s „jingy“ se však ze dne na den stal „nedůvěryhodným“ a „lstivým“ Smutsem (*Slim Smuts*).²²⁰ Přední afrikánští nacionalisté, kteří se od impéria distancovali, postupně získávali politickou převahu. Nutno uvést, že přestože majorita afrikánské populace skutečně podporovala protibritskou politickou linii, existovali „zarytí“ Búrové, kteří si uvědomovali potřebu vzájemné spolupráce v otázce prosperity země a přes odpor, jaký k Britům cítili, afrikánskou nacionální politiku odmítali.²²¹ Navzdory všem komplikacím, Jihoafrická strana díky podpoře britských Jihoafričanů volby v únoru 1921 se ziskem 79 křesel vyhrála. Volby roku 1924 již odrazily změnu v postojích jihoafrického obyvatelstva kvůli hospodářským problémům, a proto zvítězila volební koalice nacionalistů a labouristů.²²²

Základy spolupráce mezi Roosem a Hertzogem byly položeny v červenci 1922. Přes Hertzogovu počáteční skepsi k volebnímu partnerství,²²³ oznámil veřejnosti s Creswellem 12. dubna 1923 čtyři základní teze společné politiky: 1) současná vláda ohrožuje prosperitu národa a jeho budoucnost jakožto „civilizované společnosti“, 2) do dalších voleb je rozdělení protivládního proudu nemyslitelné, 3) vládní propaganda vytvořila z otázky odtržení od impéria „strašáka“,²²⁴ jenž zakrývá skutečné problémy, 4) vzájemná spolupráce nacionalistů a labouristů neohrozí vnitrostranickou loajalitu.²²⁵ Smutsova strana nabídla volební program: 1) podporu zemědělství a průmyslu,

²¹⁶ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 31.

²¹⁷ HEEVER, c. d., s. 195–199.

²¹⁸ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 33.

²¹⁹ Imperiální jednotu prosazoval taktéž směrem k ostatním dominiím. HEEVER, c. d., s. 200.

²²⁰ BEINART, c. d., s. 82.

²²¹ TNA, DO 114/99, Race Relations and Political Trends in The Union of South Africa 1935–1940, April 1940, f. 3.

²²² KRÜGER, c. d., s. 134.

²²³ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 155.

²²⁴ *Session a Bogey*, Rand Daily Mail, 21st June, 1924, in: NASA, Depot: SAB, Source: GG, Vol. 972, Reference No. 19/840, Office of the Governor-General of South Africa, Governor-General: Reports to the Secretary of State, Results of the Elections, June 1924: Reviews and Reports on, 25th June, 1924, f. 13.

²²⁵ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 156.

2) kontrolovaná imigrace Evropanů s vhodným původem a dostatečným majetkem
a 3) zvýšení blahobytu nejnižších vrstev bílého obyvatelstva.²²⁶

Koaliční partneři si své voliče získali především díky dobře cílené kampani, jež uspokojovala potřeby nižších bělošských vrstev tzv. *bywoners*.²²⁷ Dlouhodobě nepříznivá ekonomická situace v průmyslu, která panovala na jihu Afriky od 1902,²²⁸ se na počátku 20. let 20. století jen dále prohloubila²²⁹ a negativně ovlivňovala zejména dělnictvo a venkovské obyvatelstvo.²³⁰ Otázka sociální nouze bělochů proto představovala pro všechny strany prioritu. Progresivní návrh řešení problému – tzv. politika civilizované zaměstnanosti (*Civilized Labour Policy*; též *Beskaafde Arbeidsbeleid*), vycházející z protekcionismu bělošského dělnictva Hertzogovo-Creswellovy koalice, jí zajistily početnou voličskou základnu.²³¹

Špatnou situaci ve městech řešili Afrikánci přestěhováním do rurálních oblastí. Pokud zvládali řemeslné práce, našli uplatnění kupříkladu v cihelnách či jiných dílnách, v opačném případě (ve většině případů) museli o nekvalifikovaná pracovní místa, kupříkladu na železnici, v těžbařském průmyslu nebo na farmách, soupeřit s černošskými pracovníky.²³² Naopak z farem přicházeli do měst zchudlí Búrové jednak s vidinou vyšších výdělků, ale také jim imponovala městská vybavenost, kterou z venkova neznali.²³³ Pokud neměla městské společnosti co nabídnout, setkávali se rovněž s odmítavým přístupem ve prospěch levnější černošské pracovní síly.²³⁴

Kamenem úrazu se však stalo, že přistěhovalí běloši, kolikrát odmítali pracovat na stejných pozicích, které zastávali domorodci a naopak zaměstnavatelé (ať již majitelé dolů

²²⁶ Tamtéž, s. 157.

²²⁷ SWART, S., 'A Boer and His Gun and His Wife Are Three Things Always Together': Republican Masculinity and the 1914 Rebellion, in: *Journal of Southern African Studies*, Vol. 24, No. 4, 1998, s. 739.

²²⁸ V průběhu Druhé búrské války došlo k destrukci velkého množství búrských farem, neekonomické přerozdělení půdy, vycházející z Římsko-holandského práva dědičnosti půdy, omezené pracovní příležitosti v oblasti měst a nedostatečná vzdělanost venkovských dětí, stálo za propadem hospodářství najihu Afriky do těžké recese. HOUGHTON, c. d., s. 22.

²²⁹ V letech 1919–1921 proběhla krátkodobá hospodářská konjunktura, kterou však přerušilo opětovné zavedení zlatého standardu na Britských ostrovech. Tamtéž.

²³⁰ BEINART, c. d., s. 81.

²³¹ NASA, Depot: SAB, Source: GG, Vol. 972, Reference No. 19/840, Office of the Governor-General of South Africa, Governor-General: Reports to the Secretary of State, Results of the Elections, June 1924: Reviews and Reports on, 25th June, 1924, f. 2.

²³² BEINART, c. d., s. 81.

²³³ „Tady [ve městě – A. B.] si vydělám za měsíc více peněz, než za celý rok na farmě. A je zde mnoho, mnoho zařízení, která jsem na vesnici nikdy nepoznal; útulné domy s vodou, osvětlení, obchody, kde mohu nakupovat, školy pro moje děti a bydlíme blízko kostela.“ Lepší dostupnost lékařských služeb byla další devízou měst. WELSH, D., *The Growth of Towns*, in: WILSON, M. – THOMPSON, L. M. (eds.), *The Oxford History of South Africa*, Vol. 2, Oxford 1971, s. 176.

²³⁴ V myslích Afrikánců navíc v mnoha případech docházelo k diskriminaci nizozemsky hovořících obyvatel, neboť jihoafrické dílny, doly a obchod z valné části ovládali přistěhovalí Britové, kteří preferovali anglicky mluvící zaměstnance. HOUGHTON, c. d., s. 22.

či farem) bělošským pracovníkům naopak nebyli ochotni vyplácet vyšší mzdy, než jaké za stejně odvedenou práci dávali barevným.²³⁵ Búrští politici však nemohli tuto skupinu obyvatel ignorovat, neboť na rozdíl od domorodců, bělošští dělníci disponovali volebním právem. Přestože Smutsova vláda roku 1922 vydala na obranu bělošských dělníků tzv. Učňovský zákon (*Apprenticeship Act*),²³⁶ který zajišťoval potřebné vzdělání pouze bělochům, nezískal dostatečnou podporu Jihoafrické strany.²³⁷ Nacionalisté naopak dokázali před klíčovými volbami v roce 1924 dělnictvo, které ztratilo ve Smutse důvěru kvůli Randské rebelii z roku 1922 oslovit, a to přesto, že nenavrhovali *de facto* jiné řešení než vládnoucí strana.²³⁸ V této souvislosti se nabízí otázka, proč „pravověrný“ nacionalista Hertzog vytvořil koalici právě se stranou, jejíž členové byli převážně Britové.

Hertzog nepovažoval jihoafrické labouristy za vysloveně sociálně-levicovou stranu, pokud budou i nadále dělnickou politiku výlučně zaměřovat jen na bělošskou část voličstva. Z tohoto hlediska se jednalo čistě „šátek z rozumu“²³⁹ – nacionalisté skrze Creswellovy labouristy oslovili zejména voliče z nižších vrstev ve městech, kde doposud příznivce nenacházeli. Z tohoto hlediska se zájmy labouristů a nacionalistů spojovaly: koalice farmářů a dělníků, kteří se potýkali se stejným sociálním problémem.²⁴⁰ Podobný předvolební „manévr“ Hertzog předvedl o 9 let později, kdy Nacionální strana uzavřela politické partnerství se stranou Jihoafrickou. V tuto chvíli však zůstal *Afrikanerdom* nejednotný. Kooperaci s labouristy však ne všichni nacionalisté byli ochotni akceptovat a situace uvnitř strany se vyhroutil natolik, že část straníků se kvůli Hertzogovým ústupkům labouristům přesunula zpět k Jihoafrické straně.²⁴¹

Volební koalici volili Jihoafričané buď s odmítavým postojem k britskému imperialismu, respektive kapitalismu a k politice Jana Smutse, anebo naopak s pozitivním

²³⁵ WILSON, F., *Farming*, in: WILSON, M. – THOMPSON, L. M. (eds.), *The Oxford History of South Africa*, Vol. 2, Oxford 1971, s. 128.

²³⁶ Tomuto zákonu ještě předcházela v roce 1921 zákon o mladistvých (*Juvenile Affairs Act*), který bělošskou mládež připravoval na vhodná pracovní uplatnění, pokud zanechali studii. GILIOMEE – MBENGA, *A New History...*, s. 265.

²³⁷ BERGER, c. d., s. 102.

²³⁸ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 157–158.

²³⁹ VILLIERS, *Afrikaner Nationalism...*, s. 379.

²⁴⁰ V obou stranách se nacházeli jedinci, kteří s volebním paktem nesouhlasili. V Labouristické straně někteří Britové nejevili zájem o spolupráci s Afrikánci a naopak u nacionalistů se objevovala nechuť kooperovat se stranou, která měla z jejich blízko komunismu. HEEVER, c. d., s. 196, 203; WILSON, c. d., 137.

²⁴¹ *Nationalist Split*, Rand Daily Mail, 11th June, 1924, in: NASA, Depot: SAB, Source: GG, Vol. 972, Reference No. 19/837, Office of the Governor-General of South Africa, Governor-General: Reports to the Secretary of State, 9th Report on the Progress of Electioneering Campaign: Further Press Reports Regarding, 17th June, 1924, f. 10; *Wolmarans Tells Why*, The Star, 12th June, 1924, in: NASA, Depot: SAB, Source: GG, Vol. 972, Reference No. 19/837, Office of the Governor-General of South Africa, Governor-General: Reports to the Secretary of State, 9th Report on the Progress of Electioneering Campaign: Further Press Reports Regarding, 17th June, 1924, ff. 15–16.

vztahem k africkému nacionalismu, jehož „politickým“ symbolem byl generál Hertzog. Nacionalisté získali ve volbách v roce 1924 celkem 63 křesel, Jihoafrická strana 53 a labouristé 18.²⁴² Hertzogovo vítězství symbolizovalo triumf afrikanství a nacionalisté dostali možnost sestavit vládu. V tzv. „vládě paktu“ (*Pact Government*) z roku 1924 zasedli dva ministři za labouristy, Frederick Creswell jako ministr obrany a Thomas Boydell, řídící rezorty veřejných prací, pošt a telegrafů.²⁴³ Hertzogovi nejbližší spolupracovníci Nicolaas „Klasie“ Havenga, Tielman Roos a Daniel François Malan obsadili ministerstva financí, spravedlnosti a vnitra a školství a veřejného zdraví.²⁴⁴ Generál Hertzog si jako premiér vzal na starost také ministerstvo zahraničních věcí.²⁴⁵ Nová vláda musela nalézt řešení tří stěžejních problémů, jež jih Afriky sužovaly: katastrofální situace agrární komunity, nezaměstnanost ve městech a ochrana kvalifikovaných pracovních míst pro bělošské dělníky.²⁴⁶

V srpnu roku 1924 vešel v platnost tzv. Zákon o dohodě v průmyslu (*Industrial Conciliation Act*) z roku 1924,²⁴⁷ který ještě předschválil předchozí Smutsův kabinet. Došlo k zakládání průmyslových smírčích rad, které měly řešit spory ohledně mezd mezi zaměstnavateli a odbory; členové odborů směli být pouze běloši, jelikož odpovídali popisu výrazu „zaměstnanec“ a zakládání výlučně černošských odborů bylo zakázáno.²⁴⁸ Státní aparát prostřednictvím tohoto nařízení mohl kontrolovat situaci v zaměstnaneckém sektoru.²⁴⁹ Další legislativní změnou, která korespondovala s vyhlášenou civilizovanou politikou zaměstnanosti, se stal tzv. Zákon o minimálních mzdách (*Minimum Wages Act*) z roku 1925.²⁵⁰ Jistou formu kontroly nad mzdovým výměrem dělníků dávalo již přechozí znění Mzdového zákona z roku 1924, založením tzv. Mzdové rady (*Wage Board*) si však vláda Unie zajistila možnost redukovat výši mezd pro nekvalifikovanou pracovní sílu a jasně stanovit rozdíl mezi „civilizovanou“ a „necivilizovanou“ pracovní silou.²⁵¹ Těmito

²⁴² NASA, Depot: SAB, Source: GG, Vol. 972, Reference No. 19/840, Office of the Governor-General of South Africa, Governor-General: Reports to the Secretary of State, Results of the Elections, June 1924: Reviews and Reports On, 25th June, 1924, f. 1.

²⁴³ GEEN, M. S., *The Making of the Union of South Africa: A Brief History 1487–1939*, London 1946, s. 171.

²⁴⁴ HEEVER, c. d., s. 205.

²⁴⁵ KRÜGER, c. d., s. 137.

²⁴⁶ HOUGHTON, c. d., s. 28.

²⁴⁷ BERGER, c. d., s. 102; THOMPSON, *A History...*, s. 169.

²⁴⁸ Speech (1929), in: HANCOCK – POEL, Vol. 5, Box: H, No. 47A, s. 404.

²⁴⁹ Obecním dělníkům bylo zakázáno stávkovat; chtěli-li zaměstnanci stávkovat, svolaly se smírčí rady, ty však jednotlivci, kteří nesouhlasili s parciálními úpravami pracovních podmínek, svolávat nesměli. JORDAAN, C. – UKPERE, W. I., *South African Industrial Conciliation Act of 1924 and Current Affirmative Action: An Analysis of Labour Economic History*, in: African Journal of Business Management, Vol. 5, No. 4, 2011, s. 1094.

²⁵⁰ GILIOMEE – MBENGA, *A New History...*, s. 252.

²⁵¹ KRÜGER, c. d., s. 141; GILIOMEE – MBENGA, *A New History...*, s. 265.

zákony se prohloubila rasová segregace ve prospěch bělošského dělnictva. Jan Smuts již dříve vyjádřil obavu nad tím, že podobná nařízení mohou omezit dovoz černošských dělníků ze sousedního Mozambiku.²⁵²

Dle tzv. Zákona o dolech a práci (*Mines and Works Act*) z roku 1911 regulovala vláda vydávání povolenek pro kvalifikované posty.²⁵³ Když v průběhu roku 1923 došlo v zájmu ochrany pracovních míst pro bělošské dělníky k odebrání těchto povolení Asiatům a domorodcům v Transvaalu a Oranžském svobodném státě, jihoafrický soud označil tento krok za protiprávní. Z tohoto popudu vydala Hertzogova vláda novelizovanou normu, známou jako dodatek Zákona o dolech a práci či Zákon o překážkách v zaměstnávání barevných (*Mines and Works Amendment Act* nebo *Colour Bar Act*) z roku 1926, na jehož základě byli černošští a asijské uchazeči o vystavení těchto listů vyloučeni, respektive povolení mohli získat pouze běloši nebo tzv. kapšti barevní (*Cape Coloured*).²⁵⁴

Tyto tři shora uvedené právní předpisy se staly základními zákony Hertzogovy „civilizované politiky“ – podpory bílému dělnictvu. Souhrnně, tato nařízení problém bělošské nouze v druhé polovině 20. let 20. století skutečně řešila (na úkor barevných obyvatel), avšak Světová hospodářská krize, chudobu dále prohloubila.²⁵⁵ Přes velké zaujetí, s jakým Hertzogovy kabinetu přistupovaly k řešení situace bělošské části obyvatel, otázku bídy černochoů a barevných na zřetel nebraly. V jihoafrické evropské komunitě totiž po mnohá léta panovala mylná představa, že pokud domorodci nemají pracovní příležitost ve městech, mohou se kdykoliv vrátit k živobytí na venkově, bez toho aniž by jakkoli dále strádali. Díky této domněnce, bělošské vládní vrstvy klesající úroveň kvality života barevných obyvatel dlouho přehlížely.²⁵⁶

Hertzogova vláda se taktéž zaměřila na vymezení vůči Britům. Generál Hertzog preferoval v konstitucionálních otázkách maximální nezávislost Jihoafrické unie na impériu. Tento postoj odrážel jeho nacionální dvouproutou politiku. Ve 20. letech 20. století zaznamenal v otázkách afrikánské emancipace nemalých úspěchů. Jedním z výdobytků jeho politiky se stal tzv. Zákon o úředních jazycích Unie (*Official Languages*

²⁵² *Rand Stands to Suffer the Most*, Rand Daily Mail, 14th June, 1924, in: NASA, Depot: SAB, Source: GG, Vol. 972, Reference No. 19/837, Office of the Governor-General of South Africa, Governor-General: Reports to the Secretary of State, 9th Report on the Progress of Electioneering Campaign: Further Press Reports Regarding, 17th June, 1924, f. 19.

²⁵³ THOMPSON, *A History...*, s. 167.

²⁵⁴ HOUGHTON, c. d., s. 31.

²⁵⁵ WELSH, c. d., s. 206.

²⁵⁶ Vládní kabinetu měly k dispozici několik poměrně kvalitně zpracovaných reportů o sociální situaci všech složek jihoafrického obyvatelstva, avšak vláda se zabývala výhradně potřebami Evropanů. Zájem o barevné obyvatelstvo a jeho úroveň kvality života, se dostal do popředí až po roce 1932. HOUGHTON, c. d., s. 31, 35.

of the Union Act) z roku 1925, na základě kterého nahradila afrikánština nizozemštinu; stala se tak dalším úředním jazykem vedle angličtiny.²⁵⁷

Jihoafrickou bělošskou veřejnost popudila v polovině 20. let 20. století otázka národní vlajky.²⁵⁸ V letech 1926–1927 se „evropská“ populace v Unii na základě projevu ministra vnitra rozdělila do dvou názorově odlišných skupin a došlo taktéž k rozkolu ve vládní koalici. Daniel F. Malan přednesl 25. května 1926 návrh Zákona o národnosti a státní vlajce, dle kterého by země měla vlajku inovovat, aby lépe odrážela afrikánskou linii vlády.²⁵⁹ Obyvatelstvo se rozdělilo do dvou částí. Jedni žádali změnu vlajky tak, aby se nevyužily britské symboly; druzí změnu odmítali, protože imperiální rozměr státní vlajky vítali. Situace v zemi se v jednu chvíli vyhrotila natolik, že proskočily zákulisní fámy o možnosti vypuknutí občanské války.²⁶⁰ Na počátku června 1926 předložili nacionalisté návrh nové národní vlajky.²⁶¹ Na svou dobu poněkud kontroverzní podoba, postrádající vazbu na Británii a nemající historické odůvodnění ke zvolené barevné kombinaci, rozezlila jak konzervativní Búry, tak Brity. Skupiny preferovaly zobrazení nové vlajky jako starý transvaalský *Vierkleur*,²⁶² se symbolem britské vlajky umístěné v levém rohu.

Na přelomu června a července 1926 se podařilo v koalici dojednat kompromis; při vyvěšování nové národní vlajky měl vlát i *Union Jack*.²⁶³ Toto opatření jednak respektovalo nacionální požadavky o novém státním symbolu, jednak reflektovalo vazbu země k Velké Británii. Ministr vnitra Malan byl však výsledkem zklamán a nechal se slyšet, že se jedná pouze o dočasný kompromis; přál si vybrat novou podobu vlajky tak,

²⁵⁷ „Tímto se oznamuje, že slovo ‚nizozemština‘, v článku 137 Zákona o Jižní Africe z roku 1909 a kdekoliv jinde se vyskytující, zahrnuje afrikánštinu.“ Tudiž znění této části zákona, nově hovoří „[...] angličtina společně s afrikánštinou jsou úředními jazyky.“ C. F. L. Leipold to Smuts, Pretoria, 21st May, 1923, in: HANCOCK – POEL, Vol. 5, Doc. Vol. 27, No. 6, s. 174.

²⁵⁸ HYAM, – HERSHAW, c. d., s. 21.

²⁵⁹ DAVENPORT – SAUNDERS, *South Africa...*, s. 303; KOORTS, c. d., s. 256.

²⁶⁰ KRÜGER, c. d., s. 147.

²⁶¹ Jednalo o vlajku rozdělenou na jeden vertikální pruh červené barvy na levé straně, zasahující do třetiny její šířky a tři horizontální pruhy, umístěné na pravé straně v šířce dvou třetin vlajky, shora zelený, oranžový a modrý. Zelená a oranžová, reprezentují provincie Transvaal a Oranžsko, červená značí vazbu k impériu, ale modrou nelze spojit ani s Kapskem či Natalem. Design navrhl Eric Walker. *New South African Flag Is Defined: Notice of Bill in House of Assembly – Some Strong Protests*, in: The Montreal Gazette, 20th May, 1926, s. 1.

²⁶² Jeden vertikální pruh zelené barvy, tři horizontální pruhy, odshora červený, bílý, modrý.

²⁶³ *Pact Ministers Uphold Two Flag Proposal: Reasons for Having Different Symbols: Col. Creswell on Imperial and Domestic Aspect: The Union Jack: Mr. Tielman Roos's View of Its Function*, Rand Daily Mail, 25th June, 1926, in: NASA, Depot: SAB, Source: GG, Vol. 972, Reference No. 19/937, Office of the Governor-General of South Africa, Governor-General: Reports to the S[ecretary] of S[tate], Flag Question in S. A., Resolution Adopted by National Council of Labour Party to Effect That Two Flag Must Receive Official Recognition: Press Reports on Subject, 30th June, 1926, f. 10.

aby uspokojila tužby jihoafrického lidu.²⁶⁴ Malan očekával, že „zvolený koncept musí vhodně vyjádřit nezávislost jihoafrického státu, přijatý status národa a symbolizovat vazby, jimiž je k sobě navzájem různorodá jihoafrická populace vázána, nikoliv připomínat konflikty minulosti [...]“.²⁶⁵ S ohledem na předchozí bouřlivou diskuzi Hertzog stanovil podmínku, že pro nový vzhled vlajky se musí kladně vyjádřit nejen národní komise a parlament, ale i občané v referendu.²⁶⁶ Tento krok opětovně rozlítl nespokojené občany.²⁶⁷ Nenávist protestujících se obrátila proti autorovi zákona Malanovi²⁶⁸ a nejkritičtější situace panovala v Natalu.²⁶⁹ Zdejší bělošské obyvatelstvo s britskými kořeny velmi ostře vystupovalo proti změně vlajky a případné absenci britského symbolu. Afrikánští nacionalisté nechápali, proč britští spoluobčané tolik tíhnou k britskému praporu, který neříkal nic o původu Jihoafričanů a jenž připomínal jen moc a slávu Britského impéria.²⁷⁰

Diskuze nad státní vlajkou pokračovala i následující rok; po náročném schvalovacím procesu byl její nový vzhled v květnu 1927 přijat.²⁷¹ Zákon o národnosti a státní vlajce (*Nationality and Flag Act*) z roku 1927 jednak přispěl ke specifikaci občanských práv, jednak došlo k přijetí nové podoby vlajky Unie,²⁷² jež nyní mohla viset společně s britskou vlajkou na všech úředních budovách a při všech oficiálních

²⁶⁴ Malan předpokládal, že nová vlajka by neměla obsahovat ani *Union Jack*, ani *Vierkleur*. *Flag Bill To Be Passed: In Present Form, Says Dr. Malan: Definite Statement: Ban Union Jack and Vierkleur*, Rand Daily Mail, 31st July, 1926, in: NASA, Depot: SAB, Source: GG, Vol. 972, Reference No. 19/940, Office of the Governor-General of South Africa, Governor-General: Reports to the S[ecretary] of S[tate] Flags Declaration by Dr. D. F. Malan regarding Flag Question: REjection of Labour's Party Two Flag Proposal, 11th August, 1926, f. 21.

²⁶⁵ *Desings for a South African National Flag*, Government Gazzette, 10th September, 1926, in: NASA, Depot: SAB, Source: GG, Vol. 972, Reference No. 19/944, Office of the Governor-General of South Africa, Governor-General: Reports to the S[ecretary] of S[tate], Govenment's Intention to Sumbit the Flag Bill to Referendum of Registered Voters of the Union of S. A., Before It Comes Into Operation: Extracts of Press on Subject, 29th September, 1926, f. 16.

²⁶⁶ V referendu budou moci hlasovat pouze registrovaní voliči. *Referendum on Flag Bill: Alternative for Registered Voters: "The Flag as Approved by Parliament or No South African National Flag at All"*: Prime Minister's Announcement, Cape Times, 18th September, 1926, in: tamtéž, f. 17.

²⁶⁷ *The Flag Bill Folly*, Rand Daily Mail, 20th September, 1926, in: tamtéž, fol. 23.

²⁶⁸ „Bůh pomáhej Malanovi, pokud vkročí do Johannesburgu!“ Pronesl jeden z protestujících proti připravovanému zákonu. KOORTS, c. d., s. 258.

²⁶⁹ *At Partying*, The Natal Mercury, 18th September, 1926, in: NASA, Depot: SAB, Source: GG, Vol. 972, Reference No. 19/944, Office of the Governor-General of South Africa, Governor-General: Reports to the S[ecretary] of S[tate], Govenment's Intention to Sumbit the Flag Bill to Referendum of Registered Voters of the Union of S. A., Before It Comes Into Operation: Extracts of Press on Subject, 29th September, 1926, fol. 25.

²⁷⁰ KRÜGER, c. d., s. 148.

²⁷¹ *General News: South African Flag*, in: The Register, 25th May 1927, s. 14.

²⁷² „Tři horizontální pruhy stejné šířky, řazený odshora – oranžový, bílý a modrý; ve středu bílého pruhu na výšku orientovaná původní vlajka Oranžského svobodného státu, z levé strany umístěn *Union Jack* a z pravé transvaalský *Vierkleur* [...] Tyto vlajky mají stejné rozměry...“. *Südafrikanische Union. Gesetz Über die Staatsangehörigkeit und Flagge, 1927, Staats- und Verwaltungsrecht*, s. 484, [http://www.zaoerv.de/01_1929/1_1929_2_b_484_484_1.pdf; cit. 2015-4-5].

příležitostech. Konečné přijetí zákona však národ jen dále zklamalo; jihoafričtí Britové o novou podobu vlajky jevíli pramalý zájem a konzervativní Búrové nechápali, proč ve výsledku bude při slavnostních příležitostech vyvěšen ne jeden *Union Jack*, ale hned dva.²⁷³

V době Hertzogovy vlády se zaktivizovala rovněž otázka, jaké je skutečné postavení Unie v rámci Britského impéria. Premiérův postoj ke konstitucionální problematice byl již dlouhou dobu známý. Jeho snaha o maximalizaci míry autonomie Jižní Afriky našla odezvu i u kanadského ministerského předsedy Williama Lyona Mackenzieho Kinga, jenž měl spory s britským generálním guvernérem v Ottawě polním maršálem Julianem Hedworthem Georgem, prvním vikomtem Byngem z Vimy. Hertzog našel v kanadském protějšku vlivného spojence, usilující rovněž o rovné postavení dominií; zčásti ho podporovali i představitelé Irského svobodného státu.²⁷⁴ Hertzog stupňoval tlak na imperiální vládu s požadavky o potvrzení rovných práv Jižní Afriky nejen v rámci impéria, ale i na mezinárodní scéně. Současně vyžadoval upřesnění pravomocí generálního guvernéra. Z tohoto hlediska lze za klíčovou považovat jeho účast na imperiální konferenci v říjnu 1926.²⁷⁵ Na tomto setkání předsedů vlád Velké Británie a dominií došlo k přijetí tzv. Balfourovy deklarace, která samosprávným zámořským celkům zajišťovala autonomní postavení v rámci impéria a jež specifikovala pravomoci generálních guvernéru.²⁷⁶ Nacionální strana se závěry imperiální konference ztotožňovala do té míry, že je inkorporovala do 4. článku svých stanov.²⁷⁷

Po svém návratu z Londýna pronesl Hertzog k veřejnosti projev, v němž vyzdvihl skutečnost, že Jihoafrická unie se těší takové míře svobody, že odchodem z Britského společenství národů by o nic větší svobodu nezískala.²⁷⁸ Předseda jihoafrické vlády se však ve svých projevech nikdy nevyjadřoval ve smyslu „vytvoření všeobecné jednoty“ napříč

²⁷³ KRÜGER, c. d., s. 147.

²⁷⁴ Neshodovali se ve věci nové definice vztahů a rovnosti dominií v rámci Commonwealthu. VALKOUN, J., *Na cestě k Westminsterskému statutu: Velká Británie, dominia a proměna Britského impéria v letech 1907–1931*. Praha 2015, s. 225.

²⁷⁵ Před odjezdem na ni však ještě musel Hertzog po projevu ve Stellenboschi, který pronesl 15. května 1926, ubezpečit veřejnost, že nemíní ohlásit odtržení od impéria, ale že je v zájmu Unie přiznání statusu rovnoprávnosti s mateřskou zemí. Zde premiér figuroval jako arbitr; na jedné straně čelil kritice stoupenců impéria za výbojnou rétoriku a zároveň mírnil republikány, kteří na něho „dotírali“ s žádostí o odchodu země z Commonwealthu. Srv. HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 202–204; HEEVER, c. d., s. 226; *Dominion Status: International Rights: General Hertzog's Views*, in: *The West Australian*, 18th May, 1926, s. 7.

²⁷⁶ Report of Inter-Imperial Relations Committee of the Imperial Conference, 1926, in: *The American Journal of International Law*, Vol. 21, No. 2, 1927, s. 21–38; The Imperial Conference, in: *Journal of the Royal Institute of International Affairs*, Vol. 6, No. 4, 1927, s. 197–213.

²⁷⁷ HEEVER, c. d., s. 225.

²⁷⁸ TNA, DO 114/99, Race Relations and Political Trends in The Union of South Africa 1935–1940, April 1940, f. 12.

impériem, jelikož měl stále na paměti, že v případě podobné aliance by Velká Británie Jižní Afriku pouze vtáhla do další z „anglických“ válek, čemuž se chtěl vyhnout.²⁷⁹

V prosinci 1931 přijal britský parlament tzv. Westminsterský statut (*Statute of Westminster*), který závěry z imperiální konference v roce 1926 uvedl do legislativní praxe. Hertzogova vláda včlenila statut v roce 1934 do tří legislativních norem: 1) dodatek Zákona o Jižní Africe (*South Africa Act Amendment Act*),²⁸⁰ 2) Zákon o statusu unie (*Status of the Union Act*), který zemi přiznával suverenitu²⁸¹ a 3) tzv. Zákon o výkonných funkcích a pečetích (*Royal Executive Functions and Seals Act*), jenž reguloval rozsah pravomoci britského panovníka.²⁸²

2.4 Hertzogovo druhé funkční období

O událostech v Unii domácí obyvatelstvo i britskou veřejnost pravidelně informovalo filmové zpravodajství Africké zrcadlo (*African Mirror*) z dílny společností *British Pathé* (respektive *Pathé Gazette*) a *African Film Productions*.²⁸³ Novinky z afrického jihu touto cestou prezentovaly již od roku 1913 a koncept zpráv vznikl na základě rostoucího zájmu jihoafrické veřejnosti o biografové promítání. Několikaminutová projekce řazená před hlavní snímek sestávala z tří až osmi nejdůležitějších událostí Unie uplynulého týdne a měla jak zábavný, tak propagandistický charakter. Nelze totiž opomenout, jakým způsobem se filmový průmysl podílel na utváření jihoafrické identity.

Právě na filmových záběrech bylo patrné, jakým vývojem výraz „jihoafrická identita“ a sama jihoafrická společnost v meziválečném období procházely. Na počátku svého vzniku, reflektoval filmový týdeník *Botho* a *Smuts*ovu politiku smířlivosti obou bělošských skupin obyvatelstva, Britů a Afrikánců, a jejich snahu o vznik jednotného jihoafrického národa; zobrazoval proto politické a kulturní dění, oslavoval výdobytky bělošské civilizace, modernizaci a pokrok. Po uchopení moci nacionálně labouristickou koalicí se do popředí zájmu dostávaly stále více náměty afrikánské komunity a od počátku 30. let 20. století se Africké zrcadlo uvádělo i v afrikánštině, nikoli pouze v anglickém

²⁷⁹ Tamtéž.

²⁸⁰ KNOX, W. B., *The Status Bill: II*, in: *The Sydney Morning Herald*, 4th May, 1934, s. 8.

²⁸¹ THOMPSON, L. M., *The Compromise of Union*, in: WILSON, M. – THOMPSON, L. M. (eds.), *The Oxford History of South Africa*, Vol. 2, Oxford 1971, s. 363.

²⁸² *South Africa and The Empire: Position Created by Status Bills Reviewed: "They Go No Further Than Existing Constitution": Safeguard Promised*, in: *The Advertiser*, 8th May, 1934, s. 19.

²⁸³ SANDON, E., *African Mirror: The Life and Times of the South African Newsreel from 1910 to 1948*, in: *Journal of Southern African Studies*, Vol. 39, No. 3, 2013, s. 661.

jazyce.²⁸⁴ Na obě bělošské národnostní skupiny pak cílily dva typy oznámení – první, týkající se sportu, a druhé, prezentující technologický rozvoj.

Jak Britové, tak Afrikánci podporovali tělovýchovnou činnost a mezi nejoblíbenější sportovní disciplíny Jihoafričanů patřily kriket, rugby, tenis, golf, box, atletika, cyklistika, gymnastika, plavání a vodní sporty, dostihy, závody psů a motosport. Úspěchy jihoafrických sportovců, dosažené zejména v konkurenci reprezentantů ostatních členů impéria se podílely na vytváření jednotné národní identity, bez rozdílu příslušnosti k britské či afrikánské komunitě.²⁸⁵ Konkrétně rugby se stalo národním sportem Unie a zápasy reprezentačního mužstva, přezdívané Antilopy (*Springboks*), stmelovaly bělošskou společnost.²⁸⁶ Sportovní klání domorodých Afričanů, jejichž nejpreferovanějším sportem se stal box, filmové zpravodajství, až na výjimky, nezachycovalo.²⁸⁷ Podobně ani další výjevy ze života černošské komunity, kromě kapského festivalu *Coon Carnival*, jenž se konal každoročně na začátku ledna, týdeník neprezentoval.²⁸⁸

Propagace dosažených úspěchů v průmyslu a vědě, ukázky nových technologií a inovací imponovaly oběma bělošským skupinám obyvatelstva. Překonání rychlostních limitů mezi jednotlivými destinacemi ať již po souši či vzduchem, budování nových silničních koridorů, otevření letišť, moderní městská zástavba, prezentace průmyslových center a elektráren, armádní přehlídky a také imperiální výstava, jež se konala v Johannesburgu v druhé polovině 30. let 20. století, to vše poutalo pozornost obou částí bělošské populace Unie a vytvářelo jednotnou jihoafrickou („přirozeně“ bělošskou) společnost.²⁸⁹ V průběhu Velké hospodářské krize se Africké zrcadlo snažilo prezentovat kromě negativních vlivů deprese na obyvatelstvo také „lepší“ stránky ze života Jihoafričanů a zobrazovalo události ze společnosti (oslavy svátků, nebo trhy a pouliční zábavu), která se přes probíhající krizi veselila.

Před svým uvedením na plátno, prošla filmová zpráva také kontrolou ze strany cenzorů. V období míru se k obsahu jednotlivých epizod vyjadřovaly zejména lokální

²⁸⁴ SANDON, c. d., s. 670.

²⁸⁵ Tamtéž, s. 675.

²⁸⁶ *Rianguar Tests: Australia v. South Africa: Springboks Batting: Hood Wet Wicket Score: Right Wickets For 266*, in: The Maitland Daily Mercury, 6th August, 1912, s. 5; *Springboks' First Defeat*, in: Glen Innes Examiner, 1st August, 1921, s. 4; MALCOLM, S., *The Springboks: Forthcoming Tour: Rise of South African Rugby*, in: The Sydney Morning Herald, 12th January, 1937, s. 15.

²⁸⁷ Africké zrcadlo zobrazovalo černošská sportovní klání v případech, že se jednalo o příklady toho, proč by se domorodí Afričané sportu věnovat neměli – mnohočetná zranění sportovců, komické události při zápasech a nedostatek profesionální disciplíny. Výjimkou tvořily charitativní soutěže a utkání a zápasy, jichž se účastnil barevný armádní sbor *Cape Corps*. SANDON, c. d., s. 676.

²⁸⁸ Tamtéž, s. 676.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 677–678.

autority, kupříkladu místní politické organizace, náboženské skupiny či velké společnosti lobující za svoje zájmy, ale ve válečném období, v průběhu Druhé světové války na „správnost“ sdělení dohlížel státní aparát, jenž tak zajišťoval podporu Smutsovu válečnému kabinetu.²⁹⁰ Státní dozor také reguloval rozsah promítání zpráv o průběhu stávek a protestů (nehledě na fakt, zda vládě předsedal Hertzog či Smuts).

Vláda nacionálně-labouristické koalice spěla ke konci a politické strany se připravovaly na parlamentní volby roku 1929. Předseda opozice Smuts hleděl k nadcházejícím volbám s nadějí, že by se Jihoafrické straně podařilo uspět, neboť Hertzogovy koaliční partneři labouristé čelili od poloviny roku 1927 vnitřní krizi. V Creswellově straně se vytvořila dvě názorově odlišná křídla. První, jehož stoupenci společně s předsedou trvali na soustavné spolupráci s nacionalisty, a druhé, zvané Národní rada (*National Council*), jenž vedl Walter Madeley a které kooperaci s Afrikánci razantně odmítalo.²⁹¹

Situace ve vládní koalici se vyhroutil natolik, že Hertzog 6. listopadu 1928 předal generálnímu guvernérovi svou rezignaci, aby vzápětí zformoval vládu novou, v níž předseda Národní rady Madeley již nefiguroval jako ministr.²⁹² Kořeny události lze hledat již v prvním roce fungování vlády paktu. Když se Madeley, patřící k levicově orientované skupině labouristů, stal členem Hertzogova kabinetu v roce 1925, stalo se tak namísto Thomase Boydella, jelikož levicovní labouristé nechtěli zůstat stranou v důležitých vládních jednáních.²⁹³ Premiér souhlasil se začleněním Madeleyho pouze za účelem udržení majority v parlamentu.

Do poloviny roku 1927 panovala ve straně labouristů „relativní“ jednota, avšak poté došlo k silnému názorovému štěpení a vznikla levicově orientovaná Národní rada,²⁹⁴ která nesouhlasila s Creswellovou ústupností nacionalistům a nedodržováním vlastního stranického programu. V říjnu 1928, obdržel ministr zemědělství generál Jan Kemp požadavek ze strany Průmyslových a obchodních odborů (*Industrial and Commercial Workers Union*, zkráceně ICU), o přijetí jejich deputace, aby došlo k projednání zvýšení platů černošských zaměstnanců.²⁹⁵ Kemp delegáty odmítl s vysvětlením, že se nejedná

²⁹⁰ Tamtéž, s. 671.

²⁹¹ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 216.

²⁹² Na místo Madeleyho nastoupil H. W. Sampson. *Crisis in South Africa: Hertzog Drops a Colleague: The End of The Pact*, in: *The Argus*, 22nd December, 1928, s. 7.

²⁹³ Tamtéž.

²⁹⁴ Která do voleb roku 1929 nastoupila jako nové politické těleso. *South Africa: Election Nominations: Labour Party Plit*, in: *The West Australian*, 17th May, 1929, s. 21.

²⁹⁵ *Crisis in South Africa: Hertzog Drops a Colleague: The End of The Pact*, in: *The Argus*, 22nd December, 1928, s. 7.

o skutečné odbory, ale o hnutí založené na rasových a politických zásadách.²⁹⁶ O pár dnů později požádalo ICU o totéž Madeleyho, který se schůzkou souhlasil, čímž na sebe upoutal pozornost premiéra Hertzoga. Ten jej neprodleně vyzval, aby v zájmu jednotného postupu vlády jednání s ICU zrušil. Po vleklých jednáních o uskutečnění tohoto setkání udělil Hertzog Madeleymu ultimátum, že pokud do stanoveného data sám ministr nerezignuje, odstoupí premiér, k čemuž skutečně došlo v listopadu 1928.²⁹⁷

O volbách v červnu 1929 se hovoří jako o „volbách černé hrozby“ (*Black Peril Election*);²⁹⁸ přestože se jednalo konotaci, mířenou na hospodářský vývoj, otázka rasy hrála důležitou úlohu, respektive na tomto faktoru nacionalisté založili svoji kampaň.²⁹⁹ „Hlas pro nás, znamená hlas pro bílou zemi!“ (*Stem wit wir 'n witmansland!*).³⁰⁰ Toto prohlášení se stalo heslem nacionální strany, jež nadále prosazovala politiku izolacionismu a Hertzogova rétorika směrem k jihoafrickým Britům, se zdála ostřejší než dřív.³⁰¹ K nacionalistům se stále klonilo Creswellovo křídlo labouristů, za což strana sklízela kritiku i z Britských ostrovů. Generální tajemník britské Labouristické strany, dokonce vyzýval jihoafrické labouristické voliče, aby dali přednost Jihoafrické straně, než Creswellovým kandidátům, kteří se měli odcizit volebnímu programu a již měli být zaslepeni vlastním prospěchářstvím.³⁰² Alternativu nabízel program Jihoafrické strany; středobodem Smutsovy kampaně se stalo tvrzení „Společenství národů – nejdůležitější faktor světového míru“³⁰³, což jednak odráželo jeho kladný vztah k impériu a zároveň toleranční tendence vůči domorodým obyvatelům.³⁰⁴ „Tento problém je jeden z největších v lidské historii a měl by být v centru naší pozornosti [...], aby národy mohly spolupracovat a žít ve vzájemné úctě.“³⁰⁵

²⁹⁶ ICU byla černošskou organizací, s prvky syndikalismu, Garveysmu, křesťanství a liberalismu. WELSH, c. d., s. 188; HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 118.

²⁹⁷ *Crisis in South Africa: Hertzog Drops a Colleague: The End of The Pact*, in: *The Argus*, 22nd December, 1928, s. 7.

²⁹⁸ LUBBE, H., *The Myth of 'Black Peril': Die Burger and the 1929 Election*, in: *South African Historical Journal*, Vol. 37, No. 1, 1997, s. 107.

²⁹⁹ *Election Campaign: In South Africa: The Native Question*, in: *Morning Bulletin*, 21st May, 1929, s. 11.

³⁰⁰ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 219.

³⁰¹ „Jihoafričtí Britové jsou nepřátelé Jižní Afriky.“ *South Africa: Election Campaign*, in: *The Sydney Morning Herald*, 4th May, 1929, s. 18.

³⁰² *South Africa: Election Campaign*, in: *Townsville Daily Bulletin*, 10th June, 1929, s. 3.

³⁰³ *South Africa: Election Prospects: Native Issue Prominent*, in: *The West Australian*, 8th June, 1926, s. 19.

³⁰⁴ *South Africa: Election Campaign: General Smuts's Big Meeting*, in: *The West Australian*, 6th June, 1929, s. 17.

³⁰⁵ *Election Campaign: In South Africa: The Native Question*, in: *Morning Bulletin*, 21st May, 1929, s. 11.

Z výsledků bylo patrné, že jihoafrická veřejnost byla spokojena s Hertzogovou vládou a cestou, jíž se ubírala; rozkol labouristů taktéž ovlivnil výsledky voleb – Smutsova strana ve městech značně posílila, avšak na vítězství ve volbách nedosáhla.³⁰⁶ Přes neshody v rámci koalice dokázali Hertzogovi nacionalisté volební vítězství obhájit a získat v parlamentu 78 křesel. Kandidáti Jihoafrické strany obsadili 61 křesel a Creswellovi labouristé obdrželi 5 mandátů.³⁰⁷ V kabinetu došlo k menším organizačním změnám, z nichž nejvýraznější byl odchod nemocného Roose, jehož nahradil Oswald Pirow na postu ministra spravedlnosti;³⁰⁸ Novým ministrem domorodých záležitostí se stal E. G. Jansen. Creswell a Sampson zůstali ve vládě jako zástupci labouristů. Hertzog, utvrzený ve správnosti svých politických činů, pokračoval v proafrikánské politické linii. Zaměřil na další okleštění práv domorodců a omezení určitých privilegií britským Jihoafričanům, aby upevnil pozici Afrikánců ve státě.

Když kabinet schválil v roce 1930 Zákon o volebním právu žen (*Women's Enfranchisement Act*), jenž premiér představil v březnu toho roku, získaly evropské ženy starší 21 let možnost aktivně se účastnit parlamentních voleb, tj. nejen volit, ale i kandidovat. Tímto krokem došlo nejen k procentuálnímu snížení elektorátu barevných, ale také rázem se „ke slovu“ dostaly i búrské ženy, ve většině případů lité nacionalistky.³⁰⁹ Britské šlechtické tituly byly navíc toho roku v zemi zrušeny; o tři roky později zaznamenalo Afrikánství další úspěch, protože došlo k přeložení bible do afrikánštiny. Britská část obyvatelstva, zejména v Natalu, začala pociťovat ze zavedených legislativních nařízení jistou míru perzekuce pro svou komunitu. Založili proto spolky Nová stráž (*New Guard*) a Decentralisté (*The Devolutionists*), které si předsevzaly ochranu práv britských Jihoafričanů a jejich kultury.³¹⁰

Mnozí z britských Jihoafričanů se však rozhodli překročit hranice do sousední Jižní Rhodesie, kde se anglicky hovořící komunita těšila nepoměrně větší svobodě.³¹¹ „Slábnoucí“ pozici Britů v Unii hojně reflektovala i média jiných koutů impéria.³¹²

³⁰⁶ *General Election Poll*, in: *The West Australian*, 14th June, 1926, s. 21.

³⁰⁷ Zbývá 4 křesla uzmula Národní rada a nezávislí (3:1). *South Africa: Election Results*, in: *Maryborough Chronicle*, 15th June, 1929, s. 12.

³⁰⁸ Po léčbě, jež Roos absolvoval v Německu, se vrátil do Jihoafrické unie a do prosince roku 1932 pracoval u odvolacího soudu, odkud odešel, aby se mohl opětovně věnovat politice. *Stormy Politics: In South Africa: Roos, Smuts and Hertzog*, in: *Daily Mercury*, 4th February, 1933, s. 9.

³⁰⁹ Pokud její manžel neurčil jinak. TNA, DO 114/99, Race Relations and Political Trends in the Union of South Africa 1935–1940, April 1940, f. 12.

³¹⁰ HEEVER, c. d., 228.

³¹¹ *South Africa and Rhodesia: Sir Talbot Hobbs's Impressions*, in: *The West Australian*, 13th December, 1933, s. 9.

³¹² *South Africa's Day*, in: *The West Australian*, 27th May, 1933, s. 5; *New Guard Vigorous in South Africa*, in: *Examiner*, 12th May, 1933, s. 10.

„Tradičně“ nejvyhroceněji se situace vyvíjela v Natalu, kde se ozývaly hlasy volající po autonomii provincie.³¹³ Přestože členové vlády ve svých projevech hovořili o spolupráci Búrů a Britů, dvou anglosaských ras, jako o „nejpřirozenější věci na světě“, ³¹⁴ svými nařízeními byl kabinet těmto slovům na hony vzdálen.³¹⁵ Právě jednání D. F. Malana vyvolávalo rozporuplné reakce, protože hovořil o vzájemném soužití obou národů, pouze za předpokladu, že místní Britové budou loajální pouze jedné zemi – nikoli Unii a Velké Británii současně.³¹⁶

Co si však nacionalisté neuvědomovali, byla odvěká provázanost obou národů ve věci hospodářství; v Unii se totiž již v průběhu 19. století vytvořily rasově diverzifikované okruhy zaměstnání a potlačením jednoho či druhého bělošského národa ekonomika strádala. V meziválečném období se zemědělství nalézalo převážně v rukách Afrikánců, zatímco „velký byznys“ (kromě Rezervní a Zemské banky a několika menších afrikánských obchodních institucí), tj. těžarství, tovární závody a dílny, velkoobchody i maloobchody, ovládali zejména Britové a židovští imigranti. Trh realit, zvláště v oblasti Randu, kontrolovali zámožní Indové a v zemi se nalézalo také několik koncernů, jež zpravidla kapitálově ovládali zahraniční investoři.³¹⁷ Podobně rozdělený byl i trh práce, na němž se denodenně vyskytovala předpojatost zaměstnavatelů vůči bělošským zájemcům o práci a v němž o pracovní místa „soupeřila“ také černošská komunita, jež byla ochotná pracovat za nižší mzdy.³¹⁸ Otázka ekonomiky, respektive státní prosperity se mohla stát sjednocujícím prvkem obou evropských národů žijících v Jižní Africe.³¹⁹

³¹³ *South Africa: General Election Possible*, in: The Sydney Morning Herald, 7th October, 1933, s. 15. K Decentralistům se přimklo natalské hnutí *Home Rule*, žádající federalizaci země. *South Africa: The Ottawa Agreements*, in: The Argus, 17th December, 1932, s. 9.

³¹⁴ Slova D. F. Malana z jeho listopadového projevu v Pretorii 1932. *South Africa and The Empire*, in: The Advertiser, 23rd December, 1932, s. 20.

³¹⁵ Britové shledávali celkem tři překážky, kvůli kterým nebylo soužití Afrikánců s Brity možné: 1) búrští politici vyvolávají problémy, aby získali přízeň veřejnosti, 2) Nizozemská reformovaná církev, se obávala ztráty vlivu, a proto politiky ovlivňovala, a 3) Afrikánci nejsou ochotni zapomenout a odpustit křivdy Druhé búrské války. *South Africa and Rhodesia...*, s. 9.

³¹⁶ TNA, DO 114/99, Race Relations and Political Trends in the Union of South Africa 1935–1940, April 1940, f. 3.

³¹⁷ V lékařských a právních oborech měli jak Britové, tak Afrikánci zastoupení srovnatelné. Tamtéž, f. 14.

³¹⁸ Tamtéž.

³¹⁹ Jak se později ve 30. letech 20. století ukázalo, oživení národního hospodářství sjednocujícím tématem pro Brity i Afrikánce skutečně stalo. Do voleb v roce 1938 šla Sjednocená strana Jamese Hertzoga s programem, jehož hlavní bod odkazoval na „plody vzájemné spolupráce“. Viz níže.

2.5 *Fusion Government* a zdánlivá jednota Afrikánství

Hospodářská situace zapříčinila silné fluktuace na vládnoucí scéně Unie v letech 1933 a 1934. Ve společnosti, zasažené ekonomickou krizí se začaly objevovat názory, že země by si zasloužila personální změny v politických stranách. Jedni volali po odchodu „staré gardy“ politiků do výslužby, jiní se domnívali, že řešením situace by mohla být spolupráce generálů Hertzoga a Smutse. K tomu došlo v únoru 1933, kdy – nacionalisté spojili své síly se Smutsovou stranou a vytvořili vládní koalici, jež měla zemi vyvést z „bludního kruhu“ recese. Ministerské posty se reorganizovaly a ve vládě zasedlo shodně 6 nacionalistů a 6 členů Jihoafrické strany.³²⁰ Generál Smuts jako přední představitel dosavadní opozice přijal nabídku premiéra a stal se namísto Oswalda Pirowa novým ministrem spravedlnosti a zástupce předsedy vlády.

Búrští generálové, jež spolu téměř 20 let soupeřili v bojích o politickou moc, se vlivem okolností ocitli „na jedné lodi“. Jednalo o vskutku neobyčejné partnerství; „sňatek z rozumu“. ³²¹ Premiér našel se Smutsem společnou řeč ve věci jednotného „jihoafrického“ národa. ³²² Existenci, respektive ochraně obyvatelstva Jižní Afriky totiž oba muži přikládali vysokou míru důležitosti; přesto o nějaké vzájemné náklonosti nemohla být ani řeč. Smuts dokázal zapáleně hovořit o společných pracovních povinnostech, avšak v myšlenkové rovině se s Hertzogem rozcházel: „Premiérové záměry jsou poměrně správné, avšak jeho návrhy bohužel mylné.“³²³ Oba předsedové stran, vystudovaní právníci, měli odlišné zkušenosti s politickými pakty; nacionalisté spolupracovali od roku 1924 s labouristy a v Jihoafrické straně zasedali od roku 1921 kromě Afrikánců i bývalí unionisté.

Na počátku „nepřátelství“ obou předsedů (v letech 1912 a 1913) lze Hertzogův strach ze zániku afrikánské kultury považovat za oprávněný, ale po 9 let nepřetržitě trvající vládě Nacionální strany však již nebyl důvod k obavám ze ztráty afrikánské identity; afrikánština se stala úředním jazykem a celá Unie měla výrazně afrikánský charakter.³²⁴ Od ledna 1933 probíhala v Nacionální straně mnohá jednání mezi jejími předními členy Hertzogem, Malanem, Roosem, Pirowem, Havengou a Kempem, týkající se detailů proponované vzájemné spolupráce s Jihoafrickou stranou. V té podmínky spojení

³²⁰ Labouristé žádný z ministerských postů neobdrželi. *South African Coalition: The Terms Announced: Mr. Roos Forming Opposition*, in: *The West Australian*, 25th February, 1933, s. 15.

³²¹ TNA, DO 114/99, Race Relations and Political Trends in the Union of South Africa 1935–1940, April 1940, f. 3.

³²² HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 238.

³²³ TNA, DO 114/99, Race Relations and Political Trends in the Union of South Africa 1935–1940, April 1940, f. 3.

³²⁴ Kupříkladu v roce 1929 vznikla tzv. Federace afrikánského kulturního sdružení (*Federasie van Afrikaanse Kultuurverenigings*), jež si předsevzala zachování afrikánské kultury. HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 238–239.

dojednával zejména její předseda Smuts a Duncan. Ke konečné shodě došlo na konci února téhož roku a spolupráce vznikla na základě sedmi bodů společného programu: 1) administrace země bude založena na nacionálních principech a v souladu s myšlenkou na zachování jihoafrické národní autonomie, 2) autoritu Unie symbolizuje národní vlajka, 3) dojde k zachování rovnosti afrikánštiny a angličtiny, 4) budou vyslyšeny potřeby venkovského obyvatelstva, 5) vláda bude pokračovat v bělošské pracovní politice, 6) k vyřešení domorodých záležitostí se bude přistupovat se zvláštním zřetelem, aby domorodým obyvatelům nebylo odebráno právo na vlastní vývoj³²⁵ a 7) vláda se zaměří na zabezpečení ekonomického rozvoje země.³²⁶

Zastánci přímější linie afrikanismu Hertzoga obviňovali, že se zpronevěřil ideji pravého afrikánského nacionalismu. Z kapské provincie se začaly šířit teze, že jihoafričtí Britové nebudou schopni přistoupit na jednotnou národní politiku, že Smutsova minulost předurčuje kolaps paktu a že Afrikáncům politická izolace svědčí.³²⁷ Na straně těch, kteří v úspěch paktu nevěřili, stál i předseda kapských nacionalistů Daniel François Malan, který prohlásil, že „se nestaví proti straně jako takové, ale že [jeho – A. B.] cílem je pouze zachování a rozvoj nacionalismu“. Dále podotkl, že „spojení Nacionální strany s Jihoafrickou nemohu podpořit, jelikož s jejími principy nesouhlasím.“³²⁸ Premiér Hertzog kapské poslance pak označil za „extremisty a oportunisty“.³²⁹

Malan stejně jako labouristé Creswell, Jansen či Sampson v nové vládě posty nezískali. Podobně ani Roos, který se vládní krizi původně pokoušel řešit „na vlastní pěst“ návrhem, který učinil Jihoafrické straně třetí lednový týden roku 1933. Smutsovi nabídl, že dokáže zajistit podporu opozice,³³⁰ výměnou za vlastní dosazení do pozice ministerského předsedy.³³¹ Přestože svržení Hertzoga bylo pro Smutse lákavým „soustem“, nabídku odmítl, jelikož si sám nedokázal představit jakýkoliv přínos Roosovy vlády.³³²

Vznik koalice vyvolal rozpory i v řadách Jihoafrické strany, kde zejména členská základna v Natalu odmítala s nacionalisty spolupracovat; existovala zde totiž stranická

³²⁵ Tento bod, týkající se domorodé politiky nechali předsedové stran poměrně „otevřený“. Hertzog si představoval zakomponovat vlastní diskriminační návrhy vůči domorodým obyvatelům do společné mezistranické dohody se Smutsem, avšak formulace „zvláštní zřetel“ se stalo maximem, čeho v danou chvíli mohl dosáhnout. Tamtéž, s. 251.

³²⁶ HEEVER, c. d., s. 247.

³²⁷ Tamtéž, s. 248.

³²⁸ Tamtéž, s. 250.

³²⁹ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 252.

³³⁰ Roos, jako hlava transvaalských Búrů disponoval až třetinou hlasů nacionalistů v parlamentu, které mohl partnerům nabídnout jako devízu. Tamtéž, s. 245.

³³¹ *South African Coalition: The Terms Announced: Mr. Roos Forming Opposition*, in: *The West Australian*, 25th February, 1933, s. 15.

³³² HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 246.

frakce, která až „patologicky“ lpěla na probritské politické linii a jež kupříkladu Westminsterský statut považovala za nelojální legislativní normu vůči Koruně.³³³ Přesto složení nového kabinetu ke zklidnění situace v natalské provincii, kde byla otázka samostatnosti díky aktivitě Decentralistů stále velice aktuální, přispělo.³³⁴ „Vkročili jsme do nové éry Jižní Afriky, v níž nás věc řeči a rasy již nebudou nadále rozdělovat,“ prohlásil Smuts v dubnu 1933 na konto nového kabinetu.³³⁵

Koalice měla připravenou půdu na nadcházející parlamentní volby, jejichž datum bylo stanoveno na 17. května 1933. Sjednocujícím prvkem volebních programů obou vládnoucích stran se stala otázka rekonstrukce země po ekonomické krizi. Premiér, snaživ se stabilizovat politické poměry, neopomněl při každé vhodné příležitosti občanům zdůrazit význam a důležitost tohoto politického spojení.³³⁶ Nutno poznamenat, že vzhledem k tomu, jak se Hertzogovi podařilo eliminovat opoziční síly na minimum, nešlo jinak, než s volebním vítězstvím plně kalkulovat. Ve výsledku, při němž byla opozice takto „imobilizována“³³⁷ se také odrážela nedávná změna v zákonu – novela Zákona o hlasovacím právu (*Franchise Laws Amendment Act*) z roku 1931 otevřela cestu k volebním urnám dalšímu procentu evropských mužů; nově se přestal brát ohled na vlastněný majetek a úroveň vzdělanosti bělochů starších 21 let. Společně se Zákonem o volebním právu žen, jenž Hertzogův kabinet přijal přechozího roku, umožňovala legislativa hlasovací právo poskytnout téměř celé bělošské komunitě Unie.³³⁸ Čím více měly parlamentní volby roku 1933 hladší průběh, o to komplikovanější byl následný vývoj.

Pozitivní vývoj situace přiměl Hertzoga a Smutse k tomu, aby zahájili jednání o sloučení obou stran. Tato myšlenka zapříčinila, že se strany začaly štěpit na protichůdně smýšlející frakce, jež po vzájemném sloučení volali,³³⁹ či jej kategoricky odmítali,³⁴⁰ *Afrikanerdom* znovu šel ke „schizmatu“. Když se Smuts vrátil ze Světové ekonomické konference (*World Economic Conference*; též někdy Londýnské měnové a ekonomické konference, *London Monetary and Economic Conference*), jež se konala v Londýně na

³³³ Tamtéž, s. 251.

³³⁴ *Coalition Cabinet: For South Africa*, in: The Northern Herald, 1st April, 1933, s. 15.

³³⁵ *South African Elections*, in: The Advertiser, 9th May, 1933, s. 8.

³³⁶ HEEVER, c. d., s. 248.

³³⁷ Ve volbách 1933 zůstali v opozici 2 roosisté, 2 madeleyovci a 2 natalští kandidáti z hnutí *Home Rule*. Nacionalisté získali 75 křesel, Jihoafrická strana 61 a Creswellovy labouristé 2. Poměr vládní koalice ku opozici byl tedy 138:6. HEEVER, c. d., s. 248; HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 252.

³³⁸ Mimo soudem určené výjimky, mentálně zaostalé či osoby odsouzené z určitých kategorií zločinů, hlasovacím právem nyní oplývali Evropané starší 21 let.

³³⁹ Obě strany našli pro chystanou fúzi podporu v Transvaalu. HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 253.

³⁴⁰ Nejméně byla sjednocení nakloněna natalská pobočka Jihoafrické strany a nacionalisté kapští. HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 253; HEEVER, c. d., s. 249.

přelomu června a července 1933,³⁴¹ nařídil v každé z provincií Unie mimořádný stranický sjezd, na nichž místním členům představil svou vizi sloučení. Osobně usiloval o vytvoření centralistické strany, jež bude od „extremistů“ z obou směrů očištěna.³⁴²

Sjezdy dopadly nad očekávání příznivě; členové Jihoafrické strany zamýšlenému spojení povětšinou důvěřovali a zejména pak transvaalská pobočka. Naopak nacionalisté sjednocení za příliš pozitivní krok nepovažovali. Hertzogova podpora napříč Unií klesala, nejmarkantněji pak v Kapsku. Musel čelit kritice, že nečiní maximum pro „zacelení“ názorové trhliny v Nacionální straně, jíž zapříčinila nedávná personální obměna vlády.³⁴³ Jádrem sporu se stalo pojetí sloučení stran. Kupříkladu Daniel Malan by dokázal akceptovat tzv. *hereniging* – znovusjednocení, založené na spojení Afrikánců s vyloučením *jingů* z Jihoafrické strany. Hertzog pro změnu zastával koncepci tzv. *vereniging* – sdružení, bez ohledu na původ obyvatelstva.³⁴⁴

S ohledem na okolnosti, které spojení stran provázely, rozhodl se Hertzog podniknout časově náročnou cestu po velkých městech Unie, aby členům své strany vysvětlil pozitiva spolupráce se Smutsem. Na zasedání v Bloemfonteinu 13. října 1933³⁴⁵ se premiér dotkl ideových rozporů mezi ním a Danielem Malanem, který se spojením stran důrazně nesouhlasil, protože jej nepovažoval za dostatečně reprezentující afrikánství.³⁴⁶ Na počátku ledna 1934 došlo k soukromému jednání Tielmana Roose a D. F. Malana. Když před rokem Roos neuspěl s návrhem na politickou „rošádu“ u generála Smutse, přišel za „kapským buřičem“, jak se D. Malanovi hanlivě říkalo, se vskutku odvážným návrhem. Roos navrhoval Malanovi, že pokud se jim podaří společně „politicky eliminovat“ Smutse a Hertzoga, bude souhlasit s tím, aby se Malan stal premiérem za odpovídající ministerský rezort. Roosovi se i v tomto případě dostalo odmítavé odpovědi.³⁴⁷ Žádný další podobný návrh z jeho úst již nezazněl; následujícího roku Roos zemřel.

Jedním z posledních pokusů o „záchranu“ Nacionální strany se datuje na počátek února 1934. Kapský poslanec se snažil předsedu nacionalistů přesvědčit ke znovuootevření diskuze nad otázkou spojení stran – pokoušel se plánovanému sloučení zabránit, popřípadě jej přetransformovat dle svého *hereniging* konceptu. Hertzog, uvítav Malanovu snahu o urovnání sporu, si však byl vědom, že postup na spojení obou stran dosáhl takového

³⁴¹ *Final Speeches: Economic Conference Closes: International Monetary Problems: Postponement Cannot Be Indefinite*, in: Queensland Times, 29th July, 1933, s. 9.

³⁴² HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 253.

³⁴³ Tamtéž.

³⁴⁴ KOORTS, c. d., s. 291.

³⁴⁵ *South Africa: Fusion Question*, in: Townsville Daily Bulletin, 14th October, 1933, s. 11.

³⁴⁶ HEEVER, c. d., s. 252.

³⁴⁷ KOORTS, c. d., s. 291–292.

bodou, že nesmí ze svých zásad kapskému rebelovi ustoupit. Společně se ale dohodli na 3 bodech, které by si shodně představovali jako směrodatné pro zavolání vnitrostranického rozkolu.³⁴⁸ Když se však na veřejnosti objevila jejich vzájemná korespondence, která okrajově naznačovala případné změny v podmínkách spojení a částečné vyloučení Jihoafrické strany z něj,³⁴⁹ uvědomil si generál Smuts,³⁵⁰ že je nezbytné od Hertzoga získat pro chystané sloučení stran veřejné zajištění.³⁵¹ Po premiérově slovním ujištění, že z jeho strany nedošlo k porušení předem dohodnutého konceptu sloučení, odeslal Smuts do tisku své prohlášení ke třem diskutovaným otázkám stranického spojení tak, jak si pamatoval, že se na nich s Hertzogem shodli: 1) postavení Unie – v tomto bodě oba předsedové odsouhlasili vzájemnou názorovou diferenciaci, a proto jej nezakomponují do stanov nové strany, 2) národnost – Smuts není ochoten akceptovat žádnou podstatnou změnu, jež by ovlivnila pozici ve Společenství národů nebo občanství v Unii, 3) republikánská propaganda – předseda Jihoafrické strany trval na důsledném dodržování jihoafrické konstituce, tak jak uvádí Zákon o Jižní Africe a Westminsterský statut.³⁵²

Všechna důvěryhodná jihoafrická média je otiskla v druhé polovině února roku 1934 a Smuts obdržel od premiéra dopis, v němž shora uvedené plně odsouhlasil.³⁵³ Když se tuto skutečnost dozvěděli kapštití nacionalisté, padly jakékoli vyhlídky na transformaci, již se Malan pokoušel Hertzogovi vnutit.³⁵⁴ Premiérovo mínění o Malanovi se od té doby (až do opětovné spolupráce v roce 1939) velmi zhoršilo a o kapském politikovi se často vyjadřoval vášnivě a s despektem.³⁵⁵ Ačkoli proces spojení stran provázely nemalé kontroverze, podařilo se ji zdárně dokončit.

Tzv. Principiální program (*Programme of Principles*), který shrnoval elementární podstatu nové strany, představili oba generálové veřejnosti 5. června 1934.³⁵⁶ Preambule dokumentu odkazovala k národní suverenitě a Boží všemohoucnosti. Vláda země měla dle obsahu odrážet ducha jihoafrického národa,³⁵⁷ založeném na „rovnosti afrikánsky

³⁴⁸ 1) souhlas se závěry stranického mítinku v Bloemfonteinu v říjnu 1933, 2) vznik zbrusu nového politického tělesa a následný zánik stran Nacionální, tak Jihoafrická, 3) členové nové strany se upíší hájit její principy, nikoliv své vlastní. HEEVER, c. d., s. 256.

³⁴⁹ *South African Politics: Dr. Malan to Join Government*, in: The Courier-Mail, 17th February, 1934, s. 17.

³⁵⁰ *South African Parties: Nationalist Unity: Complete Understanding Reached*, in: The Argus, 19th February, 1934, s. 10.

³⁵¹ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 254.

³⁵² Tamtéž, s. 254–255.

³⁵³ STULTZ, c. d., s. 33.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 33.

³⁵⁵ TNA, DO 114/99, Race Relations and Political Trends in the Union of South Africa 1935–1940, April 1940, f. 6.

³⁵⁶ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 256.

³⁵⁷ HEEVER, c. d., s. 264–265.

a anglicky hovořících částí společnosti, za oboustranného uznání a pochopení odlišného kulturního odkazu každé z nich“.³⁵⁸ Na národní vlajku se pohlíželo jako na symbol státní autority; strana se zavázala prosadit bilingvismus, bez diskriminace anglického nebo afrikánského jazyka, do každodenního života.³⁵⁹

V konstituční rovině preferovala nová strana zachování současného vztahu k Britskému společenství národů a snahu vyvarovat se jakýchkoliv závazků v zahraničních oblastech.³⁶⁰ Jelikož se otázce pozice Unie v rámci impéria oba předsedové věnovali v hojně míře nejen na osobních setkáních, ale i ve vzájemné korespondenci, v Principiálním programu danou věc šířeji nerozebírali; pouze do druhého článku programu inkorporovali myšlenku, že „nikomu nebude odpíráno právo na to, vyjádřit vlastní názor na současné státní zřízení“.³⁶¹ Čemu však věnovali nemalý prostor, byla domorodá politika (článek 6 programu). V zájmu přiznání práva na vlastní vývoj domorodým obyvatelům „považuje nová strana uznání domorodců jako součásti jihoafrického obyvatelstva za fundamentální.“³⁶² Sjednocená jihoafrická národní strana (*United South African National Party*), nazývaná zkráceně jen Sjednocená strana, vznikla 5. prosince 1934.³⁶³

2.6 Unie v předvečer Druhé světové války

Vznik Sjednocené strany provázal vnitřní rozkol Nacionální strany, v důsledku čehož vznikla v červnu 1934 Očištěná národní strana (*Purified National Party; Gesuiwerde Nasionale Party*), v jejímž čele stanul Daniel Malan a jádro tvořili věrní nacionalisté, již se stavěli do opozice vůči představitelům a programovým bodům Sjednocené strany. Klíčovým aspektem se pak stala myšlenka „očistění“ Jižní Afriky od britského elementu a potvrzení exkluzivity Afrikánců.³⁶⁴ Svou politiku zaměřila na celou afrikánskou část obyvatelstva a spolupracovala s předními afrikánskými kulturními a ekonomickými spolky.³⁶⁵ Na přelomu let 1936–1937 její předseda Malan představil v parlamentu Cizinecký zákon (*Aliens Bill*), kterým chtěl bránit rostoucí imigraci z Evropy; Jižní Afrika

³⁵⁸ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 256.

³⁵⁹ Přes vládou prosazovanou dvojjazyčnost však existovaly na obou stranách rodiny, které s tímto trendem nesouhlasily a své děti vzdělávaly buď jen v anglickém či jen afrikánském jazyce. Záleželo také na jejich politické orientaci. Tamtéž, s. 256–257.

³⁶⁰ HEEVER, c. d., s. 265.

³⁶¹ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 258.

³⁶² Tamtéž, s. 257.

³⁶³ THOMPSON, *A History...*, s. 161.

³⁶⁴ VILLIERS, *Afrikaner Nationalism...*, s. 381.

³⁶⁵ Kupříkladu s výše uvedenou Federací afrikánského kulturního sdružení či Asociací záchrany (*Reddingsdaadbond*). THOMPSON, *A History...*, s. 183.

se stala cílem zejména německých židů, španělských a chorvatských komunistů a chystaná legislativní opatření považovala světová media za krajně antisemitská. Premiér Hertzog uvedení zákona ospravedlňoval strachem z krveprolití, jež by hrozilo s narůstajícím počtem migrantů v zemi, jelikož obyvatelé Unie příliv cizinců (za cizince byl označen každý, kdo se narodil za hranicemi jihoafrické unie, vyjma Britů) do země značně zneklidňoval.³⁶⁶ Z jistého úhlu pohledu lze Malanovu stranu považovat za subjekt takřka totalitní, neboť kromě své sociální ideologie „čistého“ národa, udávala svým příznivcům taktéž životní styl,³⁶⁷ nicméně Malan sám takový způsob vlády zavrhoval.³⁶⁸ V roce 1938 strana představila organizaci pro mládež, tzv. Národní mládežnickou ligu (*Nasionale Jeugbond*).

Vznik Sjedenocené strany zapříčinil rozruch i na opačné straně politického spektra. Probritsky orientovaní politici vedení plukovníkem Charlesem Stallardem se rozhodli osamostatnit, a proto založili Dominiální stranu (*Dominion Party*),³⁶⁹ která si kladla za cíl bránit imperiální zájmy v zemi. Ačkoli nejsilnější voličskou základnu měla v Natalu, limity regionalismu se jí nepodařilo překonat, a proto na celostátní úrovni hrála marginální roli.³⁷⁰

Přes počáteční stranickou „idylu“ s jakou Hertzog se Smutsem působili ve „své“ nové straně, se však záhy začaly projevovat názorové rozdíly mezi oběma muži, protože příčiny spolupráce netkvěly na principech vzájemného porozumění či přátelství, ale z čistě pragmatických až oportunistických důvodů.³⁷¹ Ve vnitřní politice se názorové rozpory projevíly v pohledu na domorodé obyvatelstvo a ve vztahu k britské Koruně.³⁷² Premiér společně s většinou bývalých nacionalistů (nikoliv výlučně) zastával názor, že běloši jsou vládnoucí vrstvou.³⁷³ Opačný postoj hájila skupina liberálů společně s generálem Smutsem, kteří domorodé populaci spíše hodlali občanská práva postupně rozšiřovat než s pomocí legislativy dále oklešťovat.³⁷⁴

Spory ohledně nedostatku respektu k britské Koruně se projevovaly zejména v roce 1938; nejprve premiér rozlítl jihoafrický parlament, když prohlásil, že skutečnou hymnou

³⁶⁶ *Political Refugees Not Wanted: South African Bill*, in: The Argus, 15th January, 1937, s. 9; *Alien Act Passes Second Reading in African House: Restricts Jewish Immigration; Says Bill Would Avoid Bloodshed*, in: The Lewiston Daily Sun, 16th January 1937, s. 9; *Aliens Bill Progresses: Passes Second Reading in South African House*, in: The Montreal Gazette, 19th January 1937, s. 17.

³⁶⁷ STULTZ, c. d., s. 52.

³⁶⁸ KOORTS, c. d., s. 326.

³⁶⁹ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 257.

³⁷⁰ THOMPSON, *A History...*, s. 162.

³⁷¹ TNA, DO 114/99, Race Relations and Political Trends in the Union of South Africa 1935–1940, April 1940, f. 6.

³⁷² TNA, DO 119/1086, Political Affairs: General Hertzog's Resignation, f. 2.

³⁷³ HEEVER, c. d., s. 270.

³⁷⁴ Viž níže.

Unie je jen *Die Stem van Suid-Afrika* a nikoliv *God Save the King*, kterou označil za pouhou „modlitbu“ za krále. Vrcholem bylo Hertzogovo předvolební prohlášení ze 17. května, kdy oznámil, že britská hymna bude při zasedání vlády znít pouze, bude-li přítomen král, nebo generální guvernér a vlajka *Union Jack* vyvěšena v případě mimořádných událostí v Jihoafrické unii, zejména při bližším kontaktu se Společenstvím národů.³⁷⁵ Generálovu agresivní rétoriku lze částečně připisovat právě chystaným parlamentním volbám. Snažil se získat přízeň těch voličů, kteří by v případě, že by Sjednocená strana neprojevovala dostatečný charakter afrikánského nacionalismu, odevzdali hlas Malanově Očištěné národní straně. Ta svou volební kampaň, apelující na zažitě předsudky a na protibritský sentiment Afrikánců, založila na požadavku nezávislosti na impériu, ustanovení republiky, vytvoření rasové segregace a na všeobecném strachu z možného zatažení Unie do válečného konfliktu v politicky neklidné Evropě.³⁷⁶

Generál Hertzog časem přestal brát ohledy na závazky vůči členům bývalé Jihoafrické strany a otevřeně prováděl politiku sjednoceného *Afrikanerdomu* tak, jak vyhovovala výlučně búrské části obyvatelstva.³⁷⁷ Ztráta důvěry Smutsova stranického křídla v rámci Sjednocené strany přispěla k demisím ministrů Jana Hofmeyra a Fredericka Clauda Sturrocka, kteří nesouhlasili s Hertzogovými postoji.³⁷⁸ Dokonce proskočily fámy, že Smuts a další bývalí členové Jihoafrické strany plánují vládní stranu opustit; Smuts v tuto chvíli však odejít nehodlal.³⁷⁹

Hlavní náplní volební kampaně vládní strany se však staly tzv. „plody fúze“ a zvláštní zřetel kladla na uzdravenou ekonomiku Unie. Ve svých projevech členové Sjednocené strany často připomínali progresivní zvýšení úrovně kvality života a zejména mizící bělošskou chudobu. V parlamentních volbách roku 1938 uspěla Sjednocená strana, jež získala 111 křesel, přičemž Malanův politický blok pouze 27 mandátů, Dominiální strana 8, Madeleyeho labouristé 3 a socialisté 1.³⁸⁰ Na několika tajných *pourparler* došlo

³⁷⁵ Tamtéž.

³⁷⁶ TNA, DO 114/99, Race Relations and Political Trends in the Union of South Africa 1935–1940, April 1940, f. 11; STULTZ, c. d., s. 56–57.

³⁷⁷ Někteří se o premiérově názorové proměnlivosti vyjadřovali jako o „výstřelcích starého muže“; Hertzog totiž v roce 1938 oslavil dvaasedmdesáté narozeniny. TNA, DO 114/99, Race Relations and Political Trends in the Union of South Africa 1935–1940, April 1940, s. f.

³⁷⁸ Hofmeyr zastával post ministra dolů a Sturrock byl ministr bez portfeje. *Resignation of Minister: Cabinet Trouble in South Africa*, in: *The Mercury*, 10th September, 1938, s. 12.

³⁷⁹ TNA, DO 114/99, Race Relations and Political Trends in the Union of South Africa 1935–1940, April 1940, f. 8.

³⁸⁰ THOMPSON, *A History...*, s. 162.

k jednáním stoupců Malana a Hertzoga, kteří se rozhodli urovnat vzájemné neshody, jež by se mohli stát překážkou případné spolupráce.³⁸¹

Jihoafriickou politickou scénu velkou měrou ovlivňovalo rovněž působení tzv. Afrikánského bratrstva (*Afrikaner Broederbond*). Zprvu tajná společnost (spolek) si za svůj prvotní cíl předsevzala „prosazovat veškeré zájmy afrikánského národu“.³⁸² Předchůdcem Bratrstva se stalo hnutí Mladá Jižní Afrika (*Jong Suid Afrika*), jež vzniklo na počátku roku 1918 v Transvaalu a časem se přejmenovalo na Afrikánské bratrstvo.³⁸³ Vznik společnosti zapříčinila tehdejší situace v zemi; negativní vztah k impériu, způsobený vtažením Unie do války, krize v zemědělství, ale zejména počínající problém bělošské nouze. Členy elitářské organizace se stávali pečlivě vybraní³⁸⁴ protestanti, „bílí límečky“ a pomalu získávali vliv ve vzdělávacích institucích, státní správě, církvi a bělošských odborech. Bratrstvo svými kroky a názory sjednocovalo Afrikánce bez ohledu na jejich sociální rozdíly a působilo v opozici vůči všem nebělošským a nebúrským spolkům.³⁸⁵

Ne každý Afrikánec se však chtěl stát členem tohoto spolku, ať již z osobních důvodů či politického přesvědčení.³⁸⁶ Členskou základnu tvořilo v průběhu existence vždy kolem 2500 vlivných členů. Časem se do popředí dostaly i politické cíle organizace: 1) dosažení plné nezávislosti Jižní Afriky a 2) úplná eliminace jakéhokoliv náznaku podřízenosti afrikánského obyvatelstva.³⁸⁷

Aktivita Bratrstva zesílila ve 30. letech 20. století, kdy jeho vliv na politickou scénu nebyl zanedbatelný.³⁸⁸ V roce 1935 premiér Hertzog Afrikánské bratrstvo veřejně nařkl, že právě jeho vinou došlo k vnitřnímu rozkolu v Nacionální straně.³⁸⁹ Fakt, že program Očistěné národní strany a cíle Bratrstva vykazovaly totožné rysy, vede k závěrům, že Bratrstvo v Malanově straně *de facto* „hrálo úlohu šedé eminence“.³⁹⁰ Snaha Bratrstva o oživení afrikánské kultury vyvrcholila v roce 1938 mohutnými oslavami Velkého Treku;

³⁸¹ TNA, DO 114/99, Race Relations and Political Trends in the Union of South Africa 1935–1940, April 1940, f. 8.

³⁸² O'MEARA, D., The Afrikaner Broederbond 1927–1948: Class Vanguard of Afrikaner Nationalism, in: *Journal of Southern African Studies*, Vol. 3, No. 2, 1977, s. 156.

³⁸³ O'MEARA, c. d., s. 156.

³⁸⁴ Členy Bratrstva se mohli stát pouze bělošští muži hovořící afrikánštinou a mající búrské kořeny. THOMPSON, *Afrikaner Nationalism...*, s. 381.

³⁸⁵ BEINART, c. d., s. 121.

³⁸⁶ STULTZ, c. d., s. 52.

³⁸⁷ Tamtéž, s. 53–54.

³⁸⁸ VILLIERS, *Afrikaner Nationalism...*, s. 381.

³⁸⁹ Tamtéž.

³⁹⁰ STULTZ, c. d., s. 53–55.

došlo k vypravení několika volských spřežení napříč Uní a ke slavnostnímu položení základního kamene Památníku průkopníků v Pretorii.³⁹¹

Vypuknutí Druhé světové války výrazně ovlivnilo i jihoafrickou politickou scénu, v níž se otevřeně projevil názorový rozpor mezi Smutsem a Hertzogem ohledně směřování Unie. Hertzog preferoval neutralitu, zatímco Smuts hodlal vstoupit do války na straně Británie.³⁹² Premiérův postoj částečně tkvěl v obavách ze zatažení Jižní Afriky do dalších „britských“ válek a v neochotě vyhlásit válečný stav Německu, když choval Hitlera v úctě. Podobně jako jeho mladí poradci, kupříkladu Oswald Pirow, který nacismus obdivoval, zastával Hertzog stanovisko, že Velká Británie by nyní měla k Německu zachovat se stejnou otevřeností, s jakou před dvaceti lety odsouhlasila britská delegace požadavky Francouzů ve Versailles.³⁹³ „Jsem si jistý, že projeví-li Velká Británie Německu stejnou míru náklonnosti, jako tehdy k Francii, bude nespravedlnost, která Německo, jako důsledek versailleského mírového uspořádání dodnes sužuje, [...] odčiněna a následně bude mír triumfovat v celé Evropě.“³⁹⁴ Smuts naopak prohlašoval, že Unie musí bez dalšího otálení vyhlásit Hitlerovi válku.

S odstupem času lze konstatovat, že Hertzog se mýlil ve věci pochopení pravých příčin války, avšak jeho vize, jaké důsledky bude mít válečný konflikt pro Jižní Afriku, byla bezpochyby jedinečná a přesná.³⁹⁵ Když Británie vstoupila 3. září 1939 do války, propukla na politické scéně Unie dosud nevídaná diskuze.³⁹⁶ Dne 4. září 1939 parlament Unie rozhodl,³⁹⁷ že Jižní Afrika vyhlásí Německu válku, načež premiér, který s výsledkem nesouhlasil, požádal při osobní návštěvě generálního guvernéra, aby vydal svolení parlament rozpustit a vyhlásit v dané věci referendum. Druhého dne obdržel od předstevitele Koruny sira Patricka Duncana zamítavou odpověď; Hertzog proto na svůj post rezignoval. „Staronovým“ předsedou vlády i Sjednocené strany se stal Jan Smuts a generál Hertzog se vlivem okolností ocitl na „jedné lodi“ s Malanem. Společně v průběhu roku

³⁹¹ Jelikož na premiéra Hertzoga v danou dobu někteří afrikánští nacionalisté nahlíželi jako na *persona non grata*, nebyl ke slavnostnímu položení základního kamene přizván. Smuts se události účastnil nikoliv jako zástupce vlády, ale jako běžný občan-Afrikánec. VILLIERS, *Afrikaner Nationalism...*, s. 383; HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 296.

³⁹² VILLIERS, *Afrikaner Nationalism...*, s. 382.

³⁹³ HEEVER, c. d., s. 271.

³⁹⁴ Tamtéž.

³⁹⁵ VILLIERS, *Afrikaner Nationalism...*, s. 382.

³⁹⁶ TNA, DO 114/99, Race Relations and Political Trends in the Union of South Africa 1935–1940, April 1940, f. 9.

³⁹⁷ Pro vstup země do války hlasovalo 80 poslanců; 67 zastávalo opačný názor. VILLIERS, *Afrikaner Nationalism...*, s. 382; HEEVER, c. d., s. 282.

1940 založili Znovusjednocenou nacionální (lidovou) stranu (*Reunited Nationalist* nebo *People's Party; Herenigde Nasionale of Volksparty*).³⁹⁸

Rozhodnutí o vstupu země do války zasáhlo afrikánskou společnost a existují domněnky, že válka měla na Jižní Afriku více sjednocující vliv, než rozdělovací.³⁹⁹ Smutsova proválečná vláda nyní částečně závisela na podpoře domorodé části populace, neboť právě odcizení části afrikánské komunity, způsobovalo novému kabinetu komplikace v podobě vzrůstajícího počtu sabotáží a otevřené kolaborace se státy Osy.⁴⁰⁰ Doktor Alfred Xuma a část Afrického národního kongresu, však zastávali názor, že domorodci by se válečného konfliktu účastnit neměli: „dokud současná vláda negarantuje domorodým Afričanům plná demokratická a občanská práva, nemůžeme černošským občanům schvalovat jakoukoliv účast ve válečném konfliktu“.⁴⁰¹ Díky aktivní konzervativní politice generálního předsedy tohoto hnutí reverenda Zaccheuse Mahabane, ale Africký národní kongres nakonec podporu účasti domorodců ve Druhé světové válce vyjádřil.

Africký národní kongres se poté společně s Komunistickou stranou Jižní Afriky snažil odvrátit od fašismu tu část domorodé populace, která ve státech Osy viděla své „osvoboditele od koloniálního jha“. Jihoafrická vláda se obávala možného vypuknutí povstání černošských obyvatel v těch oblastech Unie, kde působili pronacističtí misionáři, slibující ukončení pasové povinnosti a navrácení farmářských usedlostí do rukou domorodců. Vzestup Japonska a útoky císařské armády na bělošské tichomořské državy umocňovaly černošské naděje na ukončení vlády evropských „despotů“. Objevovaly se také fámy, že všichni domorodí Afričané, kolaborující s nacisty dostanou peněžní nebo naturální odměnu.⁴⁰² V obou případech se však jednalo jen o malé procento populace a převážná většina země se japonské invaze skutečně obávala.⁴⁰³

V Unii existovalo v druhé polovině 30. let 20. století několik spolků, sympatizujících s nacismem. Jednak militantní fašizující organizace *Ossewa Brandwag* (lze volně přeložit jako „strážce volského sprežení“, což je reminiscence na útrapy Búrů v průběhu Velkého Treku), jež chtěla v Unii prosadit afrikánský nacionalismus na podobné

³⁹⁸ TNA, DO 114/99, Race Relations and Political Trends in the Union of South Africa 1935–1940, April 1940, f. 9.

³⁹⁹ Tamtéž.

⁴⁰⁰ FURLONG, P. J., The Bonds of War: The African National Congress, the Communist Party of South Africa and the Threat of 'Fascism', in: *South African Historical Journal*, Vol. 36, No. 1, 1997, s. 72

⁴⁰¹ Tamtéž, s. 73.

⁴⁰² Tamtéž, s. 75.

⁴⁰³ Tamtéž, s. 82.

bázi, jako Hitler v posledním desetiletí „vzdvihl“ ideu germánské jedinečnosti.⁴⁰⁴ Organizaci předsedal Johannes van Rensburg, původní myšlenka vzniku se datuje do dob vrcholících oslav Velkého Treku, do října 1938,⁴⁰⁵ což se taktéž odráželo v její náplni – hnutí chtělo udržet při životě myšlenky patriotismu, které se objevily souběžně s probíhajícími velkolepými oslavami a komemoracemi *Voortrekkers*.⁴⁰⁶

Vnitřní hierarchie spolku kopírovala známý búrský model komand, jež se organizovaly na lokální úrovni⁴⁰⁷ a jejíž členové až téměř fanaticky ctili „čistotu“ Afrikanismu a brojili proti veškeré politické smířlivosti vůči britským spoluobčanům.⁴⁰⁸ *Ossewa Brandwag* pořádal afrikánské sportovní akce, tzv. *jukskei*, folklorní večery a filmové projekce. Organizace se pro své bojové sklony dostala „do křížku“ nejen s vládní stranou, ale ani Malanova Očištěná strana nechtěla mít s ní nic společného, protože poškozovala její renomé.⁴⁰⁹ Tehdejší ministr obrany Oswald Pirow vojákům Unie zakázal vstup do této organizace a následně v září 1939 premiér Smuts totéž nařídil všem státním zaměstnancům. Organizace začala tedy sama rekrutovat vlastní vojáky, tzv. *stormjaers*,⁴¹⁰ jejichž vzhled nápadně připomínal německé „SS-manny“. ⁴¹¹ V průběhu války byli členové hnutí za své živelné protesty proti účasti ve válečném konfliktu vzati do vazby. Po porážce Německa v květnu 1945 odešli členové spolku do ilegality.

Další militantní pravicovou organizací, jež se v průběhu 30. let 20. století na území Jihoafrické unie zformovala, byla známá zkráceně jako tzv. Šedé košile (*Gryshemde*; původním názvem *South African Gentile National Socialist Movement*). O vznik hnutí v říjnu 1933 se zasloužil zejména jeho pozdější předseda Louis Theodor Weichardt.⁴¹² V témže roce se v Unii objevily první lokální pobočky NSDAP, které začaly mezi občany distribuovat řadu propagandistických materiálů. Šedé košile se otevřeně hlásily k nacismu, jejich principy vycházely z antisemitismu a z organizace jednotek SA. Na rozdíl od *Ossewa Brandwag* nelpěly na národnostní diverzifikaci (Britové vs. Afrikánci), ale

⁴⁰⁴ Nutno podotknout, že ve chvíli, kdy Německo napadlo v květnu 1940 Nizozemí, *Ossewa Brandwag* zaznamenalo odliv některých svých členů, kteří s tímto krokem nesouhlasili. MARX, C., *The Ossewabrandwag As a Mass Movement, 1939–1941*, in: *Journal of Southern African Studies*, Vol. 20, No. 2, 1994, s. 202.

⁴⁰⁵ Za počátek hnutí se považuje únor 1939, kdy se do jeho čela dostal van Rensburg a kdy se idea *Ossewa Brandwag* se začala šířit napříč unií. Tamtéž, s. 195.

⁴⁰⁶ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 368.

⁴⁰⁷ MARX, c. d., s. 198–199.

⁴⁰⁸ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 336.

⁴⁰⁹ TNA, DO 114/99, *Race Relations and Political Trends in the Union of South Africa 1935–1940*, April 1940, f. 9.

⁴¹⁰ MARX, c. d., s. 201.

⁴¹¹ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 336.

⁴¹² GILBERT, S., *Jews and the Racial State: Legacies of the Holocaust in Apartheid South Africa, 1945–60*, in: *Jewish Social Studies*, Vol. 16, No. 3, 2010, s. 36.

naopak ke vzájemné spolupráci nabádaly. Svou kampaň založily na nenávisti vůči židovské komunitě, jež vlivem silící imigrace z Evropy dále rostla.

V průběhu roku 1936 organizace Šedých košil sama změnila předepsaný úbor – uniformy, aby tak předcházela opakovaným útokům na své členy.⁴¹³ V červnu 1939 se Weichardt ocitl na 6 týdnů ve vězení za nabádání veřejnosti k protivládnímu povstání.⁴¹⁴ Za války jejich aktivity jihoafrická vláda pečlivě monitorovala; po jejím skončení vláda sjezdy tohoto hnutí zakázala.⁴¹⁵ Mezi další menší fašistické spolky Jihoafrické unie patřily kupříkladu Politologická asociace (*Political Science Association*), Nezávislý šedý dělník (*Independent Grey Worker*) či Odbor nacionálně sociálního studentstva (*Union of National Socialist Students*).⁴¹⁶ Na počátku 40. let 20. století založil Oswald Pirow pronacistické hnutí Nový řád (*New Order*), jenž však nemělo dlouhého trvání, jelikož se strana neúčastnila parlamentních voleb v roce 1943, čímž zapříčinila vlastní rozpad.⁴¹⁷

Společně se vzestupem radikální pravice ve 30. letech 20. století v Jižní Africe, zvýšila svou aktivitu také Komunistická strana Jižní Afriky, jež se pokoušela zformovat protifašistický blok, který by vyvažoval rostoucí vliv pravicových hnutí.⁴¹⁸ Komunistická strana Jižní Afriky vznikla v roce 1921 spojením několika socialistických hnutí, jejichž stranickou základnu tvořili bývalí členové Labouristické strany, kteří se s labouristy rozešli kvůli odlišným postojům v průběhu Velké války. Straně předsedali bělošští intelektuálové, kteří se zhlédli v sovětském modelu třídní společnosti. Zpočátku komunisté cílili program pouze na bělošskou část obyvatelstva, což se změnilo poté, co se do čela dostalo radikálně levicové křídlo, jenž následovalo příkazu kominterny, že má-li dojít v Jižní Africe k socialistickému převratu, je nezbytné otevřeně přijímat i nebělošské členy. Jednalo se o jedinou stranu v Jižní Africe, jejímiž členy se stávali dělníci bez rozdílu ras.⁴¹⁹ Až do poloviny 30. let 20. století se členská základna komunistické strany tenčila a její společenský význam byl marginální až do chvíle, kdy se postavila radikálně pravicovým a fašizujícím hnutím na odpor, čímž na sebe upoutala mezinárodní pozornost. V roce 1938 se generálním tajemníkem strany stal Moses Mauane Kotane, který zasloužil o masové vydávání stranických deníků Ochránce (*Guardian*) a Svoboda (*Inkululeko*).

⁴¹³ *Big Drive: S. A. Fascists' Plans: New Leader*, in: Northern Star, 6th January, 1937, s. 5.

⁴¹⁴ *Gaol for Leader of the Greyshirts*, in: The Mail, 24th June, 1939, s. 3.

⁴¹⁵ *Meetings Banned: South African "Greyshirts"*, in: Cairns Post, 23rd May, 1946, s. 1.

⁴¹⁶ *Fascism and South Africa: Dominion's Crop of the Colored Shirts*, in: Truth, 15th November, 1936, s. 5.

⁴¹⁷ McCORMACK, c. d., s. 543.

⁴¹⁸ FURLONG, c. d., s. 69.

⁴¹⁹ THOMPSON, *A History...*, s. 177.

Pravicové organizace jako Šedé košile nebo *Ossewa Brandwag* se pokoušely eliminovat odborová setkání, šířily antisemitismus a antisocialismus a podobné názory zastávala i oficiální opozice, tj. Malanova Očištěná národní strana, k nimž začlenila ještě tezi dalekosáhlého bělošského elitářství a rasové segregace. Právě tyto myšlenky zapříčinily, že komunistická strana se stala ke konci 30. let vhodným politickým partnerem černošskému Africkému národnímu kongresu (*African National Congress*), neboť obě musely čeli radikální pravicové politice.⁴²⁰ Komunisté navrhovali vytvoření aliance společně s Africkým národním kongresem a labouristickou stranou, avšak ani jeden subjekt nechtěl s představiteli radikální levice otevřeně spolupracovat.⁴²¹ Komunistická strana proto nasměrovala svou aktivitu na podporu dvou protifašistických a protirasistických hnutí – Národní osvobozenecoá liga (*National Liberation League*) a Neevropská sjednocená fronta (*Non-European United Front*).⁴²²

Se vstupem země do války, se podpora radikálních hnutí obou stran politického spektra dále šířila, neboť nejchudší bělošští (i černošští) dělníci sami neshledávali v „západním“ modelu demokracie žádný přínos, když si „ze svých mizerných výplat nemohli dovolit současně koupit maso a máslo.“⁴²³ Smutsův válečný kabinet čelil útokům jak Malanovy, tak Kotaneho strany, z nichž každá byla současně ještě ve vzájemné rozepři: Kotane přirovnával Malana k francouzskému maršálu Phillipu Pétainovi a vládu kritizoval za malou aktivitu při potlačování fašizujících hnutí v zemi; Malan pro změnu komunistickou ideologií opovrhoval, označoval ji za původce nepokojů v Evropě a komunisty (a židy) považoval za hlavní nebezpečí pro Jižní Afriku.⁴²⁴ Komunismus podle Malana „nezná patriotismus, je úhlavním nepřitelem všech náboženství, ne jen křesťanství“ a bolševismus je „pravým opakem všeho, na čem si Afrikanismus zakládá, zač bojoval, trpěl a umíral.“⁴²⁵ V opozici Malanově postoji se ocitla i Stallardova Dominiální strana, jež zastávala silné protinacistické názory, která společně s ostatními členy levice halasně poukazovala na „podezřelé“ vztahy Unie s Německem a jež vyzývala k bojkotu „populárního“ německého zboží.⁴²⁶

⁴²⁰ FURLONG, c. d., s. 70.

⁴²¹ Tamtéž.

⁴²² Obě hnutí byla založena v Kapském městě na počátku roku 1939. Tamtéž, s. 71.

⁴²³ Tamtéž, s. 72.

⁴²⁴ KOORTS, c. d., s. 374.

⁴²⁵ Tamtéž.

⁴²⁶ Stallard těžce snášel fakt, že jihoafrický vzdušný prostor nechrání imperiální letectvo. KINZLE, c. d., s. 89–90.

2.7 Meziválečné hospodářství Jihoafrické unie

Ekonomika Jihoafrické unie se v období mezi světovými válkami musela vypořádat s celostátním problémem bělošské nouze. Bylo nezbytné restrukturalizovat a posílit jak agrární tak průmyslový sektor, které se oba potýkaly se zastaralostí postupů a techniky. Kolem roku 1920 existovalo v zemi pouze několik samostatných sléváren, jež zpracovávaly staré železo. Navzdory úspěšným experimentům tavby jihoafrické rudy se v Unii pod dlouhá léta nedařilo založit jednotný železárenský a ocelárenský závod, zpracovávající lokální zdroje. Až v roce 1928 vznikla z iniciativy vlády tzv. Jihoafrická železárenská a ocelárenská společnost (*South African Iron and Steel Industrial Corporation; ISCOR*)⁴²⁷ na základě Zákona o železářství a ocelářství (*Iron and Steel Industry Act*); tento krok výrazně přispěl k vytvoření nových pracovních příležitostí pro bílé dělnictvo a k dočasnému zmírnění jinak neutěšeného sociálního stavu chudších bělošských vrstev.⁴²⁸ Zvýšená poptávka po oceli v meziválečném období stála za expanzí ocelářského komplexu na západ od Vereenigingu, v jehož blízkosti byla roku 1937 po objevu žíly železné rudy založena Africká železárenská společnost (*African Metals Corporation; AMCOR*).⁴²⁹

Shodou okolností při nástupu „Klasieho“ Havengy, který měl zkušenosti z působení ve vládách Bothy i Smutse, do úřadu ministra financí, docházelo k pomalému oživení ekonomické situace, což mu uvolnilo ruce při zavádění nových hospodářských nařízení.⁴³⁰ Díky snížení deficitu státního rozpočtu mohl být znovu zaveden zlatý standard. Rozvoj průmyslu podnítil překotným snížením cen vstupních surovin a podporou menších jihoafrických továren, čímž se podařilo snížit nezaměstnanost *bywoners*. Nové textilní a obuvnické dílny zpracovávaly materiály dovezené ze zahraničí a zvýšila se také výroba v automobilovém průmyslu, jehož konjunkturu podpořily nové obchodní kontakty s importéry jednotlivých dílů do země.⁴³¹ Vzhledem k tomu, že se dařilo nalézat perspektivnější odbytiště zahraničního obchodu, mateřská země již déle „neplnila“ úlohu nejvýznamnějšího obchodního partnera Unie.⁴³²

V agrárním sektoru se Hertzogův nacionálně-labouristický kabinet potýkal se dvěma závažnými překážkami: 1) zaostalost užívaných zemědělských metod a s tím

⁴²⁷ GILIOMEE – MBENGA, *A New History...*, s. 291.

⁴²⁸ BEINART, c. d., s. 115.

⁴²⁹ *The History of ArcelorMittal South Africa*, <http://www.arcelormittalsa.com/portals/0/the-history-of-arcelormittal-south-africa.pdf>, [cit. 2015-06-04].

⁴³⁰ KRÜGER, c. d., s. 143.

⁴³¹ ILLIFE, J., *The South African Economy, 1652–1997*, in: *The Economic History Review*, Vol. 52, No. 1, 1999, s. 93–94; HOUGHTON, c. d., s. 29.

⁴³² HEEVER, c. d., s. 207.

související nízké výnosy v chovu i pěstitelství, a 2) nízká konkurenceschopnost vůči importovaným produktům.⁴³³ Vláda se v první fázi snažila novou legislativu zacílit zejména na základní uspořádání struktury daného sektoru pro export. V první řadě bylo nutné farmáře přesvědčit, aby přistoupili na modernizaci zažitých postupů, aby účinně zastavili postupující půdní erozi. Dále ministr zemědělství Jan Kemp v roce 1925 stanovil daň z prodaného másla a vybrané prostředky jednostranně použil na propagaci mlékárenství. Nově založené organizace Rada ovocnářského exportu (*Fruit Export Board*) a Rada pro export produktů podléhajících rychlé zkáze (*Perishable Product Export Board*) získaly široké pravomoci, díky nimž dohlížely nad vývozem plodin ze země.⁴³⁴ V roce 1926 přijala vláda tzv. Faheyho dohodu o cukru (*Fahey Sugar Agreement*), která reorganizovala dosavadní neprosperující systém zpracování cukru, kdy cukrovary raději kupovaly cukrovou třtinu importovanou, jelikož nebyly ochotny platit ceny stanovené natalanskými třtinovými magnáty, kteří třtinu následně se ztrátami vyváželi do zahraničí.⁴³⁵

Naopak jihoafrické vinařství se v meziválečné éře nacházelo v úpadku. Po sérii nešťastných „pohrom“, které v polovině 19. století postihly jihoafrické vinohrady (epidemie plísňové révy, následovaná přemnožením mšic phylloxera, přičemž obojí na jih černého kontinentu přivlekli nově příchozí imigranti), se mnozí z pěstitelů vína rozhodli nahradit vinnou révu jinou zemědělskou plodinou. K přesazení rostlin docházelo postupně, v předvečer vypuknutí britské-búrského válečného konfliktu, avšak kvalita produkovaného vína nebyla vzhledem k předchozímu postižení oblasti příliš vysoká. Když po více než půl století neúrody nastávalo období zkvalitňování révy, zasáhla do vývoje První světová válka. Vinařský trh se propadl do krize, což vedlo k založení tzv. Sdružení vinařů Jižní Afriky (*Koöperatieve Wijnbouwers Vereniging van Zuid-Afrika Bpkt*) v roce 1918,⁴³⁶ jehož existence měla zajistit vinařskému průmyslu stabilitu. Strádající vinaři se stávali členy nového Sdružení, aby se zachránili před krachem; byly stanoveny minimální ceny za vinnou révu a víno, čímž došlo i k nastartování výroby fotifikovaných vín a brandy. Sdružení po čase začalo plně ovládat jihoafrický trh vína – udělovalo povolenky k pěstování révy, rozhodovalo o konkrétní odrůdě, obchodovalo s vinařskými nemovitostmi či regulovalo sklizeň. Přestože ve 20. letech 20. století došlo k uklidnění situace ve vinařském průmyslu, monopolizace trhu Sdružením vinařů Jižní Afriky

⁴³³ WILSON, c. d., 137.

⁴³⁴ Tamtéž.

⁴³⁵ HUNTLEY, J. K., The Development in Production Control in South African Sugar Industry, in: *Agreko: Agricultural Economics Research, Policy and Practise in Southern Africa*, Vol. 5, Is. 2, 1966, s. 5.

⁴³⁶ ROBINSON, J., *The Oxford Companion to Wine*, Oxford 2006, s. 162–163.

způsobila, že průmysl se přestal dále vyvíjet, nedocházelo k inovacím ve zpracovatelské výrobě a došlo ke stagnaci celého odvětví, což dále prohloubila obchodní izolace v období apartheidu.⁴³⁷

Celosvětová hospodářská krize, která začala tzv. Černým čtvrtkem na americké burze na Wall Street 24. října 1929, měla nemalý dopad i na trhy Jižní Afriky. Jak jihoafrický těžební průmysl, tak agrární sektor, se záhy ocitly v recesi. Ceny vlny a diamantů začaly prudce klesat a zemědělce navíc postihlo v první polovině 30. let 20. století velké sucho.⁴³⁸ V září 1931 přikročila Británie k opuštění zlatého standardu,⁴³⁹ ale jihoafrický ministr financí v říjnu toho roku na zvláštním zasedání parlamentu přislíbil, že udělá vše, co bude v jeho silách, aby jihoafrický zlatý standard udržel. Domníval se totiž, že je nejlepším ekonomickým nástrojem k překonání hospodářských obtíží.⁴⁴⁰ Toto rozhodnutí však recesi dále prohloubilo; fluktuace cen zboží a surovin se staly překážkou znovuoživení ekonomiky. Jihoafrická legislativa 30. let 20. století proto usilovala o stabilizaci cen po Světové hospodářské krizi. Ke zlepšení došlo v prosinci 1932, kdy se Jihoafrická unie rozhodla zlatý standard opustit.⁴⁴¹ Zemědělství, těžební průmysl i tovární výroba následně zvýšily objem produkce a ekonomika se dostala do období konjunktury.⁴⁴²

S nastalým poklesem cen, jenž Unii vinou krize postihl, se vypořádali lépe soběstační farmáři, jejichž produkce sloužila k jejich vlastní obživě. V opačné situaci se nalézali ti zemědělci, kteří se zaměřili na produkci tržní a cenové fluktuace, jejich výdělky citelně ovlivňovaly.⁴⁴³ Vlášda se snažila povzbudit národní export založením tzv. Kontrolní rady pro mléčný průmysl v roce 1930, jež dohlížela na cenovou hladinu mléčných výrobků a pevně stanovila procenta z produkce, které jednotliví farmáři museli povinně odvádět k vývozu.⁴⁴⁴ Unie se díky zavedeným dovozním restrikcím, vypláceným exportním bonusům a uměle stanoveným cenám másla a sýru, během následujících dvou let transformovala ze země závislé na dovozu mléčných výrobků na čistě exportní.⁴⁴⁵ Stát postupně zaváděl podobný dohled nad produkcí všech hlavních zemědělských artiklů:

⁴³⁷ DOMINÉ, A. (ed.), *Wine*, Potsdam 2008, s. 752–769.

⁴³⁸ WILSON, c. d., s. 140; HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 241.

⁴³⁹ *Off the Gold Standard: What It Implies: Closer Imperial Relations*, in: *The Argus*, 22nd September, 1931, s. 8.

⁴⁴⁰ *Gold Standard: Maintained by South Africa: Havenga Policy Endorsed*, in: *Daily Mercury*, 27th November, 1931, s. 4.

⁴⁴¹ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 244.

⁴⁴² HOUGHTON, c. d., s. 32–33.

⁴⁴³ Tamtéž.

⁴⁴⁴ WILSON, c. d., s. 138.

⁴⁴⁵ Tamtéž.

pšenice, kukuřice, cukrové třtiny, masného průmyslu aj. Podporu agrárnímu sektoru, vláda zajistila tzv. Zákonem o půdní erozi (*Soil Erosion Act*) v roce 1932, zajišťujícím výstavbu přehrad a vrtů, díky němuž zemědělcům plynula značná nepřímá finanční podpora skrze komplexní systém ochrany cen. Toto nařízení dále upravoval Zákon o marketingu (*Marketing Act*), přijatý v roce 1937, kdy zemi zasáhla další vlna sucha, na základě čehož, tzv. Kontrolní rady (*Control Boards*), redukovaly ceny venkovských produktů a uměle tak udržovaly příjmy jihoafrických farmářů na hranici srovnatelné s výdělky městských výrobců.⁴⁴⁶

Strádající agrární sektor zaznamenal v roce 1932 (poté, co jihoafrická libra opustila zlatý standard) další odliv pracovní síly ve prospěch těžebního průmyslu; zejména produkce zlata se zvýšila o více než polovinu.⁴⁴⁷ Vznikla také nová pracovní místa ve službách, řemeslech, stavebnictví, a obchodu, a proto stát musel zemědělství subvenčním systémem chránit před hrozícím kolapsem. Nastalou konjunkturu dokazuje i zavedení tzv. šestipencového schématu (*Sixpenny Scheme*) v roce 1934, v rámci něhož vykonávali druhořadé pracovní úkoly, kupříkladu na silnicích, v docích nebo jako výpomoc na farmách vězni ve výkonu trestu, za částku 6 pencí na den, za níž byli od Správy věznic (*Department of Prisons*) najímáni.⁴⁴⁸

V roce 1932 se ministr Havenga účastnil Ekonomické imperiální konference (*Imperial Economic Conference*), jež se konala v kanadské Ottawě na přelomu července a srpna.⁴⁴⁹ Během setkání dominiálních a britských státníků se podařilo dojednat společný postup národů impéria proti pokračující hospodářské krizi. Došlo ke zřízení celní zóny s imperiálními preferencemi (*Imperial Preference*), které znevýhodňovaly obchod s nečlenskými zeměmi.⁴⁵⁰ Havengovi se na konferenci podařilo vyjednat pro Unii nová obchodní partnerství v zahraničí.⁴⁵¹ Problém pauperizace nižších bělošských vrstev, s nímž se potýkaly jednotlivé vlády Unie po dvě dekády, se zdál být vyřešen. Ekonomický boom, který nastal v letech 1933–1939 na jihu Afriky, výrazně přispěl ke zvýšení zaměstnanosti nejen v rámci bělošské komunity, ale i u barevného obyvatelstva.⁴⁵²

⁴⁴⁶ Rady spolupracovaly pouze s bělošskými zemědělci. Tamtéž, s. 140.

⁴⁴⁷ Až o 67 %. BROWN, P, *The Anomalous Course of South African Gold Mining Since 1925*, in: *Journal of Political Economy*, Vol. 46, No. 2, 1938, s. 188.

⁴⁴⁸ WILSON, c. d., s. 146–147.

⁴⁴⁹ *The Imperial Economic Conference*, in: *The West Australian*, 21st July, 1932, s. 16.

⁴⁵⁰ *Economic Conference Marks End of Important Phase in Reorganisation of Trade: Hard Work Ahead: Negotiations for Mutual Reduction of Tariffs: Offers from Powers: Agreements with British Nations Come First*, in: *Advocate*, 29th August, 1932, s. 1.

⁴⁵¹ HEEVER, c. d., s. 232.

⁴⁵² HOUGHTON, c. d., s. 34.

Překotný rozvoj národního hospodářství a modernizace měst se staly hlavním tématem Imperiální výstavy (*the Empire Exhibition*), jež se konala v Johannesburgu od září 1936 do ledna 1937.⁴⁵³ Výstava sama se konala ku příležitosti 50. výročí objevení zlata na jihoafrickém území a rozvoj Johannesburgu se stal příkladem „bouřlivé africké metropole“, která se za půl století vyvinula ze stanové osady na kosmopolitní středisko obchodu a průmyslu, vyznačující se mnoha obchodními domy a mrakodrapy.⁴⁵⁴ Na rozdíl od západních trendů, zde však nedocházelo ke vzájemnému mísení „barevně rozdílných“ usedlíků, ale naopak se dále prohloubilo odloučení jednotlivých skupin obyvatelstva.

V kontrastu s tímto, se však výstava zaměřila na pojetí johannesburského kosmopolitismu ve smyslu mísení nejrůznějších národů impéria a na město samotné jako na prostor pro jejich vzájemnou interakci. Hostitelská metropole se prezentovala jako centrum modernity a cíl současných urbanistů: „Návštěvníci zde naleznou oslnivý kaleidoskop exhibic, ohromnou rozmanitost ukázek a exponátů, nezměrné bohatství krásy [...] věcí nových, skvělých a fascinujících“; celá akce byla mnohými návštěvníky považována za „úžasné nové město – město ve městě“.⁴⁵⁵ Výstava reflektovala dosažené úspěchy v jihoafrickém těžebním průmyslu, zemědělství, vědě, vzdělání, představovala světu místní historii a snažila se vyzdvihovat přátelské vztahy s ostatními členy impéria. Pořadatelská vláda si od této události slibovala mimo jiné navázání nových obchodních partnerství a také odpovídající příjem do státního rozpočtu.

Výstava se z pohledu zástánců segregacionalismu konala ve velice příhodném období – po přijetí dílčích segregačních nařízeních, což se podílelo na vytvoření tehdejšího způsobu městského života, avšak bez negativních reakcí občanů a návštěvníků.⁴⁵⁶ Oproti očekávání se také značná část proafrických organizací rozhodla výstavu podpořit a až na malé výjimky se průběh exhibice odešel bez protestů afrických nacionalistů; návštěvníkům se tak naskytl pohled na jednotnou identitu jihoafrické populace. Do jejího vývoje zasáhl nemalou měrou Oswald Pirow, člen Hertzegových vlád od roku 1929 až do

⁴⁵³ ROBINSON, J., Johannesburg's 1936 Empire Exhibition: Interaction, Segregation and Modernity in a South African City, in: *Journal of Southern African Studies*, Vol. 29, No. 3, 2003, s. 761.

⁴⁵⁴ Tamtéž, s. 759.

⁴⁵⁵ Na výstavě se kromě technologických inovací, moderních uměleckých prvků ovlivněných art deco, objevovaly také ukázky rozličných kultur, kupříkladu Khoisanů v dobovém oděvu. Tamtéž, s. 761–763.

⁴⁵⁶ Na rozdíl od pozdější mezinárodní výstavy, konané na území Unie, tzv. Van Riebeeckův festival v roce 1952 vyvolalo pojetí johannesburské exhibice jen minimální vlnu nespokojenosti v řadách domorodých Afričanů a odpůrců rasové segregace, ba naopak na sebe upoutala širokou pozornost střední třídy domorodých Afričanů. Kromě jedinců a hnutí, která se již dříve vymezovala proti zavedenému Zákonu o domorodé půdě právě z roku 1936 (*Natives Land Act*), se nevytvořila žádná organizace, jež by se zaměřila přímo na bojkot imperiální výstavy. Tamtéž, s. 762.

začátku Druhé světové války.⁴⁵⁷ Hertzog si svého ministra nesmírně vážil;⁴⁵⁸ po vypuknutí válečného konfliktu měl na něj Pirow, známý germanofil a obdivovatel nacistické ideologie, značný vliv. Když Pirow ve 30. letech 20. století z profesních důvodů Německo dvakrát navštívil (v roce 1933 a 1938) a nadšeně se nechal fotografovat s nacistickou elitou, začal jeho zájem poutat pozornost britské vlády. Britští úředníci se o něm vyjadřovali jako o „notoricky známé složité osobnosti“, s níž neradi jednali.⁴⁵⁹

Nelze opomenout, že právě Pirow byl jedním ze zakladatelů kontroverzní a ambiciózní jihoafrické politiky, v rámci níž prosperující země aspirovala na post politicky a ekonomicky dominantního státního celku na jih od rovníku. „O tuto část Afriky máme skutečně velký zájem. Bez nadsázky můžeme tvrdit, že pro blaho těchto oblastí je nezbytné, abychom koexistovali v nejvyšší možné harmonii a co nejtěsněji spolupracovali.“⁴⁶⁰ Expanze jihoafrického leteckého koncernu, respektive zakládání nových pravidelných linek napříč kontinentem, dominance Unie a postupné omezování britského vlivu v Africe se staly Pirowovými prioritami.

Německo se ve 30. letech 20. století stalo důležitým obchodním partnerem Jihoafričanů; objem vzájemných obchodů ročně přesahoval částku £ 5 000 000.⁴⁶¹ Obě zúčastněné strany vzájemným obchodem těžily – výměnou za suroviny, získávala Unie německé výrobky zpracovatelského průmyslu. Na starý kontinent se z jihu Afriky dovážela zejména vlna a dále také mohér, kůže, proutí, sušené ovoce a hrozinky, manganová ruda, chrom, azbest či průmyslové diamanty;⁴⁶² importu dominovaly dopravní prostředky, elektrické přístroje, průmyslové a zemědělské stroje aj.⁴⁶³

V obchodních smlouvách, které tyto dva státy mezi sebou v letech 1934–1939 uzavřely, byla vždy stanovena cena, za níž Německo jihoafrickou vlnu následujícího roku

⁴⁵⁷ Pirow zastával mezi lety 1929 a 1933 post ministra spravedlnosti, od roku 1933 do roku 1938 řídil ministerstvo železnic a přístavů, na ministerstvu obrany působil mezi lety 1933 a 1939 a v roce 1939 nakrátko zastával funkci ministra průmyslu a obchodu. McCORMACK, R., *Man With a Mission: Oswald Pirow and South African Airways, 1933–1939*, in: *The Journal of African History*, Vol. 20, No. 4, 1979, s. 543.

⁴⁵⁸ Pirow je mimo jiné autorem Hertzogovy biografie, jež osobu bývalého premiéra Jihoafrické unie značným způsobem zkresluje a nelze ji považovat za důvěryhodný zdroj. Podrobněji srv. PIROW, O., *James Barry Munnik Hertzog*, Cape Town 1957.

⁴⁵⁹ Tamtéž, s. 544.

⁴⁶⁰ PIROW, O., *How Far Is the Union Interested in the Continent of Africa?*, in: *Journal of Royal African Society*, Vol. 36, No. 144, 1937, s. 317.

⁴⁶¹ KINZLE, W., *German-South African Trade Relations, in the Nazi Era*, in: *African Affairs*, Vol. 78, No. 310, 1979, s. 82; *German-South African Trade: New Payments Agreement*, in: *The Glasgow Herald*, 21st August, 1939, s. 11.

⁴⁶² *Barter Agreement with Germany*, in: *Border Watch*, 2nd May, 1935, s. 5.

⁴⁶³ *Barter Agreement*, in: *Advocate*, 9th October, 1935, s. 1.

odkoupí a Unie pak za reciproční částku nakoupí německé výrobky.⁴⁶⁴ Nejednalo se ale přímo o barterový obchod.⁴⁶⁵ Jaký význam mělo Německo jako obchodní partner Jižní Afriky, podtrhuje také fakt, že i po vypuknutí Druhé světové války, se Unie vynasnažila suroviny na starý kontinent dopravit, což se jí po jistou dobu zčásti dařilo skrze prostředníky (Belgie, Turecko, Švédsko) či za asistence neutrálních firem.⁴⁶⁶ Na počátku válečného konfliktu se Jihoafrická unie nacházela z hospodářského hlediska v příznivější pozici než v roce 1914. Omezení importu do země zapříčinilo všeobecné obavy ze zhroutilí státní ekonomiky, otevřely se však nové příležitosti místním výrobcům, kterým se dařilo pronikat na nové trhy. Rozvoj zaznamenaly zejména specializované dílny a malé továrny a strojírenský průmysl. Ekonomickou situaci záhy negativně ovlivnil nedostatek pracovních sil, protože téměř 320 000 práceschopných mužů narukovalo do armády.⁴⁶⁷

Hlavním motivem meziválečné politiky v Jihoafrické unii se dozajista stala otázka rasy, ale nikoliv segregáční nařízení vůči nebilým složkám populace, pozornost se soustředila zejména na bělošskou komunitu. Afrikánský nacionalismus byl v éře generálů na vzestupu a snaha vládnoucích kabinetů o vyřešení problému bělošské nouze měl segregaci barevných za důsledek.

V meziválečném období, respektive v čase od konce Druhé búrské války až do počátku Druhé světové války, lze rozlišovat 3 odlišné proudy afrikánského nacionalismu; Bothův, Hertzogův a Malanův. Generál Botha patřil ve srovnání s Hertzogem a Malanem k "umírněnému" proudu nacionalistů. Pojem "nacionalista" zahrnuje i aktivitu premiéra Bothy, jednak z pohledu tehdejšího rozložení politického spektra - Botha byl členem afrikánské strany, nikoliv unionistou a přestože prosazoval smířlivost Afrikánců a Britů a bránil pozici Unie v rámci Britského impéria, nezapomněl na svůj búrský původ. Jeho politika však nebyla tolik "rázná" ve srovnání s Hertzogem a Malanem a proto je spojení "nacionalista Botha" *de facto* velmi relativní. "Jeho" umírněná cesta búrské politiky však nevyhovovala všem členům Jihoafrické strany, v důsledku čehož došlo ke štěpení "výbojnějšího" křídla strany s Hertzogem v čele a ke vzniku Nacionální strany.

Hertzog se v průběhu dalších téměř 20 let (respektive 15 z pozice premiéra) zasadil o zrovnoprávnění afrikanismu v rovině konstituční (národní vlajka, úřední jazyk, národní

⁴⁶⁴ *Wool Agreement: Germany and South Africa*, in: Glen Innes Examiner, 3rd January, 1935, s. 7; *South Africa: German Imports*, in: Townsville Daily Bulletin, 26th December, 1936, s. 7; *Barter Agreement with Germany: South Africa Gov. Signs For £4½ Millions*, in: Kalgoorie Miner, 10th November, 1937, s. 7; *German Agreement with South Africa*, in: Advocate, 21st August, 1939, s. 9.

⁴⁶⁵ Unie otevřela bankovní účty jménem dovozců zboží v německých bankách, na které poté převáděla dohodnuté sumy peněz. KINZLE, c. d., s. 83.

⁴⁶⁶ Tamtéž, s. 89–90.

⁴⁶⁷ HOUGHTON, c. d., s. 36.

hymna, výuka ve školách, svátky, památníky aj.) a dále dovedl Unii k zisku státní svrchovanosti v rámci impéria (příspěvek na Imperiální konferenci 1926, Westminsterský status 1931, legislativa 1934). Historie se opakovala a Hertzog se podobně jako před lety Botha taktéž musel vyrovnat s rozkolem uvnitř vlastní strany, které způsobil názor skupiny republikánů, že jeho politika je příliš umírněná, Hertzog totiž odmítal úplné odtržení Jihoafrické unie od impéria, jeho cílem bylo zajistit búrskému národu rovnou pozici a uznání svrchovanosti na mezinárodní scéně. Tato skutečnost, kterou ještě "vyhrotilo" plánované spojení nacionalistů se Smutsovou stranou v roce 1934, zapříčinila odloučení „očistěného“ křídla z Hertzogovy strany. Malan mimo jiné podezíral Hertzoga, že politika, jíž prosazuje, vžene Unii do dalšího světového konfliktu, jako tomu bylo v roce 1914 za Bothova předsednictví.⁴⁶⁸ Způsob, jakým Malan směřoval svou politiku, získal u svých současníků název "neokrugerismus".⁴⁶⁹

Premiéry Jihoafrické unie Louise Bothu a Jana Smutse pojilo silné pouto přátelství a starší z dvojice Botha, nemalou měrou ovlivnil smýšlení Smutsovo. Oba zkušené generálové, kteří společně sloužili v Druhé búrské válce v pluku Lucase Meyera, se těšili úctě široké búrské veřejnosti právě díky vojenským ostruhám, získaným v tomto ozbrojeném konfliktu. Společně ale prosazovali politiku smířlivosti a to nemohli protibritsky smýšlející Afrikánci akceptovat, a proto se mnohdy dostávali do rozporu. Botha vždy patřil za toho bodrého a rozjařeného z této dvojice, zatímco Smuts na okolí působil jako systematický a metodický profesionál. Louise jeho současníci popisovali jako rozeného lídra, jehož osobní kouzlo, selský rozum a kavalírské vystupování mu zajišťovalo respekt i u svých odpůrců; „Jannie“, který se řadil mimo jiné k Bothovým obdivovatelům,⁴⁷⁰ se v tomto ohledu svému učiteli nevyrovnal. Okolí o něm smýšlelo jako o vypočítavém a chladnokrevným právníkovi, jehož rázné vystupování kontrastovalo s Bothovou mírnou náturou. Botha smlouval, Smuts netoleroval kompromisy. Botha opozici utěšoval, Smuts těm, kteří s ním nesouhlasili, chtěl uštědřit „výprask“. Přesto tyto dva tvořili silné politické duo.

Vztah, který mezi sebou měli Smuts s Hertzogem vyzníval naprosto odlišným způsobem. James Hertzog, Búr narozený v Oranžsku – kolébce afrikánského nacionalismu, opovrhoval politikou smířlivosti, jíž členové Jihoafrické strany zastávali. Přestože v průběhu dospívání neunikl vlivu britské kultury, nikdy nezapomněl na své búrské kořeny

⁴⁶⁸ CHANOCK, *Unconsummated Union...*, s. 206.

⁴⁶⁹ KIRKWOOD, K., *The Constitutional Crisis in South Africa*, in: *International Affairs*, Vol. 28, No. 4, 1952, s. 432

⁴⁷⁰ Smuts údajně pojmenoval jednu ze svých dcer právě po prvním ministerském předsedovi Unie – „Louis“, jako počtu Bothovi. Správný přepis ženského jména je „Louise“. KRÜGER, *The Making...*, s. 28.

a důrazně hájil principy afrikánství. Plně se ztotožnil s afrikánským bojem o kulturní obrodu a politickou rovnost, což přerostlo ve snahu o upevnění búrské dominance v Jižní Africe. Prosazoval tzv. dvouproudou politiku, podle níž Britové a Afrikánci mají právo na odlišný vývoj a národní svébytnost. Hlavní problém pak spatřoval v těch jihoafrických Britech, kteří Jižní Afriku nepovažovali za svůj domov a měli silné vazby k impériu. V porovnání se Smutsem, nebyl Hertzog tak bystrý, důvtipný a mentálně agilní, ale naopak přísně důkladný a lpěl na logice v každé situaci. Oba vystudovaní právníci, avšak každý s jiným přístupem k získaným dovednostem – James těžil z „vydřených“ znalostí a zaměřil se zejména na vývoj Unie a jeho politické jednání vždy vycházelo z poučky „co je dobré pro Unii“; Jan se díky svému intelektuálnímu nadhledu věnoval i otázkám budoucnosti impéria a jeho zájem široce překračoval hranice jednoho státu.

3. Kapitola

3.1 Politická rezistence domorodých Afričanů

Kabinety Unie se už od vzniku nového státu zaměřovaly zejména na boj proti nezaměstnanosti bělošských dělníků. Sociální problém bělošské nouze úzce souvisel s otázkou zaměstnání domorodých Afričanů. Černošská „levná“ pracovní síla tvořila velkou konkurenci bělošským dělníkům – za stejnou práci vypláceli zaměstnavatelé domorodým Afričanům méně peněz než „finančně náročnějším“ bělochům. Politika namířená na ochranu a zajištění pracovních míst pro evropské dělníky na úkor dělníků černošských se stala zejména po vítězství nacionálně-labouristické koalice v parlamentních volbách roku 1924 jedním ze základních kamenů meziválečné politiky celé Unie. Segregační aspekty rasové politiky vůči domorodým Afričanům se dále prohloubily a přispěly ke vzniku specifického represivního modelu vlády.⁴⁷¹

V dějinách Jižní Afriky se v průběhu 19. a 20. století ustálilo několik pojmů, které místní obyvatelstvo používalo pro diverzifikaci rasy jednotlivých obyvatel. Velkou roli při tom hrála barva kůže jednotlivých skupin obyvatelstva. Jihoafrická populace se v meziválečném období sestávala z: 1) Evropanů, tj. bělošských obyvatel, buď původem ze starého kontinentu, kteří na jih Afriky emigrovali, nebo jejich potomků; 2) barevných neboli také „Eurafričanů“ (*Eurafricans*), míšenců, mezi jejichž předky patřili mimo jiné i bělošští obyvatelé;⁴⁷² 3) Asiátů, nejčastěji Indů, Malajců nebo Číňanů, kteří sem byli dovezeni koloniální správou jako nájemní dělníci; 4) tzv. Kafří – domorodí Afričané, kteří tvořili nejpočetnější složku populace Unie. S výjimkou Kapska, shledávali bělošští Jihoafričané osoby černé pleti jako sobě nerovné a častokrát je považovali za pouhý „prostředek“ či „nástroj“ k plnění namáhavých úkolů, o nichž se domnívali, že jsou „pod jejich úroveň“.⁴⁷³ Domorodým Afričanům připisovali Evropané nejhorší vlastnosti a nedůvěru k nim podtrhovala jejich odlišná náboženství, respektive neznalost křesťanství.⁴⁷⁴ Jihoafričtí Evropané, přestože si byli vědomi toho, že s domorodými obyvateli nezachází jako s osobami sobě rovnými, nepovažovali své jednání za špatné.⁴⁷⁵

⁴⁷¹ KUPER, *African Nationalism...*, s. 436.

⁴⁷² MILLIN, S. G., *The South Africans*, London 1926, s. 195.

⁴⁷³ „On [černoch – A. B.] může zvedat, kopat, přenášet a nosit. Běloch nezvedná, nekope, nepřenáší a nenosí.“ Tamtéž, s. 162.

⁴⁷⁴ MACKENZIE, C., *Artfulness in the Early South African Oral-Style Story: Ernest Glanville's 'Abe Pike' Tales*, in: *Journal of Southern African Studies*, Vol. 23, No. 4, 1997, s. 542.

⁴⁷⁵ „Anglický farmář se stará o Kafra, ne jako o člověka, ale jako o svého sluhu.“ nebo „A přece lze búrský postoj k domorodcům srovnávat s belgickým přístupem v Kongu, německým v Jihozápadní Africe či portugalským ve Východní Africe. Nikdy však, na rozdíl od Ameriky, v Jižní Africe nebudou černoši lynčováni a upalováni.“ MILLIN, *The South Africans...*, s. 169.

Po skončení Druhé búrské války v roce 1902 se imperiální vlády sestavené se souhlasem generálního guvernéra Alfreda Milnera snažily vytvořit z kolonií na jihu Afriky moderní kapitalistické státy, jenž by podporovaly zájmy důlních magnátů a zajišťovaly nadřazenost bílé rasy.⁴⁷⁶ Široce rozšířené předsudky Milnera a jeho současníků posilovaly též všeobecnou tezi, že „politická rovnost bílých a černých není možná“.⁴⁷⁷ Přes na svou dobu pokrokový názor rasové rovnosti, jenž zastávali kapské poslanci, však zákon ustavující vznik Jihoafrické unie v roce 1910 obsahoval jasná diskriminační nařízení pro tři ze čtyř zúčastněných kolonií. Kapsko si nadále udrželo tzv. kapské volební právo (*Cape Qualified Franchise*) i pro černošské muže,⁴⁷⁸ nicméně tato legislativní výjimka zůstala dále neošetřena a tudíž byla snadno napadnutelná.⁴⁷⁹ Odlišnost právních systémů jednotlivých britských kolonií na jihu Afriky, konkrétně postoj bělošské vládní vrstvy vůči domorodým Afričanům, se ponejvíce projevil právě v období plánovaného sjednocení země, kdy si situace žádala jejich vzájemnou kooperaci.⁴⁸⁰

Kapskou kolonii lze považovat v otázce zacházení s domorodými Afričany a barevnými za výjimku na základě původní legislativy, jež však byla postupem času dána naroveň s právními systémy zbývajících tří kolonií. Vize křesťanské společnosti, v níž si jsou černoši a běloši rovni, se stala jedním ze základních kamenů kapské tolerance,⁴⁸¹ společně se zažitou tradicí humanitní a politicky rovné společnosti.⁴⁸² Ještě na počátku 50. let 19. století prohlašovala vláda Kapska, že je „v nejvyšším zájmu vlády Jeho Veličenstva, aby si všichni poddaní v Kapsku, bez rozdílu třídy a barvy byli rovni. [...] Věříme, že nejlepší způsobem, jakým tohoto lze dosáhnout je, udělit všem rovná práva.“⁴⁸³ Přes poměrně diskutabilní výklad se však stále v praxi jednalo o poměrně široce otevřený právní systém, jenž propůjčoval volební právo kapským mužům na základě odpovídající věkové a majetkové hranice.⁴⁸⁴ Dané výsady však po čase nové vládní kabinetů rušily⁴⁸⁵ a jediným jejich „pozůstatkem“ se stalo kapské volební právo. Neopomenutelný faktor,

⁴⁷⁶ BERGER, c. d., s. 85.

⁴⁷⁷ Tamtéž.

⁴⁷⁸ TNA, DO 114/91, S 1438, Native Policy and Administration in South Africa, 8th April 1938, s. 3–4.

⁴⁷⁹ KUPER, *African Nationalism...*, s. 437.

⁴⁸⁰ Tamtéž, s. 433.

⁴⁸¹ MILLS, W. G., The Roots of African Nationalism in the Cape Colony: Temperance, 1866–1898, in: *The International Journal of African Historical Studies*, Vol. 13, No. 2, 1980, s. 212.

⁴⁸² MILLIN, *The South Africans...*, s. 167.

⁴⁸³ KUPER, *African Nationalism...*, s. 427.

⁴⁸⁴ Podmínkou bylo dovršení věku 21 let a poté jedno z následujících podmínek – prokázání se 12 měsíční držbou majetku v hodnotě nejméně £ 25, doložení ročního výdělku dosahujícího nejméně £ 50 nebo alespoň ročního výdělku ve výši £25 včetně ubytování a stravy. Tamtéž, s. 427.

⁴⁸⁵ Stalo se tak na základě Registračního zákona (*Registration Act*) z roku 1887, Hlasovacího zákona (*Ballot Act*), vydaného 1892 a o dva roky později Zákonem oblasti Glen Grey (*Glen Grey Act*). Tamtéž.

jenž zapříčinil specifický vývoj Kapska, tkvěl v početním rozložení obyvatelstva – Kapští barevní totiž tvořili téměř polovinu populace Kapska.⁴⁸⁶

V sousední kolonii Natal, jejíž politické zřízení v mnohém kopírovalo kapský model, však došlo k opačnému vývoji v otázce volebního práva. Přestože výklad lokální legislativy, zajišťující natalským mužům volební právo v polovině 19. století žádným způsobem nediskvalifikoval občany na základě barvy, rasy, jazyka nebo vyznání a platily zde i podobné podmínky pro získání hlasovacího práva⁴⁸⁷ jako v Kapsku, nespadali domorodí Afričané do skupiny obyvatelstva, pro níž byla tato „benevolentní“ legislativa směrodatná, jelikož se řídili zvykovým právem. Další zákonné úpravy učinily volební právo pro černošské obyvatele Natalu jen velmi obtížně dosažitelným, v důsledku čehož se v roce 1909 v této kolonii nacházelo pouze 6 domorodých Afričanů s hlasovacím právem.⁴⁸⁸ Na počátku roku 1906 čelila britská vláda v Natalu tzv. Bambathovu povstání (*Bambatha Rebellion*), černošskému protestu proti lokální legislativě. Africkým domorodcům činilo potíže akceptovat novou roční daň z hlavy (*Poll Tax*) ve výši £ 1, jíž lokální autority zavedly za účelem přivedení natalských černošů na trh práce.⁴⁸⁹ Povstání bylo rozprášeno a iniciátor protestu náčelník Bambatha zabit.⁴⁹⁰

Legislativní systém Oranžského svobodného státu domorodým Afričanům neumožňoval rozhodovat o budoucnosti země ve volbách.⁴⁹¹ Malá část černošských obyvatel se soustředila ve dvou vyhrazených oblastech – rezervacích, přičemž majorita domorodé komunity přebývala na bělochy vlastněných hospodářstvích. Domorodí Afričané byli vyloučeni z držby půdy mimo jeden specifický distrikt nazývaný Thaba Nchu.⁴⁹² Sousední Transvaal se po vypuknutí zlaté horečky v oblasti Randu vyrovnával s přívalem migrantů různého původu a tehdejší republikánská vláda ve věci udělení hlasovacího práva zastávala opatrné stanovisko; právo volit v mnoha případech místní autority odepřely i bělošským přistěhovalcům.⁴⁹³ Tuto praxi po skončení Druhé búrské války odstranila nově ustanovená vláda, podléhající Londýnu. Vyloučení černošské části

⁴⁸⁶ MILLIN, *The South Africans...*, s. 196.

⁴⁸⁷ I v tomto případě bylo nezbytné splnit potřebnou věkovou hranici 21 let a prokázat se vlastnictvím nemovitého majetku v hodnotě £ 50. KUPER, *African Nationalism...*, s. 429.

⁴⁸⁸ Tamtéž, s. 430.

⁴⁸⁹ MAYLAM, *A History of the African...*, s. 141–142.

⁴⁹⁰ THOMPSON, P. S., The Zulu Rebellion of 1906: The Collusion of Bambatha and Dinuzulu, in: *The International Journal of African Historical Studies*, Vol. 36, No. 3, 2003, s. 534.

⁴⁹¹ KUPER, *African Nationalism...*, s. 431.

⁴⁹² WILLIAMS, D., African Nationalism in South Africa: Origins and Problems, in: *The Journal of African History*, Vol. 11, No. 3, 1970, s. 373.

⁴⁹³ Z čehož pramenila nepřátelská nálada mezi búrskou společností a přistěhovalými Brity, jež mimo jiné zapříčinila vypuknutí Druhé búrské války. Viz např. PAKENHAM, T., *The Boer War*, London 1979, s. 1–659.

populace z účasti na volbách nadále trvalo.⁴⁹⁴ Půdu směli domorodí Afričané v kolonii Transvaal vlastnit buď ve vymezených rezervacích či misiích, anebo na územích, náležících Koruně; pro tuto skupinu obyvatelstva platila pasová povinnost. Přes nesouhlas kapských politiků v otázce rovnosti ras v ústavě nového státu vznikla Jihoafrická unie na konci května 1910 s rasově segregačním právním systémem.⁴⁹⁵

Předtím než samotný Zákon o Jižní Africe prošel v roce 1909 schvalovacím procesem, navštívila londýnskou Dolní sněmovnu jihoafrická delegace, aby zde vyjádřila své znepokojení nad chystanou legislativou, která svým zněním ohrožovala nabytá práva černochů a barevných v Kapsku. Poslanec William P. Schreiner přivezl zástupce vzdělaných domorodců a barevných do britské metropole a společně zde oponovali připravovanému zákonu, v němž shledávali kořeny rasové segregace, které mohou nové dominium negativně ovlivnit.⁴⁹⁶ Ve snaze zajistit rovnoprávnost všem obyvatelům Unie, nehledě na barvu pleti, vznikl na sjezdu v Bloemfonteinu na počátku roku 1912 Jihoafrický domorodý národní kongres (*South African Native National Congress*; SANNC),⁴⁹⁷ jehož předsedou se stal reverend John Dube. Toto setkání valnou měrou inicioval vzdělaný právník Pixley ka Isaka Seme,⁴⁹⁸ který na setkání v oranžské metropoli hovořil o příkořích, s nimiž se musí afričtí domorodci denně potýkat: „Zjistili jsme, že ve své domovině, jsou Afričané považováni pouze za nosiče dřeva a vody. Běloši v této zemi zformovali Jihoafrickou unii – Unii, v níž nemáme nárok na to, podílet se na tvorbě legislativy, ani na správě země.“⁴⁹⁹ Kongres se později vyvinul v bezpochyby nejdůležitějšího a nejvlivnějšího iniciátora černošské politické rezistence a vlivné nacionální hnutí.

V prvních 20 letech své existence vinou euforické vlny z počínající industrializace a urbanizace země fungování SANNC ovlivňovaly negativní prvky výbojného a nesmlouvavého jednání odborů, a proto se v období mezi světovými válkami nalézalo ve stínu ICU, které vzniklo na sklonku roku 1920 na prvním sjezdu Afrických odborů (*African Trade Unions*) v Bloemfonteinu spojením několika organizací z různých oblastí Unie, sdružující převážně nebělošskou dělnickou třídu.⁵⁰⁰ V čele ICU stanul Clemens Kadalie,⁵⁰¹ který předchozího roku založil Průmyslovou a obchodní unii (*Industrial and*

⁴⁹⁴ KUPER, *African Nationalism...*, s. 431.

⁴⁹⁵ THOMPSON, *Unification of South Africa...*, s. 126.

⁴⁹⁶ Tamtéž, s. 406–407.

⁴⁹⁷ *South African News & Notes*, in: *The Mercury*, 9th April, 1912, s. 2; BEINART, c. d., s. 88.

⁴⁹⁸ DUNTON, P., Pixley ka Isaka Seme and the African Renaissance Debate, in: *African Affairs*, Vol. 102, No. 409, 2003, s. 555.

⁴⁹⁹ BERGER, c. d., s. 88.

⁵⁰⁰ KUPER, *African Nationalism...*, s. 447.

⁵⁰¹ HOUGHTON, c. d., s. 26.

Commercial Union), jež hájila zájmy černošských a barevných přístavních dělníků v Kapském městě.⁵⁰² Zanedlouho však ICU působilo napříč celou Unií a sdružovalo nejen průmyslové, ale i zemědělské pracovníky.⁵⁰³ Z městského prostředí pocházela valná většina členů organizace. V těchto „semeništích nepravostí“, jak bývala předměstí označována, viděli současníci překážku v pokusech o udržení civilizovaného standardu společnosti.⁵⁰⁴ Na rozdíl od SANNC ICU svoje cíle (lepší pracovní podmínky a vyšší mzdy) prosazovala důraznějšími způsoby než jen jednáním s autoritami – stávkami a protesty. V roce 1926 došlo po střetu mezi pokrokovým a radikálním křídlem uvnitř ICU k vyloučení členů, kteří se hlásili ke komunismu. Ti totiž nařkli Kadalieho a další vysoce postavené členy z autoritářství a žádali změnu celkového způsobu řízení.

Svého vrcholu dosáhlo hnutí ICU v letech 1927–1928, kdy členská základna dosahovala počtu 150 000.⁵⁰⁵ Doplatilo však na neefektivní a nekoncepční vedení. Chybějící konzistentní strategie a neschopnost zorganizovat protestní akci na celostátní úrovni, nikoli pouze lokální, stály za postupným odchodem členů směrem ke konkurenčním politickým hnutím – Africkému národnímu kongresu či ke Komunistické straně. Jako příklad za všechny, lze uvést „nedotaženou“ protestní akci z července 1927 v natalském Durbanu, kdy místní dělníci spontánně vstoupili do stávky, ale jelikož se tyto nálady z přístavního města nerozšířily dál do vnitrozemí, shromáždění zůstalo bez podpory okolí a rozehnaly jej policejní jednotky.⁵⁰⁶ Poté, co v lednu 1929 ICU opustil samotný Kadalie v důsledku špatného hospodaření s finančními prostředky a celkově negativní atmosféry uvnitř organizace, došlo na počátku 30. let 20. století k postupnému rozpadu ICU.⁵⁰⁷

Pro SANNC se v prvních letech existence stali klíčoví zejména 3 muži: předseda Dube, sekretář Sol Plaatje a politik Seme (pozdější předseda Kongresu v letech 1930–1937),⁵⁰⁸ kteří udávali ideologický směr, jímž se hnutí ubíralo. Zkušenosti, které získali při svých studiích mimo africký kontinent a kontakty s vysoce postavenými rodinnými klany kmenů Zulů, Swazi a Xhosa, jenž černošská veřejnost respektovala, zajistili SANNC

⁵⁰² *Industrial Unrest: Strike in Capetown: Export of Foodstuffs*, in: Warwick Daily News, 19th December 1919, s. 5.

⁵⁰³ Zemědělství dělníci se k hnutí připojovali zejména z provincie Oranžského svobodného státu. GILIOMEE, H., *The Making of the Apartheid Plan, 1929–1948*, in: *Journal of Southern African Studies*, Vol. 29, No. 2, 2003, s. 381.

⁵⁰⁴ WELSH, c. d., s. 188.

⁵⁰⁵ Odhadují se i čísla sahající ke 250 000 členů. KUPER, *African Nationalism...*, s. 447.

⁵⁰⁶ *South African Letter: Barren Parliamentary Session*, in: Townsville Daily Bulletin, 20th August 1927, s. 17.

⁵⁰⁷ *South Africa: Negro Union Leader Resings*, in: The Australian Worker, 24th April 1929, s. 4.

⁵⁰⁸ DUNTON, c. d., s. 555.

dostatečnou podporu.⁵⁰⁹ Tito muži pak zformulovali několik bodů, jenž se staly základními aspekty jejich politiky: 1) prosazovat komunikaci a spolupráci vlády s domorodými Afričany; 2) podporovat zvýšení úrovně vzdělání, sociálního, ekonomického a politického vývoje černošských obyvatel, aby dosahovala úrovně bělošské komunity; 3) reprezentovat a tříbit politiku domorodých Afričanů a usilovat o nápravu křivd, spáchaných na černoších.⁵¹⁰ Požadavky byly mírné a stejně tak metody jejich prosazování. Násilí odmítali a členové SANNC se zavazovali hájit zájmy organizace „mírovými prostředky“.⁵¹¹

Jihoafrický domorodý národní kongres zahájil vydávání týdeníku *Abantu Batho*, který kromě anglického jazyka, publikoval zprávy v jazycích Nguni a Sotho.⁵¹² V květnu roku 1923 na výročním zasedání Kongresu, došlo k přijetí návrhu na změnu názvu strany z Jihoafrického domorodého národního kongresu na Africký národní kongres (*African National Congress*), který více refletoval jeho snahu o rozšíření působnosti za hranice Unie.⁵¹³ O dva roky později se členové na výroční konferenci usnesli, že Listinu práv inkorporují do svých stanov. Přijali také novou společnou hymnu „Bůh žehnej Africe“ (*Nkosi Sikel' i-Afrika*) a vlajku, jíž tvořily tři vodorovné pruhy, černý, zelený a žlutý, symbolizující lid, zemi a její bohatství.⁵¹⁴

Na přelomu 20. a 30. let 20. století se uvnitř Kongresu odehrávaly střety dvou protichůdných frakcí, které rozdělovala otázka spolupráce s Komunistickou stranou Jižní Afriky. Kladně se k dané problematice stavěl předseda Kongresu v letech 1927–1930 Josiah Gumede, který s komunisty po návštěvě Sovětského svazu sympatizoval, nebo pozdější předseda jihoafrických komunistů Moses Kotane; oba však byli z ANC vyloučeni. Konečné vítězství konzervativního křídla, jenž vedl dvojnásobný předseda Kongresu (v letech 1924–1927 a 1937–1940) Zaccheus Mahabane však zanechalo Africký národní kongres až do Druhé světové války slabý a těžce organizovatelný „politický organismus“. Až nástup mladší energické generace 40. let 20. století, jež zastávala militantní postoj proti rasové segregaci, znamenal pro Africký národní kongres nový začátek.⁵¹⁵

⁵⁰⁹ BEINART, c. d., s. 91.

⁵¹⁰ Dube, Plaatje a Seme pak za 3 nejzávažnější křivdy tehdejší doby označili: odepření hlasovacího práva, nespravedlivé přerozdělení půdy a rostoucí diskriminační nařízení na trhu práce. MAYLAM, *A History of the African...*, s. 155.

⁵¹¹ Tamtéž.

⁵¹² WALSHE, A. P., *Black American Thought and African Political Attitudes in South Africa*, in: *The Review of Politics*, Vol. 32, No. 1, 1970, s. 65–66.

⁵¹³ BEINART, c. d., s. 103.

⁵¹⁴ Tamtéž.

⁵¹⁵ Kupříkladu Alfreda Xumy, Waltera Sisulu, Olivera Tambo či Nelsona Mandely. McKENNA, c. d., s. 160.

Společně s jihoafrickou černošskou rezistencí se pojí termín „africká renesance“ (*African Renaissance*).⁵¹⁶ „Renesance“ odkazuje ke „znovunalezení drahokamů vědomostí naší [černošské – pozn. A. B.] kolektivní minulosti a jejich využití ke vzniku lepší současnosti“.⁵¹⁷ Prvopočátek této myšlenky lze hledat v projevu „Regenerace Afriky“ (*Regeneration of Africa*), který Pixley Seme přednesl na půdě kolumbijské univerzity v roce 1906 a v němž uvedl základní aspekty africké emancipace: 1) princip rovnosti ras, 2) idea, že výjimečným se může stát jakýkoliv člověk, 3) důraz na bohatou historii Afriky – upustit od snahy „dohánět“ evropskou civilizaci a těšit se z úspěchů afrického kontinentu, 4) příslib nového století, pokrok vědy a s tím spojený vývoj lidstva⁵¹⁸ „Regenerace Afriky znamená, že nová a jedinečná civilizace bude zanedlouho na světě.“⁵¹⁹ K jeho závěrům se pak v průběhu století vraceli další autoři a politikové – pojmy „znovuzrození“, „regenerace“ či „probuzení“ jsou spojeny zejména s představiteli afrického nacionalismu v rámci boje proti kolonialismu napříč černým kontinentem.⁵²⁰

V kontextu dějin jihoafrické meziválečné éry se přímo nabízí, rozlišovat dva druhy nacionalismu – nacionalismus „bělošský“ (*white*) a „nebělošský“ (*non-white*). Žádný z těchto pojmů se však ve spojení s touto dobou neužívá, jelikož se ani v jednom z případů nejedná o plnohodnotné tvrzení.⁵²¹ Pojem „bělošský“ koncept nacionalismu není možné aplikovat, neboť vztahy mezi britskou a afrikánskou komunitou v Unii vykazovaly jasné prvky rasismu, který až na malé výjimky znemožňoval vzájemnou sociální interakci obou částí obyvatelstva.⁵²² Podobně je to mu v případě užití termínu „nebělošského“ nacionalismu, jehož se přes vyjádřenou snahu nepodařilo dosáhnout v důsledku názorově odlišných pojetí k dané otázce v rámci komunity domorodých Afričanů, barevných a Indů, k čemuž došlo až na sklonku vymezeného období.⁵²³ Na základě těchto tezí je legitimní

⁵¹⁶ Více k tématu africké renesance viz MAKGOBA, M. W. (ed.), *African Renaissance: The New Struggle*, Cape Town 1999; OKUMU, W. A. J., *The African Renaissance*, Trenton – Asmara 2006; LANGLEY, J. A., *Ideologie of Liberation in Black Africa*, London 1979;

⁵¹⁷ DUNTON, c. d., s. 556.

⁵¹⁸ ISAKA SEME, P. ka, The Regeneration of Africa, in: *Journal of the Royal African Society*, Vol. 5, No. 20, 1906, s. 404–408.

⁵¹⁹ Tamtéž, s. 408.

⁵²⁰ Termín „africká renesance“ blíže diskutovali v roce 1974 účastníci Konference černošské renesance, kterou mnozí přítomní považovali za „příležitost (pro černochoy) k setkání a novému přezkoumání (jejich) kulturního dědictví ve světle moderního a současného vývoje.“⁵²⁰ V širší povědomí znovu vstoupil termín „africká renesance“ díky projevu Nelsona Mandely na summitu Organizace africké jednoty v roce 1994, avšak průkopníkem této teze se stal Mandelův nástupce na pozici prezidenta Jihoafrické republiky Thabo Mbeki. DUNTON, c. d., s. 557.

⁵²¹ KUPER, *African Nationalism...*, s. 424.

⁵²² NIXON, C. R., The Conflict of Nationalisms in South Africa, in: *World Politics*, Vol. 11, No. 1, 1958, s. 46.

⁵²³ FURLONG, c. d., s. 70.

v souvislosti s Jihoafrickou unií v období mezi světovými válkami hovořit o nacionalismu afrikánském a africkém,⁵²⁴ které mají kořeny v odlišných sociálních strukturách.⁵²⁵

Vývoj nacionalismu kmenů Zulu a Xhosa, založený na společném jazyce, kultuře a území sice korespondoval s pojetím konceptu nacionalismu v evropském měřítku, nicméně z afrického úhlu pohledu byl klíčovým faktorem tribalismus, který domorodí Afričané považovali za společné pojítka s dalšími domorodými kmeny na území Unie.⁵²⁶ V jejich případě totiž nelze hovořit o společných tradicích, kultuře, jazyku či území, jelikož se často na jihu Afriky ocitly v důsledku nucené migrace.⁵²⁷ Pojem nacionalismus je proto v „africké rovině“ přenechán pro označení aktivit politických hnutí a organizací, volajících po jednotě domorodých Afričanů v Jižní Africe.⁵²⁸ Základ jihoafrického nacionalismu pak tvoří tři sjednocující prvky: 1) uznání totožné rasové identity, 2) sdílení společné zkušenosti, coby „podřízené“ části společnosti, 3) akceptování shodného společenského statusu v Unii.⁵²⁹ Zastánci ideje afrického nacionalismu se pak stávali křesťansky založení vzdělaní Afričané, kteří figurovali jako spojovatelé dvou světů – moderní západní a tradiční africké společnosti.⁵³⁰

3.2 Meziválečná rasová legislativa Jihoafrické unie

Meziválečnou rasovou legislativu lze rozdělit do několika kategorií (oblastí), na které se po obsahové rovině nařízení zaměřovala anebo jakým způsobem se života domorodců dotýkala. Jednalo se o tzv. teritoriální a domovní segregaci, v rámci které nařízení vymezovala dva typy území, tj. na němž se mohli domorodí Afričané volně pohybovat a do kterého směli vstupovat. Následovala pracovní segregace, která černošským obyvatelům odírala srovnatelné pracovní podmínky v porovnání s dělníky bělošskými. Do poslední kategorie lze zařadit politickou a občanskou segregaci, jež omezovala politické aktivity domorodců a zároveň potlačovala jejich občanská práva.⁵³¹

⁵²⁴ NIXON, c. d., s. 44–45.

⁵²⁵ KUPER, *African Nationalism...*, s. 425.

⁵²⁶ WILLIAMS, *African Nationalism...*, s. 373.

⁵²⁷ KUPER, *African Nationalism...*, s. 425.

⁵²⁸ NIXON, c. d., s. 49.

⁵²⁹ DUNTON, c. d., s. 569. Víme, že dalším sjednocujícím prvkem se pro některé skupiny stal protikřesťanský faktor. WILLIAMS, *African Nationalism...*, s. 378.

⁵³⁰ KUPER, *African Nationalism...*, s. 433.

⁵³¹ Rasově motivovaných zákonů či jejich dodatků a novelizací Jihoafrická unie mezi světovými válkami přijala vyšší počet, nicméně analyzuji jen klíčové legislativní normy, od nichž se pak odvíjelo zavedení politiky apartheidu.

3.2.1 Teritoriální a domovní segregace

Tzv. Zákon o půdě domorodců (*Natives Land Act*), jež ve spěchu přijala vláda Louise Bothy v první polovině roku 1913,⁵³² se stal pomyslným „odrazovým můstkem“ pro další teritoriální legislativu. Vykazoval totiž jasnou charakteristiku (nepřímé) rasové segregace.⁵³³ V průběhu schvalovacího procesu se ukázala nehomogenost Bothova kabinetu – zatímco téměř všichni búrští poslanci se zákonem souhlasili, část probritsky orientovaných členů vlády jej odmítala.⁵³⁴ Na základě tříletého šetření tzv. Beaumontovy komise (*Beaumont Commission*),⁵³⁵ jež v roce 1916 předložila návrhy na vymezení půdy pro domorodé rezervace, došlo k vyhrazení necelých 7,5 % rozlohy Unie, na níž směli domorodci vlastnit půdu.⁵³⁶ Tyto oblasti se nazývaly „domorodé rezervace“⁵³⁷ a jihoafrická vláda je propagandisticky označovala za „produktivní plochy [...], tj. území s dostatečnými srážkami.“⁵³⁸ Realitou však byl fakt, že rezervace se nacházely zejména v hustě osídlených oblastech, kde již příliš volné půdy nezbývalo, nebo se jednalo o jedny z nejchudších lokalit Unie, mnohdy s vysokými počty nakažených malárií, což způsobovalo nechuť domorodců v takových oblastech přebývat.⁵³⁹

Domorodí Afričané přitom v této době tvořili 67 % celkové populace Jihoafrické unie⁵⁴⁰ a 55 % z nich ve vymezených rezervacích muselo žít či spíše živořit.⁵⁴¹ Nařízení z roku 1913, cílené mimo jiné na udržení černošské pracovní síly v důlním průmyslu a na

⁵³² TNA, DO 114/91, S 1438, Native Policy and Administration in South Africa, 8th April, 1938, f. 5.

⁵³³ HARRIS, J. H., General Botha's Native Land Policy, in: *Journal of the Royal African Society*, Vol. 16, No. 61, 1916, s. 8.

⁵³⁴ Výjimky v obou frakcích tvořili poslanci, kteří buď nesouhlasili s detaily chystaného zákona anebo myšlenku teritoriální segregace odsuzovali. BEINART, c. d., s. 89.

⁵³⁵ Komise získala svůj název podle svého předsedy sira Williama Beaumonta. Dalšími jejími členy se stali generál Schalk Burger, senátor Walter Standford, Cornelius Hermanus Wessels a plukovník William Collins. HARRIS, c. d., s. 8.

⁵³⁶ Beaumontova komise původně navrhovala poskytnout domorodcům rozlohu větší, ale vinou nevole bělošských politiků, zůstala u stanovené hodnoty. FEINBERG, H. – HORN, A., South African Territorial Segregation: Data on African Farm Purchases, 1913–1936, in: *The Journal of African History*, Vol. 50, No. 1, 2009, s. 42–43.

⁵³⁷ Základy pro pozdější „bantustany“, jež se rozvinuly v období apartheidu. MAYLAM, *A History of the African...*, s. 143.

⁵³⁸ TNA, DO 114/91, S 1438, Native Policy and Administration in South Africa, 8th April, 1938, f. 6.

⁵³⁹ HARRIS, c. d., s. 14. Součástí zákona se však stal také článek (Sekce I (I), Zákona o půdě domorodců), jež vládě propůjčoval právo udělit ve zvláštních případech výjimku a uvolnit k prodeji další plochu mimo již stanovené rezervace, které domorodí Afričané mohli následně zakoupit. Toto však mnozí autoři opomíjejí. Srv. FEINBERG – HORN, c. d., s. 43; GILIOME – MBENGA, *A New History...*, s. 233; CHANOCK, *The Making...*, s. 361–375; KIEWIET, C. W. de, *A History of South Africa, Social and Economic*, Oxford 1941, s. 205–206; DUBOW, *Racial Segregation...*, s. 88–89.

⁵⁴⁰ NASA, Depot: SAB, Source: JUS, Vol. 184, Reference No. 4/725/13, Natives Land Act 1913, 1913, f. 5.

⁵⁴¹ WILSON, M., *The Growth of Peasant Communities*, in: WILSON, M. – THOMPSON, L. M. (eds.), *The Oxford History of South Africa*, Vol. 2, Oxford 1971, s. 53.

uvolnění oblastí pro bělošské zemědělce,⁵⁴² zapříčinilo brzké přelidnění vyhrazeného prostoru a rostoucí chudobu domorodců, kteří si nastalou situaci často vysvětlovali jako počátek soudného dne.⁵⁴³ V důsledku této teze začaly napříč Unií vznikat pochybná pseudonábožensky orientovaná hnutí, odvolávající se k formám sionismu a mesianismu.⁵⁴⁴ Došlo také k ukončení využívání černošské námezdní pracovní síly a poskytování pachtů na hospodářstvích ve vlastnictví bělochů.⁵⁴⁵ Objevili se však tací domorodí Afričané, kteří přijetí nového zákona obhajovali, jelikož se opírali o tvrzení, že nová legislativa v sobě zahrnuje rovněž sociální prvky, protože rezervace měly poskytovat útočiště potřebným.⁵⁴⁶

Proti Zákonu o půdě domorodců se postavily i domorodé ženy, které v květnu 1913 vyrazily do ulic Bloemfonteinu, aby vyjádřily nesouhlas s novou legislativou, jež jim nařizovala nosit pasy.⁵⁴⁷ Při protestu policie zadržela na 80 žen. Jednou z protestujících byla i zakladatelka Ligy bantuských žen (*Bantu Women's League*) v roce 1918 Charlotte Mayne Maxeke – jediná žena, která se účastnila ustavujícího sjezdu SANNC.⁵⁴⁸

Prostor vymezený pro domorodé rezervace dále upravoval Zákon o půdě svěřené domorodcům (*Natives' Trust and Land Act*), přijatý v roce 1936,⁵⁴⁹ jenž rozšířil plochu vymezenou pro tyto účely o dalších 6 %, ve srovnání s růstem černošské populace v Unii však tato změna nebyla nijak významnou. Na základě tohoto nařízení vznikl tzv. Jihoafrický rozvojový trust (*South African Development Trust*),⁵⁵⁰ čili pozemkový fond, do něhož byla svěřena ta půda, která z celkové vymezené plochy pro rezervace ještě nepatřila domorodým Afričanům. Teritoriální segregace v Unii však negativně ovlivnila nejen černošskou, ale i bělošskou komunitu, neboť měla za následek nucené vyvlastnění pozemků ve vymezených oblastech, jenž postihlo obě složky obyvatelstva.⁵⁵¹ V rámci

⁵⁴² THOMPSON, *A History...*, s. 163.

⁵⁴³ Dalšími negativními jevy byly vysychání vodních zdrojů a půdní eroze. Tamtéž, s. 164.

⁵⁴⁴ KUPER, c. d., s. 440.

⁵⁴⁵ Toto nařízení bylo v liberálním Kapsku prohlášeno za zákon vydaný za hranicí pravomoci. WILSON, *The Growth...*, s. 52. V Natalu přijímali místní domorodí Afričané zákon s nepochopením a zklamáním zároveň, jelikož je jeho znění stavělo do nevýhodné pozice oproti Indům: „Zdá se nespravedlivé vyloučit domorodce z možnosti držby půdy v oblastech, kde Ind, který je vetřelcem v této zemi, tuto možnost má.“ HARRIS, c. d., s. 10.

⁵⁴⁶ Jedním z těch, kdo tento názor zastávali, byl i J. T. Jabavu, který tak činil z nátlaku bělošských liberálních politiků. BEINART, c. d., s. 92.

⁵⁴⁷ BEINART, c. d., s. 92.

⁵⁴⁸ GINWALA, F., *Women and the African National Congress 1912–1943*, in: *Agenda: Empowering Women for Gender Equity*, No. 8, 1990, s. 80–81, 84–85.

⁵⁴⁹ TNA, DO 114/91, S 1438, *Native Policy and Administration in South Africa*, 8th April, 1938, f. 6.

⁵⁵⁰ Tamtéž.

⁵⁵¹ WILSON, *The Growth...*, s. 53.

domorodých rezervací se pak objevoval i fenomén „bojů o půdu“, které *de facto* znamenaly boj o práci a obživu.⁵⁵²

Na základě doporučení tzv. Stallardovy komise (*Stallard Commission*), jež se od roku 1922 zabývala životem domorodců ve městech,⁵⁵³ přijala v roce 1923 Smutsova vláda Zákon o domorodých městských oblastech (*Natives Urban Areas Act*).⁵⁵⁴ Plukovník Stallard ve své závěrečné zprávě uvedl, že „urbanizace a industrializace by měly být exkluzivně určeny pro bělošskou komunitu“⁵⁵⁵ a oddělení ras na základě společné historie shledával jako nevyhnutelnou skutečnost. „Domorodec by měl vstupovat do městských oblastí [...] pouze v případě, je-li ochoten plnit přání a potřeby bělocha a tyto oblasti pak opět opustit v případě, že je plnit přestane.“⁵⁵⁶ Jeho tvrzení podporovala i zkrslená představa o životě domorodců. Většina bělošského obyvatelstva se totiž domnívala, že když černošští muži odcházejí do měst za práci, jedná se o nadstandardní výdělky, kterými si přilepšují k živobytí; opak byl pravdou. Bělošská část populace navíc o kvalitě života, respektive vzhledu obydlí a vybavení domácností domorodců neměla vůbec ponětí; do rezervací většina bělochů v důsledku platné legislativy nikdy nevkročila a africké jazyky ovládali jen odborníci.⁵⁵⁷

Zákon o domorodých městských oblastech dal vzniknout tzv. „předepsaným“ (*prescribed*) městským a nepředepsaným (*non-prescribed*) venkovským oblastem, mezi nimiž byl pohyb černošských mužů pečlivě sledován. Za domorodé Afričany v jednotlivých správních oblastech nově zodpovídaly Domorodé poradní komory (*Natives Advisory Boards*), které „přebytečné“ (nezaměstnané) černošské muže z měst vykazovaly;⁵⁵⁸ uvnitř městských aglomerací se pak směli zdržovat pouze domorodí Afričané vázaní pracovní smlouvou. Z tohoto popudu začaly na okrajích měst vznikat tzv. slumy, oblasti s velmi nízkou kvalitou života, kde se soustřeďovali domorodí Afričané

⁵⁵² KIEWIET, *A History...*, s. 180.

⁵⁵³ FATTON, R. J., *Black Consciousness in South Africa: The Dialectics of Ideological Resistance to White Supremacy*, New York 1986, s. 50.

⁵⁵⁴ TNA, DO 114/91, S 1438, Native Policy and Administration in South Africa, 8th April, 1938, f. 5.

⁵⁵⁵ FATTON, c. d., s. 50.

⁵⁵⁶ KOK, P. (ed.), *Migration in South and Southern Africa: Dynamic and Determinants*, Cape Town 2006, s. 84–85.

⁵⁵⁷ THOMPSON, *A History...*, s. 155.

⁵⁵⁸ Stejně tak vykazovaly domorodce, kteří žili z jejich pohledu „zpuště a neuspořádaně“ nebo již nebyli „držiteli prostředků ke spořádanému životu“. KOK, c. d., s. 85.

v jednoduchých obydlích, která však sami nevlastnili.⁵⁵⁹ V roce 1930 vláda Zákon o domorodých městských oblastech lehce modifikovala.⁵⁶⁰

3.2.2 Pracovní segregace

Jedním z prvních zákonů nové Unie, který jistou měrou zasahoval do pracovního života domorodců, se stal tzv. Zákon o dolech a práci z roku 1911.⁵⁶¹ Znění této legislativní normy nelze označit za přímo segreganční vůči černošské komunitě Jihoafrické unie, jelikož pojem „domorodý“ nebo „černošský“ zde v tomto vztahu není výslovně uveden; zákon ale uděloval generálnímu guvernérovi Jižní Afriky výlučné právo na základě svého uvážení odebírat povolenky pro kvalifikované posty.⁵⁶²

Přes zavedené právní nařízení však stále docházelo ze strany zaměstnavatelů v rámci šetření výdajů na mzdy k najímání černošských a barevných pracovníků, kterým byla vyplácena několikanásobně nižší odměna za stejně odvedenou práci, než jakou si vydělal bělošský dělník. Z této praxe „pramenila“ nenávist bělošských pracovníků zejména vůči domorodým Afričanům, kteří je z jejich pohledu připravovali o práci. Situace vyústila ve vypuknutí Randské rebelie v roce 1922. S nástupem Hertzogovy politiky „civilizované zaměstnanosti“, rezonovala veřejností otázka segregace, jíž vyvolala definice pojmu „civilizovaná pracovní síla“, kdy vládní nařízení paušalizovalo černošské obyvatele jako necivilizované.⁵⁶³ Obdobné postoje však odbor práce Johannesburgské společné rady Evropanů a Afričanů (*Johannesburg Joint Council of Europeans and Africans*) dementoval, že se nejedná o doktrinální definici pojmu, výklad prý připouštěl, že v Unii existují černoši, jejichž „životní úroveň odpovídá standardu akceptovatelnému z evropského úhlu pohledu“.⁵⁶⁴ Terminologie však v praxi hrála jen marginální roli.

Po několika pokusech místních autorit o odebrání pracovních povolenek neevropským dělníkům řešila vláda situaci vydáním pozměňovacího návrhu Zákona o dolech a práci v roce 1926, na základě čehož kvalifikovaná pracovní místa, směli

⁵⁵⁹ DAVENPORT, R., African Townsmen? South African Natives (Urban Areas) Legislation through the Years, in: *African Affairs*, Vol. 68, No. 271, 1969, s. 99.

⁵⁶⁰ TNA, DO 114/91, S 1438, Native Policy and Administration in South Africa, 8th April, 1938, f. 5.

⁵⁶¹ Tamtéž, f. 18.

⁵⁶² Téhož roku vydaný Zákon o regulaci domorodé pracovní síly (*Natives Labour Regulation Act*) pak klasifikoval rozvázání pracovního poměru ze strany zaměstnance, jako protiprávní jednání, avšak pouze dopustil-li se toho činu domorodý Afričan. HOUGHTON, c. d., s. 31.

⁵⁶³ TNA, DO 114/91, S 1438, Native Policy and Administration in South Africa, 8th April, 1938, f. 19.

⁵⁶⁴ Tamtéž.

vykonávat pouze bělošští dělníci, pro které to znamenalo zajištěné výděly.⁵⁶⁵ Dalším nařízením v oblasti pracovní legislativy, jež ovlivnilo službu a systém uzavírání pracovních smluv černošských obyvatel, se stal Zákon o kontraktech domorodců z roku 1932 (*Native Service Contract Act*). Někteří soudobí politici označovali tyto kroky za „nepřímé nucené práce“, protože rozhodnutí o pracovním poměru nyní za celou domácnost leželo na hlavě rodiny.⁵⁶⁶

Navzdory pokusům jihoafrických socialistů přemostit pokračující segregační tendence evropských a černošských dělníků se rozdíly mezi nimi dále prohlubovaly. Zavedená rasová legislativa společně s teritoriálními a domovními zákonnými normami zapříčinila, že rodiny domorodých Afričanů se častokrát vyrovnávaly s dlouhodobým odloučením mužů, kteří vyrazili za prací mimo své domovy i v délce několika měsíců.⁵⁶⁷

3.2.3 Potlačování politických a osobních práv

V roce 1920 přijal Smutsův kabinet tzv. Zákon o domorodých záležitostech (*Natives Affairs Act*), na jehož základě vznikla tzv. Komise pro domorodé záležitosti (*Native Affairs Commission*).⁵⁶⁸ V jejím čele stál ministr pro domorodé záležitosti a společně s ním Komisi tvořilo další tři až pět členů z řad parlamentu. Náplní jejich práce bylo zvážit jakékoliv podněty a návrhy, týkající se obecného fungování domorodých záležitostí. Jihoafrická vláda tvrdila, že „Komise pro domorodé záležitosti je v první řadě přítelem domorodých občanů a jako taková, soucitně zváží všechny jejich touhy a potřeby“.⁵⁶⁹ Přestože členy Komise se v prvních letech od jejího vzniku stávali zastánci práv domorodců, jejich aktivita na její činnost neměla valný vliv.⁵⁷⁰ Toto legislativní opatření také položilo základy oddělenému právnímu systému, v rámci něhož v Jihoafrické unii vznikly tzv. Domorodé rady (*Native Councils*), jimž předsedali vysoce postavení černošští muži a v nichž se řešily otázky, týkající se jejich komunity. Přestože tyto Rady v praxi žádnou výkonnou mocí nedisponovaly, přinášely domorodým obyvatelům jistý pocit vlastní vlády nad sebou samými.⁵⁷¹

Situaci dále prohloubil Zákon o domorodé správě z roku 1927 (*Native Administration Act*), jenž mimo jiné uděloval generálnímu guvernérovi Jižní

⁵⁶⁵ Tamtéž, f. 18.

⁵⁶⁶ CHANOCK, *The Making...*, s. 400.

⁵⁶⁷ THOMSON, *A History...*, s. 155.

⁵⁶⁸ TNA, DO 114/91, S 1438, Native Policy and Administration in South Africa, 8th April, 1938, f. 20.

⁵⁶⁹ Tamtéž.

⁵⁷⁰ Tamtéž.

⁵⁷¹ Tamtéž, f. 21.

Afriky právo vyhostit černošského občana nebo celý kmen z vybrané oblasti do jiné, pokud to sám považoval za účelné nebo veřejně prospěšné. Záležitosti, zaměřující se na správu a organizaci komunity domorodých Afričanů, nebyly posuzovány stejnými úřední orgány, jako v případě bělošské menšiny⁵⁷² a diverzifikace práva na „bělošské“ a „černošské“ se tak dále prohloubila na celostátní úroveň.⁵⁷³ Téhož roku vyšlo vplatnost legislativní nařízení, které se dotýkalo osobního života domorodých obyvatel Unie – tzv. Zákon o nemorálnosti (*Immorality Act*),⁵⁷⁴ jenž stavěl mimo zákon jakýkoli „nedovolený tělesný styk“ (*illicit carnal intercourse*), za který byl považován mimomanželský intimní vztah mezi Evropany a domorodými Afričany. Trestem za toto provinění mohlo být odnětí svobody v délce až 5 let, jak pro zúčastněné muže, tak ženy.⁵⁷⁵

Legislativa druhé poloviny 30. let 20. století – Zákon o zastoupení domorodců (*Natives Representation Act*) z roku 1936 a pozměňovací Zákon o právech domorodců (*Natives Laws Amentment Act*) z roku následujícího se staly jedněmi z posledních tzv. Hertzogových zákonů, čili rasově orientovaných nařízeních, přijatých v Jihoafrické unii mezi lety 1924 a 1939, tj. v období premiérství generála Hertzoga. Na základě prvně jmenovaného došlo k sestavení tzv. Rady pro domorodé zastoupení (*Native Representation Council*),⁵⁷⁶ jejíž funkce lze shrnout ve dvou bodech: 1) zvážit a nahlásit vládě takové vyhlášky, veřejná oznámení a jiné záležitosti, jež se dotýkaly práv domorodých občanů, či je jakkoli ovlivňovaly a 2) doporučit parlamentu či místní samosprávě legislativní změny, jež budou domorodí Afričané považovat za nezbytná.⁵⁷⁷ Radu pro domorodé zastoupení tvořilo 6 oficiálních členů, přičemž předsedou Rady se stal tajemník ministra domorodých záležitostí, 4 zástupců domorodých Afričanů, nominovaných generálním guvernérem, a 12 volených domorodců z jednotlivých regionů.⁵⁷⁸ Jednalo se tedy o čistě poradní sbor, jenž neměl moc vládní záměry, týkající se domorodé politiky, dále ovlivňovat.⁵⁷⁹ „Inteligentní posluchač, který navštívil poslední zasedání Rady, si jistě

⁵⁷² Vznikly oddělené domorodé zastupitelské úřady, odvolací soudy a rozvodové soudy. Tamtéž, f. 20.

⁵⁷³ Tamtéž.

⁵⁷⁴ NASA, Depot: SAB, Source: CIA, Vol. 54, Reference No. M385, Immorality Act No. 5, 1927–1959, f. 3.

⁵⁷⁵ *The Native Administration Act, No. 38 of 1937, As Amended By Act No. 9 of 1929, Act No. 9 of 1939, Act No. 42 of 1942, Act No. 21 of 1943, Act No. 36 of 1944, Act No. 56 of 1949, Act No. 54 of 1952, Act No. 13 of 1955*, [http://uir.unisa.ac.za/bitstream/handle/10500/6648/ZKM_C3_69.pdf?sequence=1; cit. 2015-9-10].

⁵⁷⁶ TNA, DO 114/91, S 1438, Native Policy and Administration in South Africa, 8th April, 1938, f. 8.

⁵⁷⁷ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 482.

⁵⁷⁸ TNA, DO 114/91, S 1438, Native Policy and Administration in South Africa, 8th April, 1938, f. 9.

⁵⁷⁹ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 482–483.

povšiml, že deziluze a nerealističnost visely ve vzduchu.⁵⁸⁰ Přesto však jihoafrická vláda tento krok ve svém prvopočátku pokládala za velký úspěch.⁵⁸¹

Dodatek Zákona o právech domorodců přijala jihoafrická vláda v roce 1937⁵⁸² s cílem zastavit příval nezaměstnaných domorodých Afričanů bez dalších vyhlídek na práci do městských oblastí. „Priváděli společnost do rozpaků a stali se přítěží pro lokální autority.“⁵⁸³ Zákon měl jednou pro vždy zajistit, že ve městech se budou zdržovat pouze černoši, jejichž přítomnost zde byla podložena pracovní povinností; stanovil maximální délku pobytu černošských obyvatel ve městech na dobu 14 dnů, pokud se vydali hledat zaměstnání. V případě, že práci nenašli, byli jako přebytečná pracovní síla „rustikováni“, tj. odesláni zpět na venkov.⁵⁸⁴ Vláda si od nově přijatého nařízení slibovala efektivní řešení situace.⁵⁸⁵

3.3 Bulhoek a Bondelzwartové

Smutsova vláda po vzpouře na Randu musela čelit ozbrojeným občanským konfliktům, jenž měly původ v domorodé komunitě. První se odehrál 24. května 1921 a je znám jako masakr u Bulhoeku. Původce této rebelie byl černošský kazatel Enoch Mgijima, který sám sebe považoval za proroka izraelitské sekty v církvi Boží a svatých Kristových (*Church of God and Saints Christ*). Tato náboženská skupina působila v Jižní Africe od počátku 20. století a v roce 1908 došlo ke jmenování jejího prvního biskupa Johna Msikinyai.⁵⁸⁶ Po jeho smrti v roce 1914 se církev rozštěpila do dvou názorových proudů (více než pohled na liturgii hrál roli osobní vliv). První z nich vedl Peter Matshaka s centrem v Uitenhage na jihu Kapska; druhý řídil Enoch Mgijima, který profitoval z podpory oblasti Queenstownu na jihovýchodě kolonie.⁵⁸⁷ Mgijima sám sebe ustanovil prorokem⁵⁸⁸ a církev jej ze svých řad exkomunikovala v roce 1918.⁵⁸⁹ Od této chvíle

⁵⁸⁰ TNA, DO 114/99, S 1438, Race Relations and Political Trends in the Union of South Africa, April 1940, f. 4.

⁵⁸¹ TNA, DO 114/91, S 1438, Native Policy and Administration in South Africa, 8th April, 1938, f. 3.

⁵⁸² DAVENPORT, *African Townsmen?...*, s. 102.

⁵⁸³ TNA, DO 114/91, S 1438, Native Policy and Administration in South Africa, 8th April, 1938, f. 6.

⁵⁸⁴ KOK, c. d., s. 85.

⁵⁸⁵ TNA, DO 114/91, S 1438, Native Policy and Administration in South Africa, 8th April, 1938, f. 6.

⁵⁸⁶ MAKUBE, D. H., The Bulhoek Massacre: Origins, Casualties, Reactions and Historical Distortions, in: *Militaria*, Vol. 26, No. 1, 1996, s. 23.

⁵⁸⁷ EDGAR, R., The Prophet Motive: Enoch Mgijima, the Israelites, and the Background to the Bullhoek Massacre, in: *The International Journal of African Historical Studies*, Vol. 15, No. 3, 1982, s. 415.

⁵⁸⁸ MAKUBE, c. d., s. 24.

⁵⁸⁹ EDGAR, c. d., s. 418.

o sobě Mgijimovi stoupenci hovořili jako o Izraelitech.⁵⁹⁰ Jejich nejvýznamnějším svátkem se stal pesach, kdy se každý rok v dubnu následovníci proroka soustředili kolem jeho obydlí v Kamastoneu, kde po osm dnů probíhaly slavnosti. Sekta svým členům taktéž předepisovala způsob oděvu a osobní hygieny.⁵⁹¹ Nošení palných zbraní bylo zakázáno, jelikož ani bibličtí Izraelité je nevlastnili, avšak někteří členové měli dovolené sečné zbraně.

Izraelité v oblasti Bulhoek-Ntabelanga postupně vystavěli chatky a jakýsi improvizovaný svatostánek, kde prorok sloužil své mše, avšak odmítali platit daně, čímž se dostali do „křížku“ s místními úřady. Při jedné ze svých inspekcí na počátku roku 1920 superintendant G. E. Nightingale žádal Mgijimu o vysvětlení, z jakého důvodu se lidé v oblasti shromažďují a staví obydlí. Ten mu lživě odpověděl, že to jsou věřící, kteří nestihli loňský pesach.⁵⁹² Policejní šéf Enochovi Mgijimovi nařídil, aby setkání rozpustil a příchozí poslal zpět, odkud přišli. Hlava Izraelitů se nalézala ve svízelné situaci, protože nemohl své stoupence rozehnat a ztratit před nimi tvář vyvoleného. Izraelité se ale squatováním na britské půdě dostávali s místními do většího konfliktu. Nightingale, zjistiť, že Mgijima neuposlechl jeho rozkazu, vydal se v červnu 1920 do Ntabelangy situaci řešit. Dostalo se mu vysvětlení, že nově usazení domorodci, nemohli oblast kolem Bulhoeku opustit, neboť jsou nemocní nebo nemají dostatečnými prostředky k zaplacení zpáteční cesty.⁵⁹³ Mgijima však superintendantovi slíbil, že další oslava pesachu se bude konat zanedlouho a poté přistěhovalci oblast opustí. V polovině července 1920 si občané Nightingaleovi stěžovali, že komunita Izraelitů v Bulhoeku se dále rozrůstá a stoupá i počet obydlí v oblasti.⁵⁹⁴ V tuto chvíli došla policejnímu šéfovi trpělivost a do situace se vložilo i ministerstvo spravedlnosti, jenž rostoucí kriminalita na východě Kapska značně znepokojovala.

Vláda vyslala soudního zmocněnce E. C. A. Welshe, aby v doprovodu stovky policistů odjel do Bulhoeku-Ntabelangy spor vyřešit. Izraelité výzvy k opuštění prostoru ignorovali a světské úřady odmítli akceptovat s tím, že budou naslouchat jen Božímu slovu.⁵⁹⁵ Součástí slavností pesachu byl také pochod, do nějž se zapojilo na 1000 stoupenců Mgijimovy sekty. Tento akt si však přítomné policejní jednotky vysvětlily jako

⁵⁹⁰ WILSON, *The Growth...*, s. 82.

⁵⁹¹ Izraelité denně oblékali frak s čistým bílým límečkem, měly hladce oholené tváře a hlavy, zatímco ženy nosily vlasy zamotané pod stuhami či podobným materiálem. MAKUBE, c. d., s. 25.

⁵⁹² HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 91.

⁵⁹³ MAKUBE, c. d., s. 25.

⁵⁹⁴ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 91–92.

⁵⁹⁵ Tamtéž, s. 93.

přípravu na útok a utekli do několik kilometrů vzdálené farmy.⁵⁹⁶ Policisté museli následně mírnit výbušné vesničany, kteří se cítili Mgijimovými stoupenci ohrožení, aby nevzali spravedlnost do svých rukou. Situace se vážně zkomplikovala v polovině prosince 1920, když farmář Mattushek se svým pobočníkem Klopperem zastřelil dva Izraelity, kteří se na jeho pozemku pokoušeli ukrást zásoby krmiva pro dobytek. Farmáře i s pobočníkem shledali vinnými za zabití.⁵⁹⁷

Ministerstvo domorodých záležitostí stále věřilo, že situaci může vyřešit nekonfliktně a vyslalo za Mgijimou deputaci, jíž tvořili vzdělaní domorodci, mezi nimi i J. T. Jabavu. Na vzájemném setkání však obě strany shodu nenalezly. Jednání se opakovala v dubnu 1921 a dále na začátku května toho roku.⁵⁹⁸ Izraelité však stále skálopevně argumentovali svým přesvědčením, že nemínili porušovat zákony, avšak pouze setrvat v oblasti je rozhodnutím Páně a oni se jeho přání odmítají protivit.⁵⁹⁹ Vládní delegaci již docházela trpělivost a pomalu se schylovalo ke krveprolití. Obyvatelé okolních obcí již odmítali tolerovat Mgijimovy stoupence s jejich troufalými výmluvami.⁶⁰⁰

Do situace se vložil i SANNC a jihoafrický tisk, konkrétně listy *Imwo Zabatsundu* a *The Star*, jenž Izraelity vyzývaly k uposlechnutí výzev vlády, aby tak předešli možným ztrátám na životech.⁶⁰¹ Jihoafrická vláda se po opakovaných pokusech vyřešit situaci smírně, rozhodla zjednat pořádek násilnou cestou. Na 800 policistů se pod velením plukovníka Trutera shromáždila v sousedním Queenstownu.⁶⁰² Izraelité se na možný střet taktéž připravovali; každý den cvičili boj zblízka a každou noc poté vysílali hlídky na blízké kopce, z nichž pozorovali okolí.⁶⁰³ Enoch Mgijima obdržel 20. května 1921 od Trutera ultimátum, že pokud oblast v nejbližší době neopustí, plukovník nařídí svým jednotkám každého squattera zatknout a improvizovaná obydlí strhnout.⁶⁰⁴ O dva dny později obdrželi vládní jednotky zamítavou odpověď a připravili se vzít Bulhoek ztečí a 23. toho měsíce obklíčili Mgijimovo stanové městečko. Na Den impéria 24. května se daly věci do pohybu.⁶⁰⁵ Na odpor se vojákům postavilo 500 Izraelitů

⁵⁹⁶ WILSON, *The Growth...*, s. 83.

⁵⁹⁷ MAKOBE, c. d., s. 25.

⁵⁹⁸ Tamtéž, s. 25–26.

⁵⁹⁹ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 93.

⁶⁰⁰ MAKOBE, c. d., s. 26.

⁶⁰¹ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 92–95.

⁶⁰² SWITZER, L., The Ambiguities of Protest in South Africa: Rural Politics and the Press during the 1920s, in: *The International Journal of African Historical Studies*, Vol. 23, No. 1, 1990, s. 95.

⁶⁰³ MAKOBE, c. d., s. 26.

⁶⁰⁴ Tamtéž.

⁶⁰⁵ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 96.

ozbrojených noží, klacky a palicemi.⁶⁰⁶ Truterovi muži vypálili několik varovných salv nad hlavami Mgijimových stoupců, kteří za několik málo okamžiků započali svůj útok a téměř fanaticky vybíhali proti policejním jednotkám. Boj trval krátce a vyžádal si na 200 obětí, dalších 100 zraněných a 150 zatčených,⁶⁰⁷ včetně Enocha Mgijimy a jeho synů. Soudní proces začal v listopadu 1921 a většina z obžalovaných od soudu odcházel s tresty nucených prací v době trvání mezi 12 a 18 měsíci; Mgijima se svým bratrem Charlesem, dostali 6 letý trest nucených prací v důlní trestanecké stanici De Beer's v Kimberley.⁶⁰⁸

Neopomenutelnou stopu v meziválečné éře Jihoafrické unie zanechala také tzv. Aféra Bondelzwartů (*Bondelzwarts Affair* nebo *Bondelzwats Rebellion*).⁶⁰⁹ Na kmene domorodých Afričanů Bondelzwart, se podepsala vzájemná interakce s Afrikánci z přelomu 20. století – bývalý kmen z oblasti Německé jihozápadní Afriky, jenž žil v sousedství s Hottentoty a míšenci, ovlivnilo soupeření kapských Búrů s Bušmeny. Konkrétně spolupráce s tzv. Orlamy, vnesla do kmene mimo jiné náboženskou erudici, znalosti palných zbraní a jejich děti Búrové někdy osvojovali.⁶¹⁰ Později vzniklý kmen Bondelzwartů tedy nesl afrikánská jména, ctil stejné křesťanské zásady a podobným způsobem jako Búrové šířil ideu republikanismu.

Když v roce 1915 jihoafrická vojska generála Bothy pokořila císařskou vládu německé kolonie, hleděli na ně Bondelzwartové jako na osvoboditele a věřili, že získají nezávislost. Toto se však neshodovalo s představou bělošské (německé) komunity, jež rozhodla v mandátním území setrvat, i přes změnu autorit. Vláda Unie se k německé komunitě na získaném území zachovala poměrně velkoryse – respektovala původní vlastnická práva a trpělivě jednala s německou vládou o vzájemné dohodě, týkající se získání občanství.⁶¹¹ Zvýšil se také zájem obyvatel Unie o nové získané území, kdy na 10 000 Jihoafričanů hledělo k mandátnímu území s vírou v nový život. Přestože, jak se říká „nové koště, dobře mete“, Bondelzwartové neshledávali v nové vládě mnoho změn od původního zřízení. Jihoafričané sice na rozdíl od císařské reprezentace jisté maličkosti ve správě přehlíželi, nicméně pasová povinnost pro domorodé muže starší 14 let a následná nutnost zavázat se u bělochů k pracovnímu poměru (pokud neoplývali

⁶⁰⁶ SWITZER, c. d., s. 95.

⁶⁰⁷ Tamtéž.

⁶⁰⁸ MAKOBE, c. d., s. 26.

⁶⁰⁹ NASA, Depot: SAB, Source: BTS, Vol. 2/1/87, Reference No. LN 13/4, Permanent Mandates Commission Bondelzwart's Rebellion 1922, 1923–1930, f. 1.

⁶¹⁰ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 101.

⁶¹¹ Na základě dohody, uzavřené v r. 1923, němečtí obyvatelé získali občanství Unie, v případě, že jednotlivci s touto nabídkou nesouhlasili, německé občanství si ponechali a na oplátku, tato minorita si směla uchovat německý kulturní charakter, včetně jazyka, který je v současné Namibii patrný dodnes. Tamtéž, s. 102–103.

dostatečnými a viditelnými prostředky obživy – půdou), Bondelzwartům činila potíže akceptovat.⁶¹² Když v roce 1919 sesadila vláda Unie Jacobuse Christiana z pozice tzv. kapitána kmene⁶¹³ a na jeho místo dosadila míšence Timothyho Beukse, který s kmenem neměl žádné vazby, Bondelzwarty si tím velice pohněvala.

Situace v kmeni se dále zhoršovala a ve své zprávě z roku 1921 ji detailně popsal major Manning, který s kmenem strávil několik dnů v únoru tohoto roku;⁶¹⁴ Bondelzwartové se potýkali s velkou chudobou, neměli dostatečné finanční prostředky k placení daní, přičemž z jejich pohledu nejnepříjemnější byla daň za psy, jenž byli pro kmen životně důležití, neboť ochraňovali malá stáda dobytka a používali je také k lovu.⁶¹⁵ Bělošská vláda uvalila na kmen tuto daň, protože tímto způsobem chtěla Bondelzwarty přinutit k práci na bělošských hospodářstvích a přestože byla z popudu správce mandátního území Gysberta Hofmeyra v roce 1921 snížena na polovinu oproti původní výměře, nálada v kmeni se neutišila.

Lokální vláda se domnívala, že z řad Bondelzwartů hrozí nebezpečí vypuknutí rebelie a jala se situaci řešit uvalením ultimáta v polovině května 1922, jehož obsahem byla kapitulace vybraných mužů, odevzdání palných zbraní a střeliva a zároveň také varování celému kmeni, že jakákoliv forma vzdoru povede k vážným následkům.⁶¹⁶ Korespondence, jež si spolu vyměnili právoplatný kapitán kmene Jacobus Christian, který se těšil velkému respektu u Bondelzwartů a správce mandátu Hofmeyr zůstala vzájemně nepochopena a situace dospěla do „mrtvého“ bodu, kdy ani jeden z národů nevěděl, jak se druhý zachová.⁶¹⁷ Nedůvěřivé chování Bondelzwartů si Evropané vykládali jako drzé a troufalé a nečinnost zastupitelských orgánů vedla k panice mezi obyvateli. Gysbert Hofmeyr se rozhodl jednat – shromáždil na 400 mužů vyzbrojených puškami, kulometry, povolal leteckou podporu a vyrazil na „trestnou“ výpravu, zjednat pořádek na svěřeném území.⁶¹⁸ Na stovku mužů z kmene Bondelzwart akci nepřežilo, další téměř 500 obyvatel utrpělo při útoku zranění nebo skončilo ve vězení.⁶¹⁹

⁶¹² KUPER, *African Nationalism...*, s. 446.

⁶¹³ Náčelník kmene byl nazýván kapitán – patrný odkaz na búrskou vojenskou hierarchii, jenž bondelzwartská společnost převzala. HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 104.

⁶¹⁴ Tamtéž.

⁶¹⁵ Za jednoho psa byla vyměřena suma £ 5, za pět psů £ 50. LOGAN, R. W., The Operation of the Mandate System in Africa, in: *The Journal of Negro History*, Vol. 13, No. 4, 1928, s. 439.

⁶¹⁶ SPENCE, J., *South Africa and The Modern World*, in: WILSON, M. – THOMPSON, L. M. (eds.), *The Oxford History of South Africa*, Vol. 2, Oxford 1971, s. 506.

⁶¹⁷ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 106.

⁶¹⁸ Tamtéž, s. 106–107.

⁶¹⁹ CRAWFORD, N. C., *Argument and Change in World Politics: Ethics, Decolonization and Humanitarian Intervention*, New York 2002, s. 276.

Pokud si vláda Unie představovala, že správa mandátního území bude mít podobný průběh, jako by měla anexe dané oblasti, pak v tomto případě poznala, že se mýlila. Celý incident silně rezonoval nejen v Jihoafrické unii, ale i ve světových médiích.⁶²⁰ Jednalo se totiž o vážnou událost, jež se odehrála v prostoru mandátního území Společnosti národů, což nemohlo zůstat bez povšimnutí široké veřejnosti.⁶²¹ Premiér Smuts se zastával správce Hofmeyera a Winston Churchill jako ministr kolonií dále objasňoval celou záležitost britské Dolní sněmovně. Společnost národů událost vyhodnotila jako „zářný příklad zpronevěry poručnictví v Africe“.⁶²² Mandátní komise Společnosti národů poté pozorně sledovala i vývoj kmene Rehobothů, kteří také obývali Jihozápadní Afriku.⁶²³

Jihozápadní Afrika byla administrativně rozdělena do dvou správních celků: 1) „evropské“ oblasti tzv. policejní zóny (*Police Zones*), zde se nacházelo několik domorodých rezervací a směl zde pobývat omezený počet černošských obyvatel, kteří byli vázáni pracovním poměrem, a 2) zbylá území.⁶²⁴ Domorodé záležitosti nespadaly do pravomoci správních orgánů mandátu,⁶²⁵ kromě fiskální politiky. Tzv. Nejvyšším domorodým komisařem (*Chief Native Commissioner*) se stal tajemník Jihozápadní Afriky, přičemž nejvyšším představitelem domorodců v mandátu byl ustanoven jeho správce.⁶²⁶ Jihoafrická unie každoročně čelila kritice ze strany Mandátní komise Společnosti národů za nekvalitní a neefektivní správu svěřeného území. Unie měla dle jejího doporučení vydat více prostředků na vzdělávání, lékařskou péči a posílení administrativy. Britská vláda navíc dominium varovala, že mandátní území není možné vést příliš odlišnými způsoby, než jakými Vysoký komisař spravuje „svá“ území Basutska, Bečuánska a Svazijska, na něž pravidelně a nemalými částkami přispívá Koloniální rozvojový fond (*Colonial Development Fund*), a proto je třeba se zvýšenými výdaji na vývoj mandátu počítat.⁶²⁷

⁶²⁰ LOGAN, c. d., 433.

⁶²¹ *A Sacred Trust: Natives Mandates: Bondelzwarts Rebellion: Inquiry Report Summarised*, in: Advocate, 12th April, 1923, s. 1; *Bondelzwarts Rebellion: Mandate Report Attacked*, in: World, 10th September, 1923, s. 6.

⁶²² LOGAN, c. d., s. 439; AZIKIWE, B. D., Ethics of Colonial Imperialism, in: *The Journal of Negro History*, Vol. 16, No. 3, 1931, s. 293.

⁶²³ NASA, Depot: SAB, Source: GG, Vol. 1566, Reference No. 50/1297, MANDATES: Difference between Union Government and the Permanent Mandates Commission in Connexion with the Rehoboths, October 1928, f. 1–43.

⁶²⁴ TNA, DO 114/91, S 1438, Native Policy and Administration in South Africa, 8th April, 1938, f. 24.

⁶²⁵ Zákonomádného shromáždění (*Legislative Assembly*) nebo Výkonná komise (*Executive Committee*). Tamtéž.

⁶²⁶ Tamtéž.

⁶²⁷ Tamtéž, ff. 27–28.

3.4 Indická diaspora a *Cape Coloureds*

Podobně jako černošská komunita čelila útlaku ze strany bělošské vlády i část populace Unie původem z Indie. Na jih Afriky první početnější skupiny indických migrantů připluly v 60. letech 19. století za účelem práce na třtinových plantážích v tehdejší britské kolonii Natal. Celkově v následujících pěti dekadách do Jižní Afriky dorazilo na 150 000 Indů, kteří posléze našli uplatnění jako horníci v uhelných dolech nebo jako pracovníci na dráze.⁶²⁸ Ti dělníci, kteří se po vypršení svých kontraktů rozhodli zůstat na černém kontinentu, se pak uplatnili zejména jako rybáři, zahradníci, drobní pěstitelé zeleniny, zaměstnanci pošt, překladatelé, obchodníci a úředníci. Právě indiští prodejci, působící ve městech na trase mezi metropolemi Durban a Johannesburg, stáli za postupným vytlačení bělošských maloobchodníků z oblasti, což způsobilo zejména u búrské komunity nedůvěru a vyvolávalo negativní reakce, které měly za následek segregáční opatření namířená proti indickým spoluobčanům.⁶²⁹

Význačnou postavou v emancipaci Indů na africkém jihu se stal vystudovaný právník Mohandas Gándhí, který v Jižní Africe pobýval mezi lety 1893 a 1914 a pozornost na sebe soustředil zejména díky své filozofii pasivní rezistence.⁶³⁰ Tzv. *sátjagraha*, jak Gándhí svůj koncept nenásilného vzepření se tehdejšími britskými autoritám nazval,⁶³¹ vycházela z principu, že zdánlivě bezvýznamná skupina obyvatelstva má moc ovlivnit politické dění i s vyloučením fyzického násilí. *Satjagraha* se také stala prostředkem k uvědomění vlastního (indického) původu a indickou společností na jihu Afriky stmelovala.⁶³²

Gándhí se angažoval v politice prakticky již od svého příjezdu do Jižní Afriky⁶³³ a stál za vznikem tzv. Natalského indického kongresu (*Natal Indian Congress*) v roce 1894.⁶³⁴ Jeho založení inicioval z popudu proti nově přijatému dodatku Zákona o hlasovacím právu (*Franchise Amendment Bill*), který všem občanům asijského původu

⁶²⁸ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 1, s. 325.

⁶²⁹ Přesto však Búry a Indy pojil odpor k britské nadvládě. Gándhí se ale v období Druhé búrské války rozhodl vyjádřit podporu Britskému impériu, jelikož věřil, že se indické komunitě za vojenskou službu po boku britských *Tommy Boys* dostane odměny v podobě právní emancipace. PILÁT, J., *Mahátma Gándhí*, Praha 1964, s. 25.

⁶³⁰ BEINART, c. d., s. 94.

⁶³¹ Název odvozen od slov *satj* (pravda) a *ágraha* (následování). BOSE, A., A Gandhian Perspective on Peace, in: *Journal of Peace Research*, Vol. 18, No. 2, 1981, s. 161.

⁶³² BEINART, c. d., s. 94.

⁶³³ Ovlivnil jej zejména známý incident ve vlakovém kupé, kdy jej průvodčí vykázal z vozu 1. třídy kvůli barvě pleti a Gándhí odmítnuv přestoupit do vozu nižší kategorie, byl z vlaku vyhozen. BOSE, c. d., s. 159.

⁶³⁴ TOIT, B. M. du, The Mahatma Gandhi and South Africa, in: *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 34, No. 4, 1996, s. 645.

odpíral právo volit.⁶³⁵ Zájem vlády o indickou otázku se zvýšil zejména v důsledku protestním kampaním, jež Gándhí organizoval mezi lety 1907 a 1914.⁶³⁶ Své požadavky pak formuloval do 4 bodů: 1) zrušení tzv. „třilibrového“ zákona v Natalu,⁶³⁷ 2) svoboda pohybu v rámci Unie, 3) zrušení praxe, že Indové, kteří se ocitnou mimo území Natalu na déle než 3 roky, pozbydou dosud nabytých vlastnických práv a 4) uznání manželství, uzavřených při hinduistických, muslimských či párských obřadech,⁶³⁸ jenž projednávali při osobních setkáních a prostřednictvím korespondence s generálem Smutsem. Společně se pokoušeli nalézt řešení, které by uspokojilo jak vládu Unie, tak indické obyvatelstvo. Jednání vedla k uzavření tzv. Gándhí-Smutsově úmluvě, na níž se oba vystudovaní právníci shodli v červnu 1914 a jež začala platit jako Indický úlevový zákon (*Indian Relief Act*) v červenci toho roku,⁶³⁹ jenž rušil „třilibrovou“ daň a vláda Unie akceptovala i manželství uzavřená dle nekřesťanských ritu.

Po skončení První světové války následovala řada legislativních nařízení, která útlak Indů v Unii jen dále prohloubily. Mimo výše uvedených rasových zákonů, které valnou měrou zasahovaly do všech oblastí života černošských obyvatel dominia a zároveň také komplikovaly situaci Indů v zemi, vydala jihoafrická vláda v meziválečném období několik předpisů, namířených výhradně proti Asiatům. Zákon o třídách (*Class Areas Act*), jenž Patrick Duncan představil jihoafrickému parlamentu roku 1924,⁶⁴⁰ nařizoval Indům obývat jen vymezené městské prostory, v nichž směli podnikat.⁶⁴¹ V roce 1925 přijala vláda Malanův Zákon o rezervacích, imigraci a registraci (*Areas Reservation and Immigration and Registration Bill*), skrze nějž ministr vnitra označil občany s indickým původem za vetřelce, požadoval jejich registraci a navrhl regulaci počtu Indů v zemi formou repatriací. O dva roky později proběhla jednání u kulatého stolu mezi vládami Unie a Indie, na nichž zástupci obou stran mimo jiné řešili otázku postavení jihoafrických

⁶³⁵ TOIT, *The Mahatma...*, s. 644.

⁶³⁶ Indy pobouřil tzv. Černý zákon (*Black Act*), přijatý roku 1907, který jim nařizoval pasovou povinnost. HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 1, s. 329–331.

⁶³⁷ Dle tohoto nařízení, každý Ind, který se v provincii po vypršení svého kontraktu usadil, musel ročně platit daň ve výši £ 3. TATHAM, F. S., *The £3 Tax: Why It Should Be Repealed: Its Purpose Gone*, 6th October, 1913, in: NASA, Depot: SAB, Source: GG, Vol. 897, Reference No. 15/507, Asiatics: Immigration. General Report to Secretary of State Passive Resistance, Indian strike in Natal, etc., 6th November, 1913, f. 8; POWER, F., Gandhi in South Africa, in: *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 7, No. 3, 1969, s. 454.

⁶³⁸ TOIT, *The Mahatma...*, s. 652.

⁶³⁹ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 1, s. 345.

⁶⁴⁰ DAVENPORT – SAUNDERS, *South Africa...*, s. 279.

⁶⁴¹ *South Africa: The Class Areas Bill*, in: Examiner, 17th March, 1924, s. 5.

Indů.⁶⁴² Výsledkem se stal Zákon o imigraci a náhradách Indů (*Immigration and Indian Relief Act*),⁶⁴³ jenž kromě jiného ustanovil, že ilegální indičtí imigranti (zejména z období Druhé búrské války) již nebudou trestně stíháni, avšak rodin těchto imigrantů se výjimka netýkala a nesměli se k nim připojit. Vznikl také harmonogram repatriačního procesu pro Indý, kteří se rozhodli Jižní Afriku opustit dobrovolně. Každý navrátilce obdržel na cestu £ 20 (dítě £10) a plavba do Indie nebyla nijak zpoplatněna.⁶⁴⁴

Rovnoprávnost a lepší postavení Indů v Unii prosazoval tzv. Jihoafrický indický kongres (*South African Indian Congress*), jenž zformoval Yusuf Dadoo v roce 1923 v reakci na rostoucí počet rasově motivovaných legislativních nařízení. Tato organizace zaštiťovala aktivity regionálních indických kongresů, zejména natalské a transvaalské pobočky. Ke konci 30. let 20. století se vlivem Dadoova vedení začala šířit myšlenka, že by se Indové v Unii měli v otázce prosazení politických cílů spolupracovat s černošskými politickými hnutími.⁶⁴⁵

Vlivným „hráčem“ v otázce emancipace barevných obyvatel Unie se v meziválečném období stal Abdullah Abdurahman, který byl v době svého předsednictví v Africké politické organizaci (*African Political Organisation*),⁶⁴⁶ respektive Africké lidové organizaci (*African People's Organisation; APO*)⁶⁴⁷, považován za váženého a vlivného představitele barevných. Abdurahman výrazně podporoval vzdělávání barevných, jelikož jej považoval za důležitý prostředek k pokroku a vývoji „své“ komunity; mnozí z barevných obyvatel ve vzdělávání viděli příslib vyššího sociálního statusu a příležitost uniknout od manuální práce.⁶⁴⁸ „Vzdělání je nejvíce povznášející síla na světě a těmito prostředky dosáhneme větších úspěchů, než za použití jakýchkoli jiných.“⁶⁴⁹ List *African Political Organisation*, vydávaný od roku 1909,⁶⁵⁰ kladl důraz na

⁶⁴² NASA, Depot: SAB, Source: GG, Vol. 914, Reference No. 15/1263, Asiatics: Miscellaneous. Legislation: Areas Reservation and Immigration and Registration (Further Provision) Bill 1925. Request For Copies and Telegraphic Summary of, 1925, f. 12.

⁶⁴³ NASA, Depot: SAB, Source: BTS, Vol. 24, Reference No. 28/1/45, Bills 1927. Immigration and Relief (Further Provision) Bill, 1927, f. 7.

⁶⁴⁴ V roce 1931 došlo ke zdvojnásobení tohoto bonusu, avšak nakonec došlo ke zrušení této nabídky, neboť, jak jihoafrické autority později zjistily, repatriaci využívali převážně staří či nemocní Indové, kteří se rozhodli ve své původní domovině dožít a před cestou si finančně přilepšit. Tamtéž, f. 14.

⁶⁴⁵ TOIT, *The Mahatma...*, s. 654.

⁶⁴⁶ Africká politická organizace vznikla 1902 a Abdurahman stál v jejím čele od roku 1905. ADHIKARI, M., Coloured Identity and the Politics of Coloured Education: The Origin of the Teachers' League of South Africa, in: *The International Journal of African Historical Studies*, Vol. 27, No. 1, 1994, s. 115.

⁶⁴⁷ V roce 1919 došlo ke změně názvu organizace, přesto Abdurahman setrval ve vedení a to až do roku 1940. ADHIKARI, M., 'The Product of Civilization in Its Most Repellent Manifestation': Ambiguities in the Racial Perceptions of the APO (African Political Organization), 1909–23, in: *The Journal of African History*, Vol. 38, No. 2, 1997, s. 291.

⁶⁴⁸ ADHIKARI, *Coloured Identity...*, s. 115.

⁶⁴⁹ Tamtéž, s. 116.

potřebu širokého vzdělávání⁶⁵¹ a hnutí APO se výrazně zasadilo o vznik tzv. Učitelské ligy Jižní Afriky (*Teachers' League of South Africa*) v roce 1913.⁶⁵²

Hnutí APO podporovalo jak Gándhího pasivní rezistenci, tak vznik SANNC v roce 1912. K užší spolupráci mezi těmito dvěma politickými organizacemi však došlo až ve druhé polovině 20. let 20. století. Do té doby se představitelé obou hnutí scházeli jedenkrát ročně za účelem společné diskuze nad situací v Unii.⁶⁵³ Jako odpověď na Hertzogovy zákony přišel Abdurahman s myšlenkou zorganizovat setkání představitelů těch částí jihoafrické populace, které nová legislativa negativně ovlivňovala. První Konference neevropských občanů (*Non-European Conference*), se konala v červnu 1927 v Kimberley.⁶⁵⁴ Tradice těchto setkání přetrvala až do dob apartheidu, kdy se jich účastnila nově vzniklá politická hnutí.

Kapští barevní se stali výjimečnou složkou obyvatelstva Unie; „Mají specifický typ postavy, charakteristický akcent a dokonce vlastní druh smíchu. [...] Sňatky uzavírají v rámci své komunity. Dodržují vlastní svátky. Nenavštěvují vily bělochů, ani chatrče černých. Obě skupiny jimi opovrhují.“⁶⁵⁵ Byli potomky několika různých ras, nejčastěji se udává, že jejich minorita vznikla spojením Khoisanů, členů kmene Xhosa, kapských Malajců, jihoafrických Indů a Evropanů.⁶⁵⁶ V Unii se nacházely i další barevné komunity, jež měly díky stykům s bělochy blíže evropské větvi než černošské.⁶⁵⁷ Jihoafričtí Evropané však Kapské barevné považovali za větev vykazující nejvyšší míru příbuznosti, jelikož na rozdíl od ostatních barevných, svoji domorodou stránku potlačovali – nemigrovali po venkovských oblastech, ale sloužili na bělošských usedlostech a snažili se napodobovat evropské zvyklosti.⁶⁵⁸

Podobně jako v otázce vzájemného soužití Britů a Afrikánců v Jihoafrické unii, nenalezli generálové Hertzog a Smuts shodu ani ve věci domorodé politiky. Zatímco Hertzog cílil výhradně na zrušení kapského volebního práva, průmyslovou rasovou segregaci a řízenou distribuci černošských dělníků farmám, Smuts na rozdíl od něho preferoval postupné začleňování domorodých Afričanů do pracovního procesu, nikoliv

⁶⁵⁰ ADHIKARI, *The Product of...*, s. 285.

⁶⁵¹ ADHIKARI, *Coloured Identity...*, s. 114.

⁶⁵² Ta fungovala až do začátku 60. let 20. století, kdy ji negativně ovlivnili represe po tzv. masakru v Sharpeville v březnu 1960. Tamtéž, s. 125.

⁶⁵³ ADHIKARI, *The Product of...*, s. 293.

⁶⁵⁴ Tamtéž, s. 293–294;

⁶⁵⁵ MILLIN, *The South Africans*, s. 196

⁶⁵⁶ Viz dokumentární snímek *I'm Not Black, I'm Coloured: Identity Crisis at the Cape of Good Hope*, 2009, režie Kiersten Chace.

⁶⁵⁷ Kupříkladu: Griquové, Rehoboti, Černí a Bílí chlapi (*Zwaartbois a Witboois*) nebo ojediné kmeny Hotentotů, či již výše zmínění Bondelzwartové. MILLIN, *The South Africans...*, s. 196.

⁶⁵⁸ Tamtéž, s. 197.

jejich naprostou ostrakizaci.⁶⁵⁹ Právě tento odlišný pohled se stal třetí plochou mezi frakcemi smutsovské (*Smutsian*) a hertzogovské (*Hertzogite*) linie rasové segregace. Z pohledu zakladatelů SANNC se nejednalo o příliš rozdílné přístupy, avšak zatímco Hertzoga považovali za „úhlavního nepřítele“ domorodých Afričanů, Smutse (a Bothu) shledávali k diskuzi nad otázkou domorodé politiky v Unii přístupnějšími.⁶⁶⁰

Beinart shledává 7 základních aspektů v politice Nacionální strany, které v meziválečném období vykrytalizovaly a „připravily“ tak půdu pro pozdější politiku apartheidu: 1) jasná definice ras, 2) exkluzivní právo bělochů na účast v politickém životě, 3) institucionální a územní separace bělochů a černochů, 4) prostorová segregace ve městech a na venkově, 5) kontrola pohybu domorodých Afričanů, 6) oddělení trhu práce pro bělošské a nebělošské dělníky a 7) segregace veřejných zařízení, univerzitami počínaje a lavičkami v parku konče.⁶⁶¹

⁶⁵⁹ BROOKES, E. H., *General Smuts' Native Memorandum*, 9th October 1926, in: NASA, Depot: SAB, Source: GG, Vol. 976, Reference No. 19/945A, Natives: Miscellaneous. Article by Professor Edgar Brookes of the Smuts' Memorandum on Native Policy Together With Statement Issued by the Federal Council of the Dutch Reformed Churches on the Prime Minister's Native Bills, 13th October, 1926, ff. 1–3; DUBOW, *Racial Segregation...*, s. 43–47.

⁶⁶⁰ HANCOCK, *Smuts...*, Vol. 2, s. 117.

⁶⁶¹ BEINART, c. d., s. 148.

4. Závěr

Segregační politika praktikovaná jihoafrickými vládami mezi světovými válkami se snažila různými zákony reagovat na konstantní sociální problém bělošské nouze, který vyvstal v kontextu kulturní a rasové rozmanitosti populace. Rasová legislativa, jež časem přerostla původní záměr pracovního zvýhodnění bělochů, bezpochyby ovlivnila vývoj Jihoafrické unie do té míry, že právě v krocích jihoafrických politiků lze nalézt počátky pozdější politiky apartheidu. Na jihu černého kontinentu se v týž okamžik odehrávalo několik názorových kolizí, přičemž každá z nich měla příčinu v odlišných sociálních strukturách. Bělošská část populace se vyrovnávala se střetem idejí britské a búrské komunity současně se zápasem o kulturní dominanci jedné z těchto skupin v oblasti, avšak Afrikánci, kteří tvořili v evropské části jihoafrické populace majoritu, se prioritně zabývali otázkou soužití s britskými spoluobčany v Unii a řešení problému tzv. bělošské nouze. Důležitý milník v otázce vztahu Afrikánců k Britům a impériu představovala Druhá búrská válka. Pravověrní Búrové zastávali názor, že vzhledem ke společným historickým událostem a jejich dopadu na afrikánskou komunitu, nejsou smířlivost a souznění obou bělošských národů možné.

Tuto myšlenku v meziválečném období zastávali nejen předseda vlády v letech 1924–1939 a zakladatel Nacionální strany James Hertzog, ale i ministři v jeho vládách Daniel Malan, Tielmann Roos, Jan Kemp, Nicolaas Havenga a další. Strana se udržela u moci díky spolupráce s Labouristickou stranou plukovníka Frederica Creswella a jejich společné politiky „civilizované zaměstnanosti“, již chtěli řešit narůstající sociální problém chudých bělošských občanů.

Uspokojení potřeb nejnižší bělošské vrstvy obyvatelstva, tzv. *bywoners*, a zajištění pracovních míst pro ně se stalo prioritou nejen pro Hertzogovo-Creswellovu koalici, ale i pro zbylou část búrských politiků, kteří však v otázce soužití s Brity preferovali opačné stanovisko. Zastánci politiky smířlivosti, jejímž nejvýznamnějším představitelem se po generálu Smutsovi stal první ministerský předseda Jihoafrické unie Louis Botha, shledávali spolupráci Afrikánců s Brity jako nezbytnou pro vývoj Jižní Afriky. Stoupenci tohoto ideového proudu nepopírali křivdy, jichž se měli Britové dopustit na búrském národu v době Druhé búrské války, ale jejich programem se stalo společné budování bělošského státu na jihu Afriky. Jihoafrické veřejnosti však po letech nepřetržité vlády „umírněných“ kabinetů Jihoafrické strany docházela trpělivost, jelikož stále nedokázaly zajistit efektivní řešení problému bělošské nouze a situace eskalovala v roce 1922 tím, že vypukla Randská rebelie. Po potlačení povstání Smutsova vláda reagovala na vzniklou situaci schválením

Učňovského zákona (1922), kterým chtěla potřebné vzdělání pro kvalifikovanou práci zajistit výhradně bělošské části populace, dále přijetím Zákona o domorodých městských oblastech (1923), jímž eliminovala vstup nezaměstnaných černošských obyvatel do měst, a následným Zákonem o dohodě v průmyslu (1924), získaly pouze bělošské odbory právo řešit problémy se zaměstnavateli; černošské odbory dle tohoto nařízení vznikat nesměly.

Búrové, ať již zastánci politiky smířlivosti nebo stoupenci Hertzogova nacionalismu, viděli jediné východisko z nastalé situace v uzákonění segregčních nařízení vůči nebělošským vrstvám obyvatelstva, jež představovaly levnou pracovní sílu. V protikladu vůči búrským segregčním tendencím se nacházely názory jihoafrických Britů, kteří vyznávali tolerantnější postoj v otázce zacházení s černošskými spoluobčany. Tento trend však afrikánské meziválečné kabinetů chápaly přímočařeji. V kontextu rasové legislativy tedy nebylo otázkou, jestli je nutné, aby vláda rasovou legislativu zavedla, ale jakou či do jaké míry diskriminační rasovou legislativu zavede.

V rasovém zákonodárství pokračoval i James Hertzog, který společně se „svými“ vládami hledal cestu z „bludného kruhu“ strádajících *bywoners* pomocí široce pojatého systému represivní legislativy. Tzv. Hertzogovy zákony pak postihovaly život nebělošských složek obyvatelstva prakticky ve všech sférách. Přijetím Zákona o minimálních mzdách (1925) stát získal pravomoc regulovat výši mezd pro nebělošské dělníky, čímž teze o „civilizované“ zaměstnanosti začala fungovat v praxi; bělošští dělníci získali větší prostor pro hledání zaměstnání, ale stalo se tak na úkor černošských obyvatel, jejichž příležitosti k obživě rapidně poklesly kupříkladu v důsledku Zákona o dolech a práci (1926), který kvalifikované posty zajišťoval přímo bělošským pracovníkům. Na základě znění Zákona o domorodé správě (1927) vznikl de facto „dvojitý metr“ výkladu práva; černošská a bělošská populace si již před zákonem nebyly rovny. Přestože Hertzogovy kabinetů řešení problému bělošské nouze považovaly za svou prioritu, otázku bídy černochů a barevných ignorovaly. Bělošská populace totiž po mnohá léta mylně věřila, že domorodci se mohou kdykoliv vrátit k živobytí na venkově, pokud nemají pracovní příležitost ve městech. Tato domněnka také mimo jiné způsobila, že bělošské vládní vrstvy nízkou úroveň kvality života barevných obyvatel systematicky či takřka programově ignorovaly.

Rasová legislativa ve 30. letech 20. století dále zpřísnila v důsledku negativního vlivu světové hospodářské krize. Vzhledem k nepříznivému ekonomickému vývoji došlo rovněž k úzké kooperaci nacionalistů a Jihoafrické strany; vznikla Sjedenocná strana, která neváhala v zájmu nejchudší bělošské populace pokračovat v segregaci většinového

černošského obyvatelstva. Zákon o půdě svěřené domorodcům, Zákon o zastoupení domorodců a Zákon o právech domorodců (1937) tak takřka dovršily proces, v rámci něhož se za více než dvacet let stala nebělošská populace občany „druhé kategorie“.

Přes zdánlivou shodu a dočasnou ideovou jednotu bělošských představitelů došlo v předvečer Druhé světové války k názorovým třenicím mezi nacionalisty a umírněnými v rámci Sjednocené strany. Hertzog nedokázal potlačit své touhy o bojkotu britské kultury a impéria, na což Smuts nemohl přistoupit. Hertzog proto rezignoval a Jihoafrickou unii do druhého světového válečného konfliktu přivedl Smuts.

Na základě zevrubné analýzy docházím k závěru, že „éra generálů“ bezpochyby přispěla k postupnému „uzákonění“ politiky apartheidu. Ústředním motivem jihoafrické politiky se v meziválečném období skutečně stala rasová diskriminace, jíž s vidinou zlepšení sociálního statutu nejchudších bělochů kabinety akceptovaly, a která stala se také sjednocujícím elementem pro všechny zúčastněné strany. Přestože otázka zrovnoprávnění Afrikánců s Brity na krátkou dobu politickému prostředí Unie dominovala, princip kontinuální rasové diskriminace se stal jak pro Smutsovu, tak pro Hertzogovu stranu, nezbytným prvkem jejich politických programů, jelikož v ní spatřovaly způsob, jak vyřešit kontroverzní sociální problém bělošské nouze. Žádný z nich nemohl předvídat, jaké budou mít jejich politická rozhodnutí důsledky.

Legislativní nařízení, přijatá v letech 1919–1939, postoj Hertzogových kabinetů k otázce domorodé politiky, téměř nulová snaha o změnu zažitého chápání rasové odlišnosti, zakořenila v mladé bělošské generaci a připravila „živnou půdu“ pro další fázi segregační politiky – vždyť přední „architekti“ apartheidu Johannes Gerhardus Strydom (znám též jako Strijdom) a Hedrik Frensch Verwoerd v tomto „extremizujícím“ období mezi světovými válkami politicky „dospívali“. Jih černého kontinentu se dodnes potýká s relikty represivního systému rasové nerovnosti.

5. Seznam použité literatury

Nevydané prameny:

I) National Archives of South Africa (NASA)

a) Public Records of former Transvaal Province and its predecessors as well as of magistrates and local authorities (TAB)

Type: Foto, Reference No. 37036, Photography of Well-known Document, the Peace Treaty of Vereeniging Signed in Pretoria after the Second Anglo-Boer War, 31st May, 1905.

b) Public Records of Central Government since 1910 (SAB)

Source: BNS, Vol. 1/1/248, Reference No. 146/73, Voortrekker Monument, 1936.

Source: BTS, Vol. 2/1/87, Reference No. LN 13/4, Permanent Mandates Source: BTS, Vol. 24, Reference No. 28/1/45, Bills 1927. Immigration and Relief (Further Provision) Bill, 1927.

Source: CIA, Vol. 54, Reference No. M385, Immorality Act No. 5, 1927–1959.

Source: GG, Vol. 328, Reference No. 7/507, Legislation: Defence Act No. 13 of 1912. Forwards Copies for Transmission to S[ecretary] of S[tate], 1912.

Source: GG, Vol. 897, Reference No. 15/507, Asiatics: Immigration. General Report to Secretary of State Passive Resistance, Indian strike in Natal, etc., 6th November, 1913.

Source: GG, Vol. 914, Reference No. 15/1263, Asiatics: Miscellaneous. Legislation: Areas Reservation and Immigration and Registration (Further Provision) Bill 1925. Request For Copies and Telegraphic Summary of, 1925.

Source: GG, Vol. 972, Reference No. 19/837, Office of the Governor-General of South Africa, Governor-General: Reports to the Secretary of State, 9th Report on the Progress of Electioneering Campaign: Further Press Reports Regarding, 17th June, 1924.

Source: GG, Vol. 972, Reference No. 19/840, Office of the Governor-General of South Africa, Governor-General: Reports to the Secretary of State, Results of the Elections, June 1924: Reviews and Reports on, 25th June, 1924.

Source: GG, Vol. 972, Reference No. 19/937, Office of the Governor-General of South Africa, Governor-General: Reports to the S[ecretary] of S[tate], Flag

Question in S. A., Resolution Adopted by National Council of Labour Party to Effect That Two Flag Must Receive Official Recognition: Press Reports on Subject, 30th June, 1926.

Source: GG, Vol. 972, Reference No. 19/940, Office of the Governor-General of South Africa, Governor-General: Reports to the S[ecretary] of S[tate] Flags Declaration by Dr. D. F. Malan regarding Flag Question: Rejection of Labour's Party Two Flag Proposal, 11th August, 1926.

Source: GG, Vol. 972, Reference No. 19/944, Office of the Governor-General of South Africa, Governor-General: Reports to the S[ecretary] of S[tate], Government's Intention to Submit the Flag Bill to Referendum of Registered Voters of the Union of S. A., Before It Comes Into Operation: Extracts of Press on Subject, 29th September, 1926.

Source: GG, Vol. 1566, Reference No. 50/1297, MANDATES: Difference between Union Government and the Permanent Mandates Commission in Connexion with the Rehoboths, October 1928.

Source: GG, Vol. No. 1933, Reference No. 62/1199, Treaties: Peace. Treaty of Peace between the Allied and Associated Powers and Germany, Signed at Versailles, June 28th, 1919, 1919.

Source: GG, Vol. 2278, Reference No. 2/321, Earl Of Athlone, Anton van Wouw, Johannesburg, 1930.

Source: JUS, Vol. 184, Reference No. 4/725/13, Natives Land Act 1913, 1913, f. 5.

II) South African National Defence Force Documentation Center (SANDFDOC)

a) Defence Department

File No. 45/23/1909, Subject: Federation: South Africa Act. Date of Union – 31st May, 1910, 2nd December, 1909.

File No. 353/A, Subject: Gen. Botha's Operations Againsts Rebel Force, 1914.

III) The National Archives Kew

a) Colonial Office Papers (CO)

CO 886/1/1, Dominions No. 1, Confidential. The Self-Governing Dominions and Coloured Immigration, July 1908.

b) Dominions Office Papers (DO)

DO 114/91, S 1438, Native Policy and Administration in South Africa, 8th April 1938.

DO 114/99, Race Relations and Political Trends in The Union of South Africa 1935–1940, April 1940.

DO 117/75, D.10866, Political Situation in South Africa. Memorandum on --- f[or]w[ar]ded to Mr. Baldwin in Letter from Mr. Amery of 4th October, November 1927.

DO 119/1086, Political Affairs: General Hertzog's Resignation.

Vydané prameny:

HANCOCK, W. K. – POEL, J. van der (eds.), *Selection from the Smuts Papers, September 1919 – November 1934*, Vol. 5, Cambridge 2007.

Minutes of Proceedings with Annexures (selected) of the South African National Convention held at Durban, Cape Town and Bloemfontein, 12th October, 1908, to 11th May 1909, Cape Town 1911.

NEWTON, A. P., *Select Documents Relating to the Unification of South Africa*, Vol. 2, New York 1924.

WILLIAMS, H., HICKS, F. C., KRUGER, S. J. P., BOESCHOTEN, C. van, LEYDS, W. J., REITZ, F. W., *Selected Official Documents of the South African Republic and Great Britain*, in: *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 16, Supplement 14, 1900, s. 1–72.

Novinové články:

A Sacred Trust: Natives Mandates: Bondelzwarts Rebellion: Inquiry Report Summarised, in: *Advocate*, 12th April, 1923, s. 1.

Alien Act Passes Second Reading in African House: Restricts Jewish Immigration; Says Bill Would Avoid Bloodshed, in: *The Lewiston Daily Sun*, 16th January 1937, s. 9.

Aliens Bill Progresses: Passes Second Reading in South African House, in: *The Montreal Gazette*, 19th January 1937, s. 17.

Barter Agreement With Germany, in: *Border Watch*, 2nd May 1935, s. 5.

Barter Agreement With Germany: South Africa Gov. Signs For £4½ Millions, in: *Kalgoorie Miner*, 10th November 1937, s. 7.

Barter Agreement, in: Advocate, 9th October 1935, s. 1.

Big Drive: S. A. Fascists' Plans: New Leader, in: Northern Star, 6th January 1937, s. 5.

Bondelzwarts Rebellion: Mandate Report Attacked, in: World, 10th September, 1923, s. 6.

Botha's New Ministry: General Herzog Left Out, in: The Sunday Times, Vol. 15, No. 1405, 22nd December, 1912, s. 9.

Coalition Cabinet: For South Africa, in: The Northern Herald, 1th April 1933, s. 15.

Crisis in South Africa: Hertzog Drops a Colleague: The End of The Pact, in: The Argus, 22nd December 1928, s. 7.

Dominion Status: International Rights: General Hertzog's Views, in: The West Australian, 18th May 1926, s. 7.

Economic Conference Marks End of Important Phase in Reorganisation of Trade: Hard Work Ahead: Negotiations for Mutual Reduction of Tariffs: Offers from Powers: Agreements With British Nations Come First, in: Advocate, 29th August 1932, s. 1.

Election Campaign: In South Africa: The Native Question, in: Morning Bulletin, 21st May 1929, s. 11.

Fascism and South Africa: Dominion's Crop of the Colored Shirts, in: Truth, 15th November 1936, s. 5.

Final Speeches: Economic Conference Closes: International Monetary Problems: Postponement Cannot Be Indefinite, in: Queensland Times, 29th July 1933, s. 9.

Gaol for Leader of the Greyshirts, in: The Mail, 24th June 1939, s. 3.

General Election Poll, in: The West Australian, 14th June 1926, s. 21.

German Agreement With South Africa, in: Advocate, 21st August 1939, s. 9.

German-South African Trade: New Payments Agreement, in: The Glasgow Herald, 21st August 1939, s. 11.

Gold Standard: Maintained by South Africa: Havenga Policy Endorsed, in: Daily Mercury, 27th November 1931, s. 4.

- Industrial Unrest: Strike in Capetown: Export of Foodstuffs*, in: Warwick Daily News, 19th December 1919, s. 5.
- KNOX, W. B., *The Status Bill: II.*, in: The Sydney Morning Herald, 4th May 1934.
- MALCOLM, S., *The Springboks: Forthcoming Tour: Rise of South African Rugby*, in: The Sydney Morning Herald, 12th January 1937, s. 15.
- Meetings Banned: South African "Greyshirts"*, in: Cairns Post, 23rd May 1946, s. 1.
- New South African Flag Is Defined: Notice of Bill in House of Assembly – Some Strong Protests*, in: The Montreal Gazette, 20th May 1926, s. 1.
- Off the Gold Standard: What it Implies: Closer Imperial Relations*, in: The Argus, 22nd September 1931, s. 8.
- Party Splits in Two: A Dramatic Scene*, in: The Press, Vol. 49, No. 14832, 25th November, 1913, s. 7.
- Political Refugees Not Wanted: South African Bill*, in: The Argus, 15th January 1937, s. 9.
- Resignation of Minister: Cabinet Trouble in South Africa*, in: The Mercury, 10th September 1938, s. 12.
- Rianguar Tests: Australia v. South Africa: Springboks Batting: Hood Wet Wicket Score: Right Wickets For 266*, in: The Maitland Daily Mercury, 6th August 1912, s. 5.
- South Africa: Election Campaign*, in: The Sydney Morning Herald, 4th May 1929, s. 18.
- South Africa and Rhodesia: Sir Talbot Hobbs's Impressions*, in: The West Australian, 13th December 1933, s. 9.
- South Africa and The Empire*, in: The Advertiser, 23rd December 1932, s. 20.
- South Africa and The Empire: Position Created by Status Bills Reviewed: "They Go No Further Than Existing Constitution": Safeguard Promised*, in: The Advertiser, 8th May 1934, s. 19.
- South Africa: Election Campaign*, in: Townsville Daily Bulletin, 10th June 1929, s. 3.

South Africa: Election Campaign: General Smuts's Big Meeting, in: *The West Australian*, 6th June 1929, s. 17.

South Africa: Election Nominations: Labour Party Split, in: *The West Australian*, 17th May 1929, s. 21.

South Africa: Election Prospects: Native Issue Prominent, in: *The West Australian*, 8th June 1926, s. 19.

South Africa: Election Results, in: *Maryborough Chronicle*, 15th June 1929, s. 12.

South Africa: Fusion Question, in: *Townsville Daily Bulletin*, 14th October 1933, s. 11.

South Africa: General Election Possible, in: *The Sydney Morning Herald*, 7th October 1933, s. 15.

South Africa: German Imports, in: *Townsville Daily Bulletin*, 26th December 1936, s. 7.

South Africa: Negro Union Leader Resings, in: *The Australian Worker*, 24th April 1929, s. 4.

South Africa: The Class Areas Bill, in: *Examiner*, 17th March, 1924, s. 5.

South Africa: The Ministerial Party, in: *The Press*, Vol. 48, No. 14548, 27th December, 1912, s. 1.

South Africa: The Ottawa Agreements, in: *The Argus*, 17th December 1932, s. 9.

South African Cabinet: Colonel Leuchars and General Hertzog, in: *The Glasgow Herald*, Vol. 130, No. 307, 23rd December, 1912, s. 9.

South African Cabinet: General Hertzog's Statement: Challenge to Colleagues: Refuses to Regret, in: *Kalgoorlie Miner*, Vol. 18, No. 5372, 21st December, 1912, s. 7.

South African Coalition: The Terms Announced: Mr. Roos Forming Opposition, in: *The West Australian*, 25th February 1933, s. 15.

South African Elections, in: *The Advertiser*, 9th May 1933, s. 8.

South African Letter: Barren Parliamentary Session, in: *Townsville Daily Bulletin*, 20th August 1927, s. 17.

- South African News & Notes*, in: *The Mercury*, 9th April 1912, s. 2.
- South African Parties: Nationalist Unity: Complete Understanding Reached*, in: *The Argus*, 19th February 1934, s. 10.
- South African Politics: Dr. Malan to Join Government*, in: *The Courier-Mail*, 17th February 1934, s. 17.
- South Africa's Day*, in: *The West Australian*, 27th May 1933, s. 5; *New Guard Vigorous in South Africa*, in: *Examiner*, 12th May 1933, s. 10.
- Sprinboks' First Defeat*, in: *Glen Innes Examiner*, 1st August 1921, s. 4.
- Stormy Politics: In South Africa: Roos, Smuts and Hertzog*, in: *Daily Mercury*, 4th February 1933, s. 9.
- The Imperial Economic Conference*, in: *The West Australian*, 21st July 1932, s. 16.
- Wool Agreement: Germany and South Africa*, in: *Glen Innes Examiner*, 3rd January 1935, s. 7.

Literatura:

I) Monografie

- BEINART, W., *Twentieth-Century South Africa*, Oxford 2001.
- BERGER, I., *South Africa in World History*, New York 2009.
- BREDELL, H. C. – GROBLER, P., *Paměti presidenta Pavla Krügra: Dle jeho vlastního vypravování a poznámek*, Praha 1903.
- CRAWFORD, N. C., *Argument and Change in World Politics: Ethics, Decolonization and Humanitarian Intervention*, New York 2002.
- DAVENPORT, T. R. H., *The Afrikaner Bond: The History of South African Political Party 1880–1911*, Cape Town/London/New York, 1966.
- DOMINÉ, A. (ed.), *Wine*. Potsdam 2008.
- DUBOW, S., *Racial Segregation and the Origins of Apartheid in South Africa, 1919–36*, Oxford 1989.
- FATTON, R. J., *Black Consciousness in South Africa: The Dialectics of Ideological Resistance to White Supremacy*, New York 1986.

- GEEN, M. S., *The Making of the Union of South Africa: A Brief History 1487–1939*, London 1946.
- GILIOMEE, H. – MBENGA, B., *A New History of South Africa*, Cape Town 2007.
- HANCOCK, W. K., *Smuts: The Fields of Force, 1919–1950*, Vol. 2, Cambridge 1968.
- HANCOCK, W. K., *Smuts: The Sanguine Years, 1870–1919*, Vol. 1, London 1962.
- HEEVER, C. M. van den, *General J. B. M. Hertzog*, Johannesburg 1946.
- HYAM, R. – HERSHAW, P., *The Lion and the Springbok: Britain and South Africa Since the Boer War*, New York 2003.
- CHANOCK, M., *The Making of South African Legal Culture 1902–1936: Fear, Favour and Prejudice*, New York/Melbourne/Madrid 2001.
- CHANOCK, M., *Unconsummated Union: Britain, Rhodesia and South Africa, 1900–1945*, Manchester 1977.
- KENNEDY, G., *Imperial Defence: The Old World Order, 1856–1956*, New York 2007.
- KIERNAN, R. H., *General Smuts*, London 1943.
- KIEWIET, C. W. de, *A History of South Africa, Social and Economic*, Oxford 1941.
- KLOTZ, A., *Migration and National Identity in South Africa, 1860–2010*, New York 2013.
- KOK, P. (ed.), *Migration in South and Southern Africa: Dynamic and Determinants*, Cape Town 2006.
- KOORTS, L., *D. F. Malan and the Rise of Afrikaner Nationalism*, Cape Town 2014.
- KRÜGER, D. W., *The Making of a Nation. A History of the Union of South Africa 1910–1961*, Johannesburg 1969.
- LANGLEY, J. A., *Ideologie of Liberation in Black Africa*, London 1979.
- LEIBBRAND, H. C. V., *The Rebellion of 1815, Generally Known as Slachters Nek: A Complete Collection of All the Papers Connected with the Trial of the Accuse; With Many Important Annexures*, Cape Town/London 1902.

- MAKGOBA, M. W. (ed.), *African Renaissance: The New Struggle*, Cape Town 1999.
- MAYLAM, P., *A History of the African People of South Africa: From the Early Iron Age to the 1970s*, London 1986.
- McKENNA, A. (ed.), *The History of Southern Africa*, New York 2011.
- MILLIN, S. G., *The South Africans*, London 1926.
- MOODIE, T. D., *The Rise of Afrikanerdom: Power, Apartheid, and the Afrikaner Civil Religion*, Berkeley/Los Angeles/London 1975.
- OKUMU, W. A. J., *The African Renaissance*, Trenton/Asmara 2006.
- PAKENHAM, T., *The Scramble for Africa*, London 2010.
- PAKENHAM, T., *The Boer War*, London 1979.
- PILÁT, J., *Mahátma Gándhí*, Praha 1964.
- ROBINSON, J., *The Oxford Companion to Wine*, Oxford 2006.
- SMITH, I. R., *The Origins of the South African War, 1899–1902*, New York 1996.
- SMUTS, J. C., *The League of Nations: A Practical Suggestion*, London/Toronto/New York 1918.
- SOANES, C., *Compact Oxford English Dictionary for University and College Students*, Oxford 2006.
- STRACHAN, H., *The World War in Africa*, Oxford 2004.
- STULTZ, N. M., *Afrikaner Politics in South Africa, 1938–1948*, Berkeley/Los Angeles/London 1974.
- THOMPSON, L. M., *A History of South Africa*, New Haven 1990.
- THOMPSON, L. M., *The Unification of South Africa, 1902–1910*, Oxford 1960.
- VALKOUN, J., *Na cestě k Westminsterskému statutu: Velká Británie, dominia a proměna Britského impéria v letech 1907–1931*, Praha 2015.
- WILLIAMS, B., *Botha, Smuts and South Africa*, London 1946.
- WORSFOLD, B., *Lord Milner's Work in South Africa: From Its Commencement in 1897 to the Peace of Vereeniging in 1902*, New York 1906.

II) Kapitoly v monografiách

- HOUGHTON, H., *Economic Development, 1865–1965*, in: WILSON, M. – THOMPSON, L. M. (eds.), *The Oxford History of South Africa*, Vol. 2, Oxford 1971, s. 1–48.
- KUPER, L., *African Nationalism in South Africa, 1910–1964*, in: WILSON, M. – THOMPSON, L. M. (eds.), *The Oxford History of South Africa*, Vol. 2, Oxford 1971, s. 436–476.
- MALAN, F. S., *South Africa After the Union, 1910–1921, a) The Union of South Africa*, in: WALKER, E. A. (eds.), *The Cambridge History of British Empire*, Vol. 2, Cambridge 1963, s. 641–661.
- SPENCE, J., *South Africa and The Modern World*, in: WILSON, M. – THOMPSON, L. M. (eds.), *The Oxford History of South Africa*, Vol. 2, Oxford 1971, s. 477–527.
- THOMPSON, L. M., *Great Britain and the Afrikaner Republics, 1870–1899*, in: WILSON, M. – THOMPSON, L. M. (eds.), *The Oxford History of South Africa*, Vol. 2, Oxford 1971, s. 289–324.
- THOMPSON, L. M., *The Compromise of Union*, in: WILSON, M. – THOMPSON, L. M. (eds.), *The Oxford History of South Africa*, Vol. 2, Oxford 1971, s. 325–364.
- VILLIERS, R. de, *Afrikaner Nationalism*, in: WILSON, M. – THOMPSON, L. M. (eds.), *The Oxford History of South Africa*, Vol. 2, Oxford 1971, s. 365–424.
- WELSH, D., *The Growth of Towns*, in: WILSON, M. – THOMPSON, L. M. (eds.), *The Oxford History of South Africa*, Vol. 2, Oxford 1971, s. 172–244.
- WILSON, F., *Farming*, in: WILSON, M. – THOMPSON, L. M. (eds.), *The Oxford History of South Africa*, Vol. 2, Oxford 1971, s. 104–171.
- WILSON, M., *The Growth of Peasant Communities*, in: WILSON, M. – THOMPSON, L. M. (eds.), *The Oxford History of South Africa*, Vol. 2, Oxford 1971, s. 49–103.

III) Články a studie

- ADAMS, C. C., *The African Colonies of Germany and the War*, in: *Geographical Review*, Vol. 1, No. 6, 1916, s. 452–454.
- ADHIKARI, M., *Coloured Identity and the Politics of Coloured Education: The Origin of the Teachers' League of South Africa*, in: *The International Journal of African Historical Studies*, Vol. 27, No. 1, 1994, s. 101–126.
- ADHIKARI, M., 'The Product of Civilization in Its Most Repellent Manifestation': *Ambiguities in the Racial Perceptions of the APO (African Political Organization), 1909–23*, in: *The Journal of African History*, Vol. 38, No. 2, 1997, s. 283–300.
- AZIKIWE, B. D., *Ethics of Colonial Imperialism*, in: *The Journal of Negro History*, Vol. 16, No. 3, 1931, s. 287–308.
- BOSE, A., *A Gandhian Perspective on Peace*, in: *Journal of Peace Research*, Vol. 18, No. 2, 1981, s. 159–164.
- BROWN, P., *The Anomalous Course of South African Gold Mining Since 1925*, in: *Journal of Political Economy*, Vol. 46, No. 2, 1938, s. 176–201.
- CLOETE, E., *Afrikaner Identity: Culture, Tradition and Gender*, in: *Agenda*, No. 13, 1992, s. 42–56.
- CROZIER, A. J., *The Establishment of the Mandates System 1919–25: Some Problems Created by the Paris Peace Conference*, in: *Journal of Contemporary History*, Vol. 14, No. 3, 1979, s. 483–513.
- CURRY, G., *Woodrow Wilson, Jan Smuts, and the Versailles Settlement*, in: *The American Historical Review*, Vol. 66, No. 4, 1961, s. 968–986.
- DAVENPORT, R., *African Townsmen? South African Natives (Urban Areas) Legislation through the Years*, in: *African Affairs*, Vol. 68, No. 271, 1969, s. 95–109.
- DAVENPORT, T. R. H., *The South African Rebellion, 1914*, in: *The English Historical Review*, Vol. 78, No. 306, 1963, s. 73–94.

- DORNING, W. A., *A Concise History of the South African Defence Force (1912–1987)*, in: *South African Journal of Military Studies*, Vol. 17, No. 2, 1987, s. 1–24.
- DUBOW, S., *Afrikaner Nationalism, Apartheid and the Conceptualization of 'Race'*, in: *The Journal of African History*, Vol. 33, No. 2, 1992, s. 209–237.
- DUBOW, S., *Colonial Nationalism, the Milner Kindergarten and the Rise of 'South Africanism', 1902–10*, in: *History Workshop Journal*, No. 43, 1997, s. 53–85.
- DUNTON, P., *Pixley ka Isaka Seme and the African Renaissance Debate*, in: *African Affairs*, Vol. 102, No. 409, 2003, s. 555–573.
- EDGAR, R., *The Prophet Motive: Enoch Mgijima, the Israelites, and the Background to the Bullhoek Massacre*, in: *The International Journal of African Historical Studies*, Vol. 15, No. 3, 1982, s. 401–422.
- FEDOROVICH, K., *Sleeping with the Lion? The Loyal Afrikaner and the South African Rebellion of 1914–15*, in: *South African Historical Journal*, Vol. 49, No. 1, 2003, s. 71–95.
- FEINBERG, H. – HORN, A., *South African Territorial Segregation: Data on African Farm Purchases, 1913–1936*, in: *The Journal of African History*, Vol. 50, No. 1, 2009, s. 41–60.
- FRANKEL, S. H., *Jan Hendrik Hofmeyr*, in: *African Affairs*, Vol. 48, No. 191, 1949, s. 117–119.
- FURLONG, P. J., *The Bonds of War: The African National Congress, the Communist Party of South Africa and the Threat of 'Fascism'*, in: *South African Historical Journal*, Vol. 36, No. 1, 1997, s. 68–87.
- GARSON, N. G., *'Het Volk': The Botha-Smuts Party in the Transvaal, 1904–11*, in: *Historical Journal*, Vol. 9, No. 1, 1965, s. 101–132.
- GILBERSTON, H. S., *A Practical Guide to Responsible Government*, in: *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 64, 1916, s. 227–234.
- GILBERT, S., *Jews and the Racial State: Legacies of the Holocaust in Apartheid South Africa, 1945–60*, in: *Jewish Social Studies*, Vol. 16, No. 3, 2010, s. 32–64.

- GILIOMEE, H., *The Making of the Apartheid Plan, 1929–1948*, in: *Journal of Southern African Studies*, Vol. 29, No. 2, 2003, s. 373–392.
- GINWALA, F., *Women and the African National Congress 1912–1943*, in: *Agenda: Empowering Women for Gender Equity*, No. 8, 1990, s. 77–93.
- HALES, J. C., *The Creation and Application of the Mandate System: (A Study in International Colonial Supervision)*, in: *Transactions of the Grotius Society*, Vol. 25, 1939, s. 185–284.
- HARRIS, J. H., *General Botha's Native Land Policy*, in: *Journal of the Royal African Society*, Vol. 16, No. 61, 1916, s. 7–15.
- HEXHAM, I., *Dutch Calvinism and the Development of Afrikaner Nationalism*, in: *African Affairs*, Vol. 79, No. 315, 1980, s. 195–208.
- HUNTLEY, J. K., *The Development in Production Control in South African Sugar Industry*, in: *Agreko: Agricultural Economics Research, Policy and Practise in Southern Africa*, Vol. 5, Is. 2, 1966, s. 5–18.
- ILLIFE, J., *The South African Economy, 1652–1997*, in: *The Economic History Review*, Vol. 52, No. 1, 1999, s. 87–103.
- JORDAAN, C. – UKPERE, W. I., *South African Industrial Conciliation Act of 1924 and Current Affirmative Action: An Analysis of Labour Economic History* in: *African Journal of Bussiness Management*, Vol. 5, No. 4, 2011, s. 1093–1101.
- KENDLE, J. E., *The Round Table Movement and 'Home Rule All Round'*, in: *The Historical Journal*, Vol. 12, No. 2, 1968, s. 332–353.
- KINZLE, W., *German-South African Trade Relations, in the Nazi Era*, in: *African Affairs*, Vol. 78, No. 310, 1979, s. 81–90.
- KRINKLER, J., *Women, Violence and the Rand Revolt of 1922*, in: *Journal of South African Studies*, Vol. 22, No. 3, 1996, s. 349–372.
- KYNOCH, G., *Controlling the Coolies: Chinese Mineworkers and the Struggle for Labor in South Africa, 1904–1910*, in: *International Journal of African Studies*, Vol. 36, No. 2, 2003, s. 309–329.
- LOGAN, R. W., *The Operation of the Mandate System in Africa*, in: *The Journal of Negro History*, Vol. 13, No. 4, 1928, s. 423–477.

- LOVELL, C. R., *Afrikaner Nationalism and Apartheid*, in: *The American Historical Review*, Vol. 61, No. 2, 1956, s. 308–330.
- LUBBE, H., *The Myth of 'Black Peril': Die Burger and the 1929 Election*, in: *South African Historical Journal*, Vol. 37, No. 1, 1997, s. 107–132.
- MACKENZIE, C., *Artfulness in the Early South African Oral-Style Story: Ernest Glanville's 'Abe Pike' Tales*, in: *Journal of Southern African Studies*, Vol. 23, No. 4, 1997, s. 541–552.
- MAKOBÉ, D. H., *The Bulhoek Massacre: Origins, Casualties, Reactions and Historical Distortions*, in: *Militaria*, Vol. 26, No. 1, 1996, s. 22–37.
- MARKS, S. – TRAPIDO, S., *Lord Milner and the South African State*, in: *History Workshop*, No. 8, 1979, s. 50–80.
- MARKS, S., *Behind the Scenes at the Paris Peace Conference of 1919*, in: *Journal of British Studies*, Vol. 9, No. 2, 1970, s. 154–180.
- MARX, C., *The Ossewabrandwag As a Mass Movement, 1939–1941*, in: *Journal of Southern African Studies*, Vol. 20, No. 2, 1994, s. 195–219.
- MCCORMACK, R., *Man With a Mission: Oswald Pirow and South African Airways, 1933–1939*, in: *The Journal of African History, White Presence and Power in South Africa*, Vol. 20, No. 4, 1979, s. 543–557.
- MILLS, W. G., *The Roots of African Nationalism in the Cape Colony: Temperance, 1866–1898*, in: *The International Journal of African Historical Studies*, Vol. 13, No. 2, 1980, s. 197–213.
- MOUTON, F. A., *'The Burden of Empathy': John X. Merriman, F. S. Malan and Phyllis Lewsen's Quest for Biographical Authenticity*, in: *South African Historical Journal*, Vol. 55, Is. 1, 2006, s. 59–79.
- NASSON, B., *Delville Wood and South African Great War Commemoration*, in: *European Historical Review*, Vol. 119, No. 480, 2004, s. 57–86.
- NIXON, C. R., *The Conflict of Nationalisms in South Africa*, in: *World Politics*, Vol. 11, No. 1, 1958, s. 44–67.
- OMEARA, D., *The Afrikaner Broederbond 1927-1948: Class Vanguard of Afrikaner Nationalism*, in: *Journal of Southern African Studies*, Vol. 3, No. 2, 1977, s. 156–186.

POWER, F., *Gandhi in South Africa*, in: *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 7, No. 3, 1969, s. 441–455.

Report of Inter-Imperial Relations Committee of the Imperial Conference, 1926, in: *The American Journal of International Law*, Vol. 21, No. 2, 1927, s. 21–38.

RICHARDSON, P., *Recruiting of Chinese Indentured Labour for the South African Gold-Mines, 1903–1908*, in: *Journal of African History*, Vol. 18, No. 1, 1977, s. 85–108.

ROBINSON, J., *Johannesburg's 1936 Empire Exhibition: Interaction, Segregation and Modernity in a South African City*, in: *Journal of Southern African Studies*, Vol. 29, No. 3, s. 759–789.

SANDON, E., *African Mirror: The Life and Times of the South African Newsreel from 1910 to 1948*, in: *Journal of Southern African Studies*, Vol. 39, No. 3, 2013, s. 661–680.

SEME, P. ka I., *The Regeneration of Africa*, in: *Journal of the Royal African Society*, Vol. 5, No. 20, 1906, s. 404–408.

SWART, S., “*An Irritating Pebble in Kruger's Shoe*”: *Eugène Marais and Land en Volk in the ZAR, 1891–1896*, in: *Historia*, Vol. 48, No. 2, 2003, s. 66–87.

SWART, S., ‘*A Boer and His Gun and His Wife Are Three Things Always Together*’: *Republican Masculinity and the 1914 Rebellion*, in: *Journal of Southern African Studies*, Vol. 24, No. 4, 1998, s. 737–751.

SWITZER, L., *The Ambiguities of Protest in South Africa: Rural Politics and the Press during the 1920s*, in: *The International Journal of African Historical Studies*, Vol. 23, No. 1, 1990, s. 87–109.

The European War, in: *Political Science Quarterly*, Vol. 31, No. 3, 1916, s. 1–18.

The Imperial Conference, in: *Journal of the Royal Institute of International Affairs*, Vol. 6, No. 4, 1927, s. 197–213.

THOMPSON, L. M., *Afrikaner Nationalist Historiography and the Policy of Apartheid*, in: *The Journal of African History*, Vol. 3, No. 1, 1962, s. 125–141.

- THOMPSON, P. S., *The Zulu Rebellion of 1906: The Collusion of Bambatha and Dinuzulu*, in: *The International Journal of African Historical Studies*, Vol. 36, No. 3, 2003, s. 533–557.
- TOIT, B. M. du, *Afrikaners, Nationalists and Apartheid*, in: *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 8, No. 4, 1970, s. 531–551.
- TOIT, B. M. du, *The Mahatma Gandhi and South Africa*, in: *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 34, No. 4, 1996, s. 643–660.
- TOIT, M. du, *The Domesticity of Afrikaner Nationalism: Volksmoeders and the ACVV, 1904–1929*, in: *Journal of Southern African Studies*, Vol. 29, No. 1, 2003, s. 155–176.
- WALKER, E. A., *The Jameson Raid*, in: *Cambridge Historical Journal*, Vol. 6, No. 3, 1940, s. 283–306.
- WALSHE, A. P., *Black American Thought and African Political Attitudes in South Africa*, in: *The Review of Politics*, Vol. 32, No. 1, 1970, s. 583–610.
- WILLIAMS, D., *African Nationalism in South Africa: Origins and Problems*, in: *The Journal of African History*, Vol. 11, No. 3, 1970, s. 371–383.

Internetové zdroje

- Südafrikanische Union. Gesetz Über die Staatsangehörigkeit und Flagge, 1927, Staats- und Verwaltungsrecht*, s. 484,
 [http://www.zaoerv.de/01_1929/1_1929_2_b_484_484_1.pdf; cit. 2015-4-5].
- The History of ArcelorMittal South Africa*,
 [<http://www.arcelormittalsa.com/portals/0/the-history-of-arcelormittal-south-africa.pdf>; cit. 2015-06-04].
- The Native Administration Act, No. 38 of 1937, As Amended By Act No. 9 of 1929, Act No. 9 of 1939, Act No 42 of 1942, Act No. 21 of 1943, Act No. 36 of 1944, Act No. 56 of 1949, Act No. 54 of 1952, Act No. 13 of 1955*,
 [http://uir.unisa.ac.za/bitstream/handle/10500/6648/ZKM_C3_69.pdf?sequence=1; cit. 2015-9-10].

6. Seznam příloh:

- Příloha č. 1 – Jan Smuts před vypuknutím Druhé búrské války.
- Příloha č. 2 – Louis Botha na počátku Druhé búrské války.
- Příloha č. 3 – James Hertzog před vypuknutím Druhé búrské války.
- Příloha č. 4 – Mapa Jihoafrické unie v roce 1910.
- Příloha č. 5 – Louis Botha a Jan Smuts po vypuknutí První světové války, 1914.
- Příloha č. 6 – Člen 4. regimentu Jihoafrické armády zachycen společně s maskotem jednotky antilopou Nancy krátce po bitvě v Delvillském lesíku.
- Příloha č. 7 – Daniel Malan (vlevo) a James Hertzog (vpravo), jako členové deputace jihoafrických nacionalistů při návštěvě Paříže v roce 1919.
- Příloha č. 8 – James Hertzog krátce po svém prvním jmenování do funkce premiéra 1924.
- Příloha č. 9 – James Hertzog (vlevo) a Nicolaas Havenga (vpravo) při soukromém jednání v premiérově residenci Groote Schuur v polovině 30. let 20. století.
- Příloha č. 10 – Jan Smuts jako ministerský předseda Unie na počátku Druhé světové války.
- Příloha č. 11 – Vlajka Jihoafrické unie, přijatá Zákonem o národnosti a státní vlajce.
- Příloha č. 12 – Památník průkopníků (Voortrekker Monument) v Pretorii.
- Příloha č. 13 – Detail sochy v průčelí Památníku průkopníků. Matka, ochraňující své děti.
- Příloha č. 14 – Detail žulové hradby kolem Památníku průkopníků. Jeden ze 64 vozů vymodelovaných z vnitřní strany hradby.
- Příloha č. 15 – Pohled na vstupní halu a kenotaf z galerie umístěné ve stropní části Památníku průkopníků.
- Příloha č. 16 – Detail kenotafu s nápisem Pro Jižní Afriku (Ons Vir Jou Suidafrika), umístěném pod úrovní hlavní haly v Památníku průkopníků.
- Příloha č. 17 – Detail Národního památníku žen v Bloemfonteinu.
- Příloha č. 18 – Rezidence Jana Smutse, nalézající se na předměstí Pretorie zvané Irene.
- Příloha č. 19 – Vůz Jana Smutse značky Chevrolet, umístěný před jeho rezidencí v Irene.
- Příloha č. 20 – Společná fotografie manželů Hertzogových a Smutsových, pořízená 1933. Nachází se v hale rezidence Jana Smutse v Irene.
- Příloha č. 21 – John Dube, první předseda SANNC.
- Příloha č. 22 – Pixley ka Isaka Seme.
- Příloha č. 23 – Enoch Mgijima krátce po svém zadržení v Bulhoeku.
- Příloha č. 24 – Mohandás Gándhí před svou advokátní kanceláří v Johannesburgu.
- Příloha č. 25 – Yusuf Dadoo, předseda Jihoafrického indického kongresu.

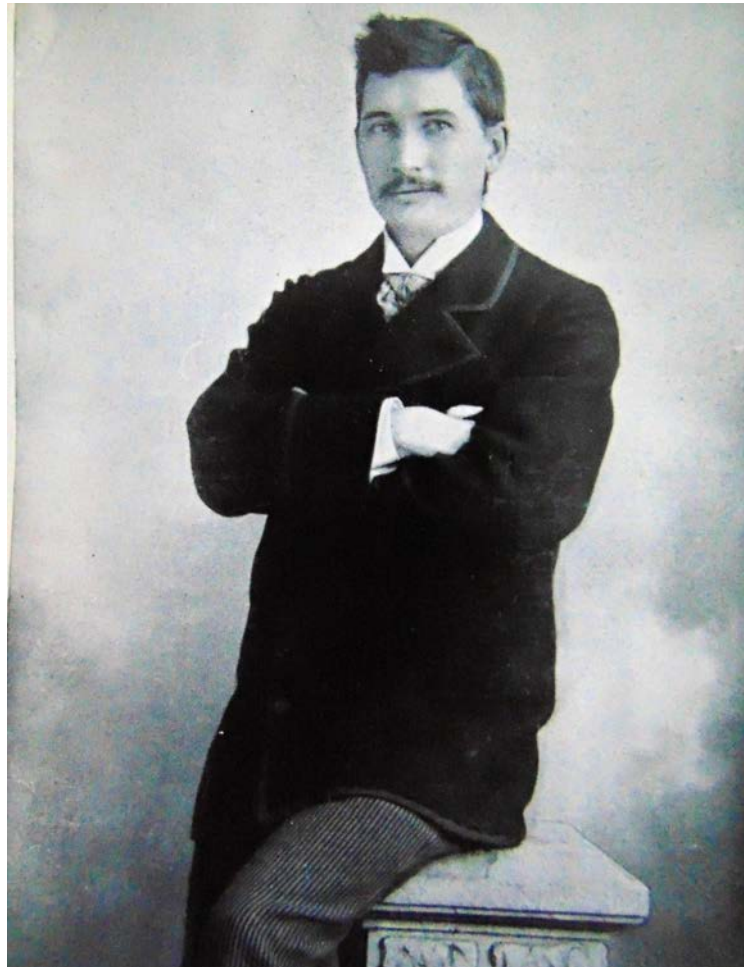
Příloha č. 1 – Jan Smuts před vypuknutím Druhé búrské války.

Zdroj: PAKENHAM, T., *The Boer War*, London 1979, obrazová příloha, [s. p.].

Příloha č. 2 – Louis Botha na počátku Druhé búrské války.

Zdroj: PAKENHAM, T., *The Boer War*, London 1979, obrazová příloha, [s. p.].

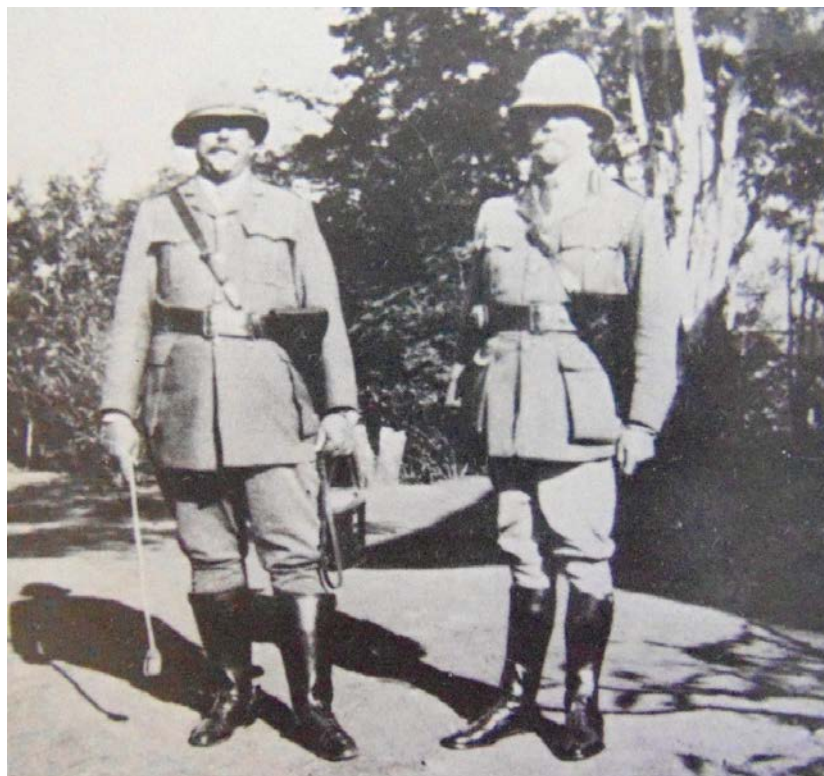
Příloha č. 3 – James Hertzog před vypuknutím Druhé búrské války.

Zdroj: HEEVER, C. M. van den, *General J. B. M. Hertzog*, Johannesburg 1946, obrazová příloha, [s. p.].

Příloha č. 4 – Mapa Jihoafrické unie v roce 1910.

Zdroj: BERGER, I., *South Africa in World History*, New York 2009, s. 88.

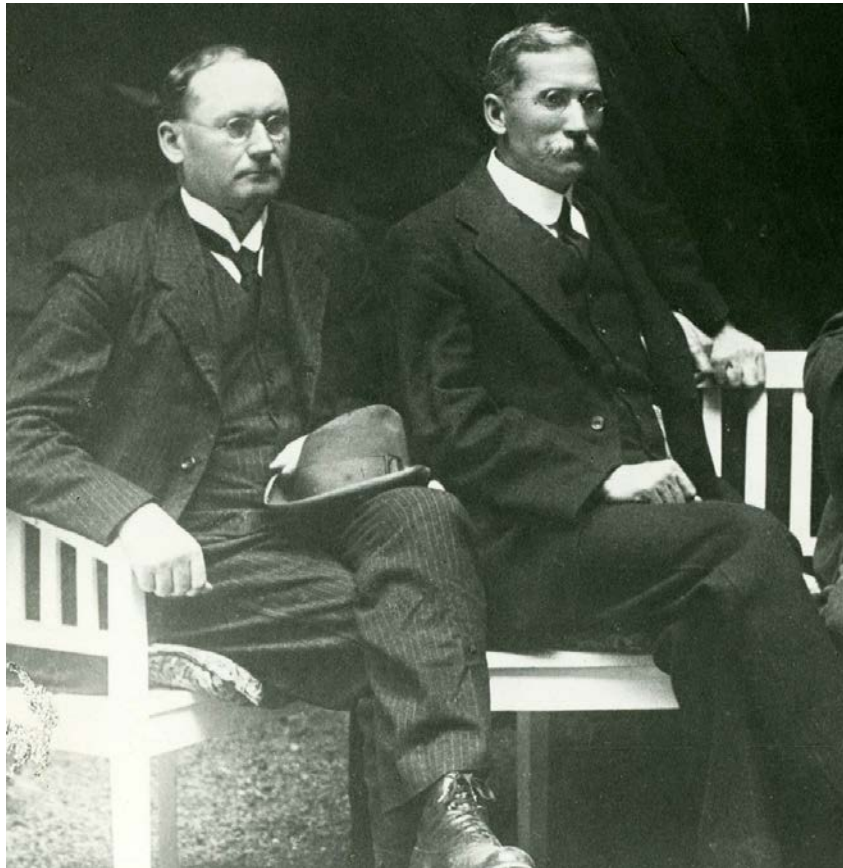
Příloha č. 5 – Louis Botha a Jan Smuts po vypuknutí První světové války, 1914.

Zdroj: *Militaria*, Vol. 14, No. 3, 1984, s. 2.

Příloha č. 6 – Člen 4. regimentu Jihoafrické armády zachycen společně s maskotem jednotky antilopou Nancy krátce po bitvě v Delvillském lesíku.

Zdroj: *Militaria*, Vol. 14, No. 3, 1984, s. 44.

Příloha č. 7 – Daniel Malan (vlevo) a James Hertzog (vpravo), jako členové deputace jihoafrických nacionalistů při návštěvě Paříže v roce 1919.

Zdroj: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hertzog-Malan1919.jpg; 2015-12-5]

Příloha č. 8 – James Hertzog krátce po svém prvním jmenování do funkce premiéra 1924.

Zdroj: HEEVER, C. M. van den, *General J. B. M. Hertzog*, Johannesburg 1946, obrazová příloha, [s. p.].

Příloha č. 9 – James Hertzog (vlevo) a Nicolaas Havenga (vpravo) při soukromém jednání v premiérově residenci Groote Schuur v polovině 30. let 20. století.

Zdroj: HEEVER, C. M. van den, *General J. B. M. Hertzog*, Johannesburg 1946, obrazová příloha, [s. p.].

Příloha č. 10 – Jan Smuts jako ministerský předseda Unie na počátku Druhé světové války.

Zdroj: KIERNAN, R. H., *General Smuts*, London 1943, obrazová příloha, [s. p.].

Příloha č. 11 – Vlajka Jihoafrické unie, přijatá Zákonem o národnosti a státní vlajce.

Zdroj: [<http://www.crwflags.com/fotw/images/z/za-1928.gif>; 2015-12-6].

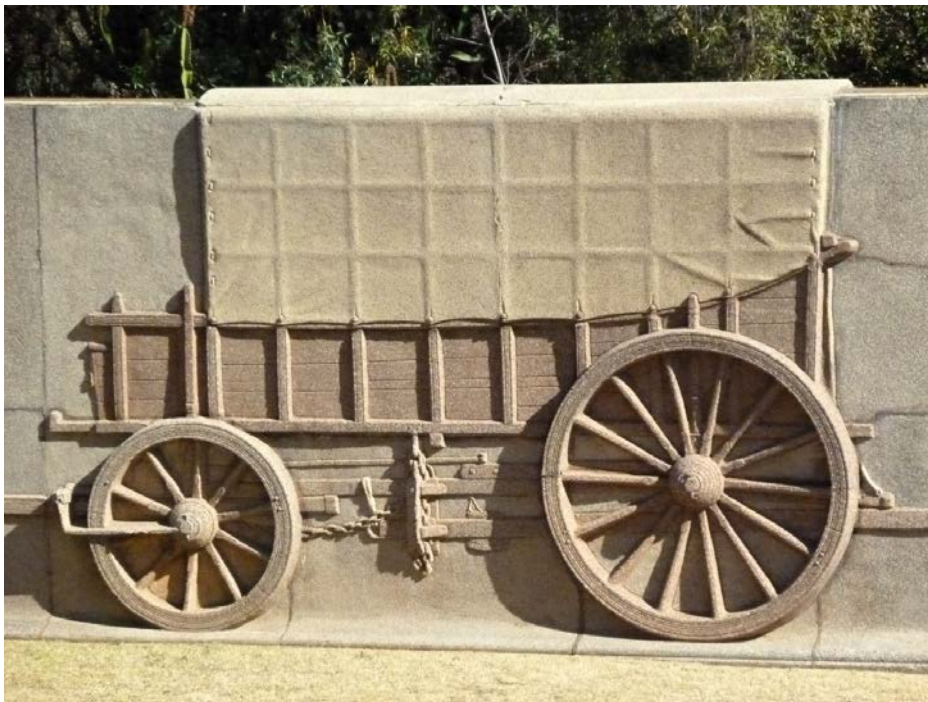
Příloha č. 12 – Památník průkopníků (*Voortrekker Monument*) v Pretorii.

Zdroj: Archiv autorky.

Příloha č. 13 – Detail sochy v průčelí Památníku průkopníků. Matka, ochraňující své děti.

Zdroj: Archiv autorky.

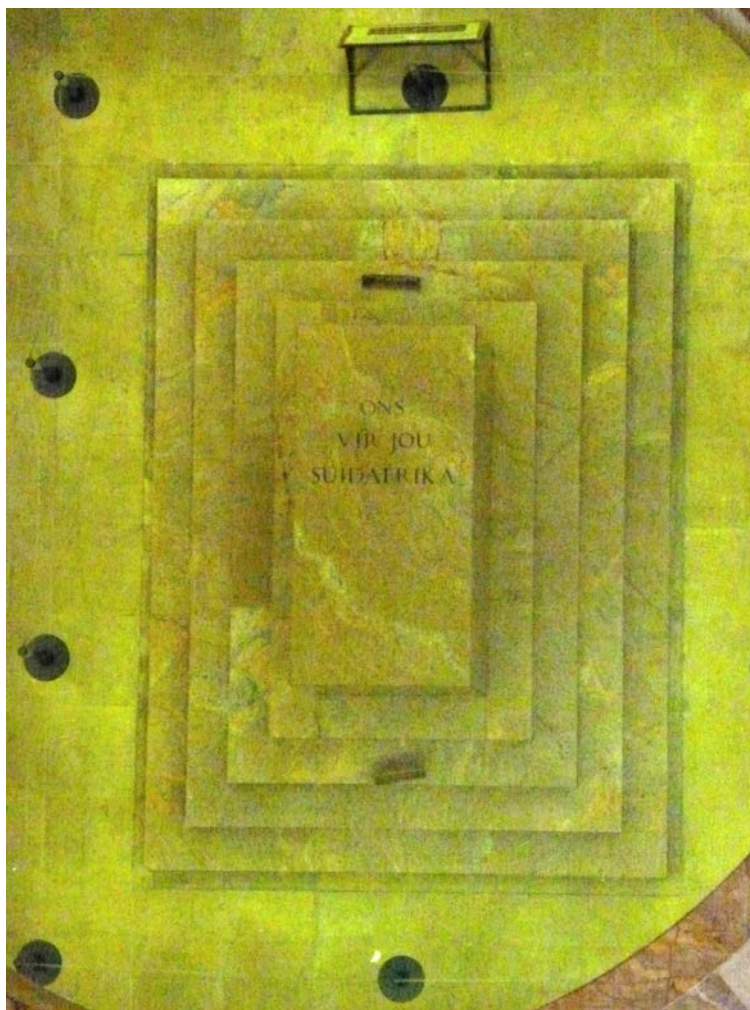
**Příloha č. 14 – Detail žulové hradby kolem Památníku průkopníků.
Jeden ze 64 vozů vymodelovaných z vnitřní strany hradby.**

Zdroj: Archiv autorky.

Příloha č. 15 – Pohled na vstupní halu a kenotaf z galerie umístěné ve stropní části Památníku průkopníků.

Zdroj: Archiv autorky.

Příloha č. 16 – Detail kenotafu s nápisem Pro Jižní Afriku (*Ons Vir Jou Suidafrika*), umístěném pod úrovní hlavní haly v Památníku průkopníků.

Zdroj: Archiv autorky.

Příloha č. 17 – Detail Národního památníku žen v Bloemfonteinu.

Zdroj: [<http://www.kestell.co.za/history.html>; 2015-12-6].

Příloha č. 18 – Rezidence Jana Smutse, nalézající se na předměstí Pretorie zvané Irene.

Zdroj: Archiv autorky.

Příloha č. 19 – Vůz Jana Smutse značky Chevrolet, umístěný před jeho rezidencí v Irene.

Zdroj: Archiv autorky.

Příloha č. 20 – Společná fotografie manželů Hertzogových a Smutsových, pořízená 1933. Nachází se v hale rezidence Jana Smutse v Irene.

Zdroj: Archiv autorky.

**Příloha č. 21 – John Dube, první
předseda SANNC.**

Zdroj:

[http://www.sahistory.org.za/sites/default/files/styles/biography_pic_style/public/biography_pics/John_Dube.jpg?itok=-Xsz1E7l; 2015-12-7].

Příloha č. 22 – Pixley ka Isaka Seme.

Zdroj:

[[http://www.sahistory.org.za/sites/default/files/images/2_pixley_image_lowres-\(1\).jpg](http://www.sahistory.org.za/sites/default/files/images/2_pixley_image_lowres-(1).jpg); 2015-12-7]

Příloha č. 23 – Enoch Mgijima krátce po svém zadržení v Bulhoeku.

Zdroj:

[http://www.sahistory.org.za/sites/default/files/bio_pics/Enoch_Mgijima_after_his_arrest.jpg; 2015-12-7].

Příloha č. 24 – Mohandás Gándhí před svou advokátní kanceláří v Johannesburgu.

Zdroj: [<http://i.imgur.com/ADDWH3f.jpg>; 2015-12-7].

Příloha č. 25 – Yusuf Dadoo, předseda Jihoafrického indického kongresu.

Zdroj:
[<http://v1.sahistory.org.za/pages/people/images/dadoo.jpg>; 2015-12-7].